

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

עלה 20

בס"ד. י"ד סיון תשע"ו

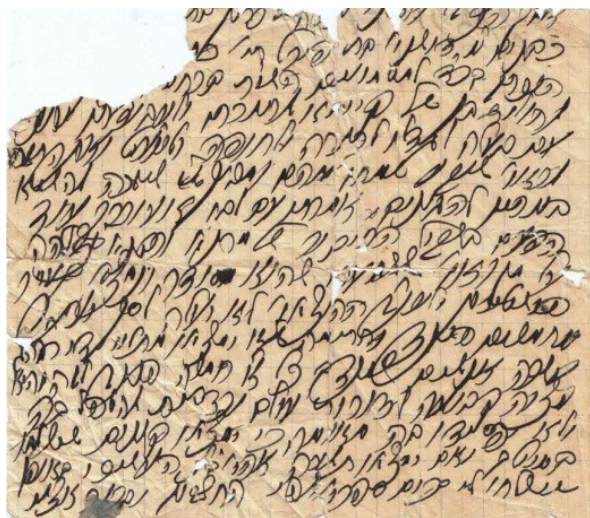
בגליון:

- ב חיבור אבוד מבעל 'עין הבדלח' על מקואות**
חיבור מרבה של אונגוואר רבי חיים צבי מנהיימר על מקואות, אגרת מתלמידו רבה של ירושלים רבי יוסף חיים זוננפלד, בית אבותיו משפחת מנהיימר בפישיטאן, הקדמת המחבר וקטעים ראשונים מהחיבור
- טו אגרות מפעטשי-ניידארף לירושלים**
קובץ אגרות מרבה של פעטשי-ניידארף רבי נפתלי סופר בעל ה'מטה נפתלי' וש"ס אל רבי עקיבא יוסף שלעזינגער בעל 'לב העיברי' וש"ס בירושלים בעניני הכלל והפרט - מהרב ש.צ. אלטמן
- לג רבי משה סופר בן בעל ה'כתב סופר'**
לתולדותיו וצאצאיו, בית חותנו רבי אלימלך רוזנפלד (סעלאפקער), קהל גרים בבעזעד-אויפאלו, אגרת ממנו אל רבה של פאקש הגר"ל סופר, הספד עליו מרבי בנציון קאסטנער, קטעים מספר הזכרון 'לומדי ש"ס' כולל תקנותיה - מהרב ש. דייטש
- נב עוללות**
רבי משה שלמה הלוי יונגרייז וחמיו רנ"נ טייטלבוים מה' מאד - הרב ח.א. רייניץ / רבי משה צבי עהרנרייך - הרב נ. עהרענרייך / רבי אברהם משה ברין-העברי ואחיו - הרב י.א. טעסלער / משפחת מאטצען מבאניהאד - הרב י.צ. מארגירעטען / רבי אברהם קאטה מב' יארמוט - הרב נ. ווייס / צאצאי רבי אברהם קאטה בפוטנאק ובטירנא / בעלזא - פרשבורג - הרב ע.א. פדווא הרב י.י. וייס הרב א. אסטרייכער הרב ב. פריינד / משפחת בעהם - הרב מ.י. מילר / רבי אברהם מנחם פרייז, משפחת אבעלעס - הרב ב. אקשטיין / לתולדות ה'לקוטי חבר בן חיים' - הרב י.ב. בוכינגער / רבי דוד גראס - הרב מ.מ. ויזניצר / הלימודים בשבת בבתי הספר / 'כולל שומרי החומות' באמערקא

חיבור אבוד מבעל 'עין הבדלח' על מקואות

בעזבון כתבי הגאון רבי ישכר שלמה טייכטאל הי"ד רב"ד פישטיאן בעל ה'משנה שכיר' מצא נכדו הרב ישכר דוב קלויזנר, קרעים ממכתב שלפי זיהוי כתה"י הוא מרבה של ירושלים, הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד, ואלו השורות שנשתיירו:

"... כבנים מ' דושנא בת פירל תי' ... הנכתב בכ"ד למטמונים השי"ת ברחמ[יו] ... להוליד בן של קיימא לתורתו ולעבודתו... עם בעלה לגדלו לתורה ולחופה ולמע"ט ואתה תזכה לראו' שובע שמחו' מהם ומבנך שי' שיזכה להשיא בנותיו להגונים. אמרתי עם לבי אעוררך עוד הפעם בשביל החיבור של מרנא ורבנא זצללה"ה על מקואו' ששמעתי שהוא מסודר ונמצא בעיר פישטיאן ולענ"ד ההוצאו' לא יעלה לסך יותר מחמשים פונד והתימה שלא ימצאו מתלמידי רבה"ג [=רבינו הגדול] עשרה

אנשים שינדב כל א' חמשה פונד לזה והיא מצוה קבועה לדורות עולם וכדאית להטפל בה ולא יפסידו בה מאומה כי ימצאו קונים שישלמו במיטב ואם ימצאו תשעה אהי' בל"נ העשירי באופן שישלחו לי סכום ספרי' עפ"י החשבון וברור אצלי ...".

למי הוא מופנה לא ידוע בינתיים, במכתבו הוא כותב כאמור אודות חיבור

"של מרנא ורבנא זצללה"ה על מקואות ששמעתי שהוא מסודר ונמצא בעיר פישטיאן". לאיזה מרבותיו הוא מתכוון.

בראותי זאת היה נראה לי שהמדובר ברבו הגאון רבי חיים צבי מנהיימר אב"ד אונגוואר מגדולי תלמידי החת"ס ובעל שו"ת 'עין הבדלח' [ראה עליו 'החת"ס ותלמידיו' בערכו], שמוצאו מפישטיאן ושם התגוררו מבני משפחתו גם בתקופות מאוחרות יותר. [אגב, רושמי תולדות הגר"ח ז"פ מציינים ששרד קונטרס שבו רשם מחידושי רבו בעת שלמד אצלו. חבל שהחידושים לא התפרסמו עד עתה].

שם בפישטיאן מצא מנוחתו אביו, אף הוא מתלמידי החת"ס, רבי דוד לייב מנהיימר, ועל מצבתו נחרט בין השאר (חלק גדול כבר נמחק - צילומי המצבות מפישטיאן

קבלנו מהרב דובעריש וועבער, יחד עם פרטים משפחתיים שיובאו לפנינו, ותשוח"ל: "פ"נ מר"ה / דוד ליב / מאנהיים ז"ל / דוד משכיל בדרכי היית / יהודה על במות ראש עלית / בניך על ... תורה / נחיו רה / כ... .. צוקים / י... ..וקים / צ... ..לה / ח... .. בעלה / קרבת ... / זכ... .. לברכה ... / ... / תנצבה".

גם אחיו רבי יצחק מנהיימר, שאף הוא כאביו ואחיו נמנה בין תלמידי החת"ס, מנוחתו כבוד שם. על מצבתו נחרט: ".... / יצחק מאנהיים / בן ... דוד ליב ז"ל / נפטר ונקבר ביום אסרו חג של פסח תרמא לפ"ק / ישר וטוב נגד אלקים ואנשים / צדקה וחסד עשה לדלים ורשים / חבר ליראי ה' וכבדם מהונו /

קל כנשר לעשות רצון קונו / בן יחידו וגדול לתורה ותעודה / דרכו ... שם העדה / וילכו אשר ... נפש ... ורוח / דשן ביתו יר.. וישכון בטוח / יאכל שמה פרי מעלליו וצדקתו / המון מעשיו הטובים פעל לעדתו / וערבה שנתו עד ישמע ממרומים /

דבר האל עורו והקיצו נרדמים / תנצבה". - זוגתו מרת בילה, בת רבי יוסף ברנפלד מטאפאלטשאן, נפטרה ביום י"ג כסליו תרע"א וכך חרות על מצבתה שם (נעתק ע"י רד"ב הנ"ל): "פ"נ / האשה הצנועה מ' / בילה / אשת כ"ה יצחק מאנהיים ע"ה / שהלכה לעולמה ב' י"ג כסליו שנת / תרע"א

לפ"ק / בענות רוח ונפש מטוהרה / ים התלאות חצית וגזית / לעצת הנפתלים
הנמהרה / הקשב למו און לא נטית / במחסום אמרי פִּיך שמרת / תורה כבדת דבר
לא חסרת / ידך וביתך לרוחה פתחת / וביראת צור מעוזך נשגבת / ספר תהלותיו
תמיד נתאזרת / פה ליני בשלום עלי אדמתיך / עד ממרום יעירוך משנתך /
ת'נ'צ'ב'ה'.

רבי משה מרדכי מנהיימר, בנו של רבי
יצחק ותלמיד דודו בעל ה'עין הבדלח,
נפטר כ' סיון תרפ"ו ושם מנ"כ. על
מצבתו חרוט (נעתק ע"י רד"ב הנ"ל):
"וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון / פ"נ
/ משה זה האיש ידענו מה היה לו /
שנים ברוחו חכמה ויראה מהללו /
היסופר בקבר חסדו וצדקו ורב פעלו /
מרדכי יצא בלבוש מלכות בחלוקא
דרבנן / ראו הליכותיו הליכות עולם
ודרכו בקדש / דמיונו בבהמ"ד כארי
שאג בלהבות אש דת / כרע כאח
התהלך בחוץ ורצוי לרוב אחיו / יפיפית
מבני אדם יגידו ויודוך מכירך כלם /
בנים יקמו ויספרו לבניהם למען ידעו
דור אחרון / נר לרגלם יהי' ודמות
ד(ק)י[ו]ן[ק]נו לנגדם תמיד / יגיע כפיו
אכל ונפשו בכפו תמיד ותורתו לא שכת
/ צבי וחמיד ורגיג וגריס באורייתא
תדירא / חלקו הי' בין התגרים וסוחרי
ארץ ובכל זאת / קרא ושנה הרבה והי'
בקי בש"ס ופוסקים / זאת פעלת צדיק
עין עדתינו ומבחר גברינו / לנצח לא
ימוש זכרו מקהלתנו / הוא הודינו הוא
פארינו הלא הוא / הרב הגדול צדיק
נשגב נקי כפים עניו ושפל ברך / כש"ת

מ"ה משה מרדכי מאנהיימער / תלמוד מובהק לדוד ורבו / הגאון רבינו מרן חיים
צבי מאנהיימער ז"ל / נפטר כ' סיון בשנת תרפ"ו לפ"ק בשנת ע"ג לימי חייו /
ת'נ'צ'ב'ה' / שם אמו בילא ע"ה

לידו נקברה זוגתו מרת לאה פיגלא, בת רבי ישעי' פישער מפישטיאן ומרת בילא חי' בת רבי עקיבא ברייער, נפטרה ג' חשון תרצ"ט. על מצבתה נחרטו השורות הבאות: "פ"נ / מרת / לאה פיגלא / ע"ה / בת הקצין מו"ה ישעי' פישער / אשת חיל עטרת בעלה / הרבני המצוין בחריפות / ובקיאות מוה"ר / משה מרדכי מאנהיימער / נפטרה בש"ט בת ע"ז שנה / ביום עש"ק ג' לחו' מרחשון / ה' תרצט / והובל' לקברות ביום א' של לך בלך במספד רב / ת'נצ'ב'ה' / ש"א בילה חי".

*

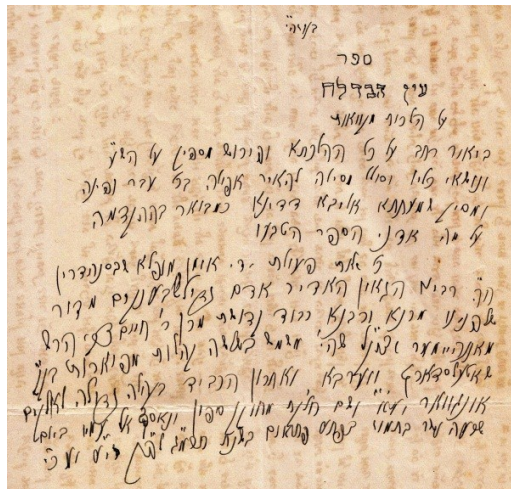
ואכן לאחר חיפוש נוסף מתברר שהמדובר בחיבור מרבי חיים צבי מנהיימר. הרב קלויזנר מצא דף בכתב ידו של ה'משנה שכיר', שמנסח את שער הספר:

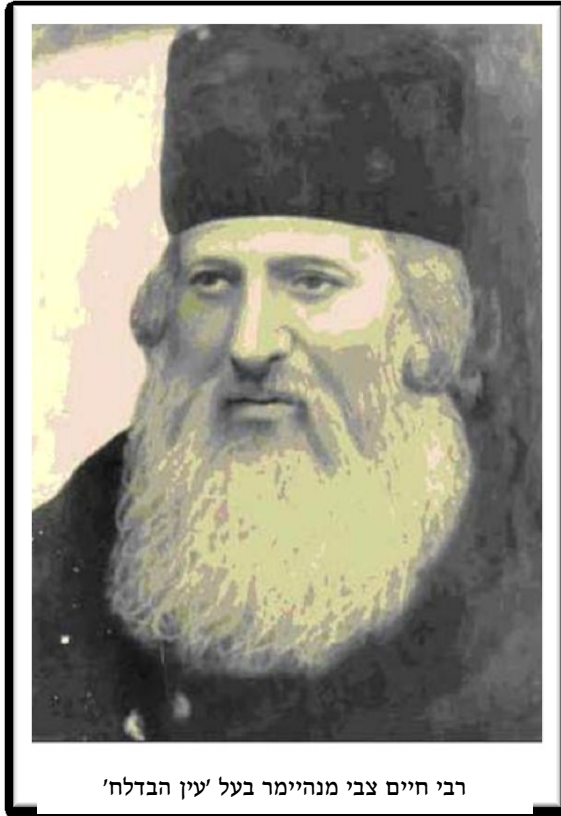

"בעזה"י / ספר / עין הבדלח / על הלכות מקוואות /

ביאור רחב על כל ההלכתא ופירוש מספיק על הש"ע ונושאי כליו וסולל מסילה להאיר אפילה בכל עבר ופינה ומסיק שמעתתא אליבא דדינא כמבואר בההקדמה על מה אדני הספר הטבעו / כל זאת פעולת ידי אומן מופלא שבסנהדרין ה"ה רבינו הגאון האדיר אדם גדול שבעניקים מדור שלפנינו מרנא ורבנא כבוד קדושת מרן ר' חיים צבי הרש מאנהיימער זצוק"ל שהי' משמש בשלשה קהלות מפוארות בק"ק

שאטעלסדארף ווערבא ואחרון הכביד בקהלה גדולה לאלקים אונגוואר יע"א ושם חלקת מחוקק ספון ונאסף אל עמיו ביום שבעה עשר בתמוז בפתע פתאום בשנת (תרמ"ג) [תרמ"ו] לפ"ק זי"ע ועכ"י".
כן שרדו הקדמת המחבר (שהוזכר בנוסח שער הנ"ל. זה ההקדמה היחידה שידוע לנו ממנו) ועמודים ראשונים מהחיבור עצמו, שנעתקו ע"י בנו של ה'משנה שכיר', הב' העילוי שלום טייכטאל זצ"ל, המתפרסמים כאן לראשונה.

נפטר
באונגוואר
תרמ"ו

רבי חיים צבי מנהיימר בעל 'עין הבדלח'

נולד
בפישטיאן
תקע"ד

יש לציין שלא שפר חלקו של האי גאון בעל 'עין הבדלח' בקשר לכתביו הרבים שהשאיר אחריו לברכה. רק למעלה מיובל שנים לאחר פטירתו נדפס ספרו הראשון שו"ת 'עין הבדלח' (ברוקלין תרצ"ח) ע"י רבי זכריה עלעפאנט עם אביו רבי בעריש תלמיד המחבר. כמה שנים לאחר מכן הוציא לאור רבי זכריה חיבור קטן מחידושו על סוגיות הש"ס (ברוקלין תש"ד). בשנת תשמ"ג יצא לאור בברוקלין ע"י רבי יוסף משה פרידמאן חידושו על שו"ע הלכות נדה ובסופו קובץ מחידושו בסוגיות הש"ס. כך נוסף 'עין הבדלח תנינא' יצא לאור לאחרונה ע"י מכון 'בית אהרן וישראל', המכיל מחידושו על שו"ע חו"מ הלכות משכון ועל סוגיות הש"ס. ואילו שאר כתביו, ובתוכם חיבור זה על הלכות מקואות, לא נודע מה עלה בגורלם. [הגהותיו על שו"ע יו"ד היו למראה עיני בעל ה'דרכי תשובה', ומזכירים כמה פעמים בספרו הנ"ל].

[הקדמת המחבר ל'עין הבדלח' על הלכות מקואות]

בעזה"י

אמר הכותב ראה ראיתי את הלכות מקואות היא הלכה עמוקה ורחבה מני ים ומקורה ממשניות דמס' מקואות וגמ' לא מצינו עלה רק המה מפוזרים בש"ס אנה ואנה, וגם דברי הראשונים מפוזרים הנה, והרב הגדול בעל בית יוסף הוא המשביר בר אספן וקבצו רובן בפירושו על י"ד סי' ר"א, אבל כל זאת היה מספיק לדורו של ב"י שהי' לבם רחב כפתחו של אולם, אבל בדורינו זה שנתמעטו הלבבות בעו"ה, והמורים מרובים ויודעים מעטים, אין זה די ביאר להבין הדברים על בורין ולעמוד על עומקן. ורבותינו גאוני אחרונים, הלא המה הש"ך וט"ז, אשר מימיהם אנו שותים בצמא בכל מקום כאן קצרו הרבה, וגם רבותינו אחרוני אחרונים, אשר ביארו דברי ש"ע, והמה אשר הי' לנו לעינים בכל הש"ע, כשהגיעו להלכות אלו שמטו ידיהם מלבארם או אפשר לא הובאו לדפוס, כי רוב הש"ע י"ד מבוארים היטב מכמה גדולי אחרונים, ומהם גם קרוב לזמנינו, ועל הלכות אלו לא ראיתי שום חיבור מספיק עלי', ואנוכי ראיתי הרבה מורים שיושבים על כסא הוראה, ובהלכות אלו, אף שמורים מתוך הש"ע אבל לא יבינו הדברים על עומקן ועל מקורן, ואין זה רק מחסרון החבורים, ומרוב טרדות בלימוד שאר ש"ע ובהוראת הצריכים לשעתה, אין נותנים לב ללמוד הלכות אלו על בורין, ע"כ מיום עמדי על דעתי חכתה נפשי אם יזכני ד' ללמוד הלכות אלו על מקורן עם פי' דברי ראשונים ואחרונים ולהבינם על עומקן לכתוב פי' על הלכות אלו, וברוך ד' שזיכני ללמוד כעת הלכות אלו על מקורן, ואמרתי לקיים את אשר עם לבבי, והנה ראיתי בחיבורי ש"ע מאחרונים הנמצאים, המה על שלושה אופנים לא ראי זה כראי זה, וכולם המה דברי אלקים חיים ואשריהם שזכו לזה.

הא' המה לבאר דברי גדולי אחרונים ה"ה הש"ך וט"ז אשר דבריהם צריכין ביאור בכמה מקומות וגם המה קצרין, והני אחרונים מבארים ככל הצורך איש כמתנת ידו כאשר חנן ד' אותו, ומי יפאר גודל פאר חיבור פרי מגדים שהמה רק לבאר דברי ט"ז וש"ך, וכמה זכאי חלקו מה שעשה עם חיבוריו הנפלאים הנחמדים מפז.

הב' המאספים כל דברי ראשונים ואחרונים בפסקים ובתשובותיהם המפוזרים אנה אנה שלא הובאו ביתה יוסף והמה מקובצים והמה לאחדים בידם וכותבים הקיצור ופסק הלכה מתשובותיהם, ובקל יוכל המעיין לעמוד על מקורן ולראות על מה אדניהם הוטבעו, כמו החיבור הגדול כנסת הגדולה והרב הגדול חיד"א בספרו ברכי יוסף וכדומה, והמה היה לנו לעיניים, ולולי חיבוריהם היינו ממששים כעור באפילה.

הג' המה מחברי גדולי אחרונים אשר לא עמדו דבריהם על הש"ך וט"ז, רק המה בעצמן ירדו לעומקן של הלכה וביארו כל דבר על מכונן ומקורן והוציאו כמה דינים

מפלפוליהם מש"ס ופוסקים ומישיבים השמועות וכמה קו' על הראשונים שנתבאר באחרונים ומבארים היטב בביאור רחב ועמוק, ועל דרך זה הלך בעל פר"ח והרב הגדול בעל כר"פ ושאר גדולי מחברים. המה הנה דרכי המחברים שראיתי, וכולם שוה לטובה והמה לנו לעיניים בדורינו זה, אולם בראותי הלכות מקואות נעדי מכל טוב, ואין אחד שם על לבו לבארם מכל השלשה דרכים אשר דרכתי. ובעל כנה"ג שחיבר על הלכות אלו ג"כ מה שהביא מתשובות האחרונים קיצר הרבה מאוד ולא כ' אפי' תמצית דבריהם כדרכו תמיד, וגם רוב הספרים שהביא כאן אינם נמצאים אתנו כמו ספר משבית מלחמות וס' פלגי מים הוא רגיל על לשונו תמיד בהלכות אלו ובמדינתנו אין אתנו יודע מחיבורים הללו, ע"כ רמיזתי נשארם ברמז, ונפש המשתוקק לירד לעומק הדברים לא יכול להשביע נפשו רק אחר הטרחה הגדולה. והנה ראיתי א' קדוש מדבר והוא **רבינו הגדול המנוח ז"ל** בתשו' **חתם סופר** חיו"ד, הוא אשר הגדיל מכל אשר היה לפניו בהלכות אלו, אבל גם דבריו לא נאמרו כסדרן על הש"ע רק כפי הזדמן השאלה, וגם דבריו נאמרו כמה פעמים בקיצר וצריכין ביאור. ע"כ קמתי אנוכי זעירא דמן חבריא מתלמידי רבה"ג זלה"ה, ואזרתי כגבור חלצי [אף כי ידעתי את מך ערכי ומה אנוכי לגשת פנימה לדבר גדול הזה ובפרט בהלכות אלו, אך אמרתי תורה היא וללמוד אני צריך, אולי מקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו, ומד' אשאלה עזר שיחנינו דעה ובינה להבין דברי רבותינו לידע על מה אדניהם הוטבעו ולירד לעומקן של דבריהם אולי אבנה גם אנוכי מהם]. וכתבתי קונטרס הלז על הלכות מקואות ובשם קראתי **עין הבדלה** כי דברים הללו נובעים **מעין הבדל"ח** כי ראשי תיבות **הבדל"ח** מרומז שמי **חיים הרש בן דוד ליב**, ומשם יפרד והי' לארבעה ראשים.

הראש **הא'** הוא **מי פישון** כי הוא סובב הארץ החוילה, אשר שם הזהב כי שם יבארו כל דברי טורי זהב הצריכים ביאור.

השני: מי פרת כי שם יבארו דברי הש"ך אשר מימיו אנו שותים ומימיו פרין ורבין מעצמן כנודע מגודל תקפתו.

השלישי: מי מקוה כי שם יקוו המים אשר נובעים מבאר מים חיים מתורתן של ראשונים ומתשובותיהם אשר לא הובאו ביתה יוסף ובש"ך ובטו"ז, וגם לרבות דברי תשו' גדולי אחרונים הנמצאים באמתחת הספרים אשר לי אשר היה אחר זמן הש"ך וטו"ז עד זמנינו והי' לאחדים בידי להביאן כל אחד על מקומו תמצית הדברים לפסק הלכה ואם ימצא איזה חולק עליהם, הכל יבואר בקיצור, ולפעמים אם דבריהם סתומים קצת להעיר עליהם כפי אשר חנן ד' את עבדו.

הרביעי: הוא הנקרא **מי מעיין** כי שם יבוארו כל הדברים הצריכים עיון בש"ס ופוסקים ולישב השמועות ולתרץ דברי ראשונים משיני אריות המה גדולי אחרונים שמקשים עלי על דרך פלפול האמיתי.

העתקת עמוד הראשון מהחיבור ע"י הב' שלום טייכטאל ז"ל

הלכות מקואות סי' רא ובו ע"ה סעי'

א אין האשה עולה מטומאתה ברחיצה במרחץ ואפי' עלו עלי' כל מימות שבעולם עדיין היא בטומאתה וחייבים עלי' כרת [א] (א) עד שתטבול כל גופה (ב) בבת אחת {א} במי מקוה ((א)) {ב} או מעין שיש בהם {ג} {מ' סאה (ג) ושיעורה אמה על אמה על רום ג' אמו' (ד) במרובע באמה בת ו' טפחים וחצי אצבע ואם הוא רחב יותר {ד} ואינו גבוה כ"כ {ה} כשר אם יכולה להתכסות כל גופה בבת אחת, וצריך שיעלה בתשבורת {ו} מ"ד אלף וק"ח אצבעות בגודל ועוד חצי אצבע (ד"ע בב"ה) וצריך שיהי' החרין שבו המים גדול יותר משיעור זה כדי שכשתכנס הטובלת ויפחתו המים ישארו שם [ארבעים סאה. ב מי מעין מטהרין אף בזוחלין (פירוש זוחלין נמשכים והולכים ואינן מכונסים) מי גשמים אין מטהרין אלא ((ב)) באשבורן וכו'].

מי פישון

שכח שם מקוה עלה, ואע"ג דהכריע כאן לזריך ארצעים סאה, ע"כ כ' דזה דוקא לעצילת אדם אצל לעצילת כלים סגי לכ"ע בכל שהוא, ומש"ה כבר שם מקוה עלה ואינו פוסל שוב שאזוין, וא"ש. ועיי' שו"ת מהרי"ק שורש נ"ו, שכתב טעמי' דמלתא, כיון דשם מקוה עליה לענין כלים שוב הוב ליה כזרעין ויצא' אי"ה לקמן בסמוך. ולכאורה היה נראה טעמא דמלתא דודאי במקוה לא הוב הכשר מקוה עד שיש בו מ' סאה, משא"כ מעין לכ"ע הוב הכשר מקוה כ"ש, רק משום שזריך להטביל גופו צבת אחת, ושיעור אדם ציוני זריך מ' סאה, משום לא פלוג זריך אפילו לאדם קטן מ' סאה, כמ"ש הרא"ש סוף נדה והצי' הרצ"י צסי' באורך כל דעת הפוסקים צזה, אצל זולת זה מקוה כשר הוא, וא"כ מש"ה השאזוין נעשין כזרעין דלענין השקה דלא זריך שיעור סגי' במעין כל שהוא, משא"כ מי גשמים פחות ממ' סאה אין שם מקוה עלה, וא"ש. ועפ"ז י"ל הע' [עס] של הטור דהשיב על הסמ"ק

((א)) או מעין וכו'. כ' בטור' היינו לאדם אצל כלים מטבר המעין בכל שהוא לדברי הכל כמ"ש הטור וכו'. והנה דין טומאת כלים ליכא באידנא, וא"כ לא שייך טבילה ולא היה זריך לבאר כלל, כי לא מצינו טבילה רק לאדם. והא דמצינו טבילה כלים הנק' [ג]ים מן הנכרים, דק"ל דלריכא טבילה, ויש פוסקים דבאורייתא היא, עיין סוף ע"א. הנה בטביל' זו דעת הסמ"ק ושאר הפוסקים דאף במעין זריך מ' סאה כמ"ש הטור לעיל סי' ק"ח, ואף שהשיג הטור עלי', מ"מ הרבה פוסקים ס"ל כן, וכן קצבו צש"ע להלכה. וא"כ לא הוב ליה לטור' לומר דלכלים ד"ה סגי' במעין כל שהוא, וע"כ כוונת הטור' לטומאת כלים, וא"כ לא ידעתי למה נ"מ כתב זה, כיון ד[ה]אידנא ליכא טבילה לטומאת כלים, ונ"ע. ונראה דנ"מ לישב מה דפסק לקמן סעי' ט"ו וסעי' מ' דמעין כל שהוא יכול לשאוב כל מה שיראה לתוכו, וע"כ מעין כל

(ב) באשבורן וכו'. כ' העו"ז פי' שחס קצועים וקיימים צבור וכו', ואם הם זוחלין פוסלין דכתיב אך מעין ודרשינן מעין מעבר צוחלין ואין מקור מעבר...

מי פרת

{א} במי מקוה. עיין ש"ך שכ' היינו מי גשמים שנקוים לגומא וכו', פי' לאפוקי שאובין או שנתמלא ע"י אדם, כי מ"מ דומי דמעין צידי שמים או דאורייתא לשי רוב הפוסקים דכולו שאוב ד"ת או לכה"פ לכ"ע מדרבנן פסול וכו', ואע"פ שאין מים חיים שאין לריך מים חיים לזב, דכתיב צי' מים חיים וכו'. לשונו אינו מדוקדק, דמשמע מקור ממי גשמים הוא דאינו מים חיים, אבל מעין אפי' לזב כשר, ואינו, דאפילו מעין אינו כשר לזב, דישונו מעין שדינו לטבר צוחלין, ואפ"ה לא קרי מים חיים לטבר זב, כדחנן צמתני דמקואות פ"א מ"ח למעלה מהן מים מוכין שחס מעברין צוחלין למעלה מהן מים חיים וכו' עיי"ש. וא"כ הכא הל"ל אף אמעין דאינו לריך להיות מים חיים וקושטא דמלתא הכא הוא.

שם [צש"ך] ולא לנדה ולזבה עור ופוסקים. ודעת רש"י צשס רבו ר"י הלוי צשצת דף ס"ה, דגם זבה לריכא מים חיים עיי"ש. וצ"ח הוצא גם דעת רצ פלטי גאון דס"ל כן, אלא שכ' דגם המה לא ס"ל דצר תורה כן רק מדרבנן אטו זב לריך מים חיים, כדי דלא תיקשי עלי' מת"כ עיי"ש. אך אפ"ה לית דחש להא עיי"ש צ"ח. וראיתי בתשובת רצה"ג בעל חתם סופר חיו"ד סוף סי' ר"צ שכ' דצר נחמד, שגם המה לא גזרו רק צפוני' שעיקר עבילה

לעיל סי' ק"ב, שכ' דגם לטבילת כלים חדשים לריך מעין מ' סאה, והטור השיג כיון דלא יליף רק מטומאה לא חמור מני', וצ"י תמה עלי' הלא דעת הטור גופי' דלא לריך אף צמעין גופי' מ' סאה, וטבילת כלים חדשים מאך צמי נדה יתחטאו יליף, וא"כ לריך להיות דומי' עיי"ש, ועי' ד"מ ובעו"ז שס. ולע"ד פשוט כן, כיון דצמ"מ מעין כ"ש אף לנדה קרי מקור כשירה, דהרי אין פוסל זה רוצה מים שאובין, רק משום דלריך שיכי' טבילת גופי' צבת א' ושללא לחלק לאדם גדול וקטן מ' סאה האריכו לכל אדם, וא"כ לכלים דלא שייך שיעור זה הדרא לדינא דסג"י בכל שהוא, ואל"כ יהי' חמור מנדה, ושפיר השיג עלי' הטור, וא"ש ודו"ק.

עוד שם ואפי' עלו עליה כל מימות וכו'. זה לשון הרמב"ם, ובעור כ' או עלה וכו'. ולריך ליישצ פי' דלפי לשון הרמב"ם משמע דקאי ארחי"ה צמרח, דאפי' עלה צמרח עלה כל מימות שבעולם עדיין צעומאחה, ופיר[ו]ן שו כמ"ש צדו"פ ס"ק ג', דלא מיצטיא אצר אצר, אלא אפי' עלו עלה צ"א ג"כ לא מהני. אולם לפי לשון הטור דכתיב או עלה, משמע דלא קאי ארחי"ה צמרח, וא"כ לריך ליישצ מאי קאמר. (וצדו"פ כ' צאמת להגי' צטור לשון אפי' וכו' עיי"ש). ע"כ כ' העו"ז פי' דקאי אפי' דרך שפיכא דמהני לענין ט' קצים, ג"כ לא מהני כאן. ועיין צ"ח צקו"א ליו"ד ששיג על הדו"פ, והגי' אפי' צלשון רמב"ם ז"ל או וכו' עיי"ש. ולפי שאין נ"מ לדינא צזה לא הארכתי אף שיש ליישצ הלשון צאנפים שונים.

דוקא צשרו אלל כל צשר, דכוא כשיעור
אדס צינוני, וע"כ דלא קפיד קרא רק
אטצילה צצ"א אלל אפי' לקטן דסגי
צפחות ממ' לריך שיעור זה להכשר
מקוב. וכן כ' הר"ן פ"צ דשצוותא,
ועיין מ"ש צמי מקוב ס"ק צ', וה"ט
דמעין דלא כתיב כל צשרו א"כ לא
לריך שיבי' רק עולה צצ"א, אצל לענין
הכשר מקוב סגי צכ"ש, וכמו שהארכתי
צמי פישון.

לעברות, ואיכא גזירה אטו צז ולא
צנשואה עיי"ש היעצ. וא"כ לדידן
דליכא טצילה לעברות רק לצעלה כ"ע
מודה דליכא גזירה ולא לריך טצילת
מים חיים לצזה, ומשו"כ לית דחש להו.
ועי' שו"ת צנימן זאצ סי' קנ"ד עיי"ש
באורק, אצל הצארות שנוצעים [כ]מעין
גמור הן לכל דבר, כמ"ש מהר"ק
צשורש נ"ו עיי"ש, דאפי' מים חיים קרי
לי וכשר לצז:

ובעורי אצן חגיגה י"א ראיתי שכ',
הואיל דנפקא לן לריך טצילה צצ"א
מרחץ את צשרו, צא השמש ועבר, מה
ציאת שמש כאחת ה"ה רחילה, וכמו
שדרש צח"ב, וא"כ ל"ל כל צשר, ש"מ
דאפי' קטן שצקטנים לריך מ' סאה
להכשר מקוב. ודצריו נכוני' ג"כ, ומ"מ
א"ש למעין דכתיב גצי צז דלא כתיב
כל צשרו ולא איתר לו הדרא לדינא
לריך טצילה צצ"א ולא קטן לפי קטנו
וכו', וכמ"ש רצינו משולס שה[נ]עתק
צמי מקוב ס"ק צ', ואנו מחמירין
משום לא פלוג כמ"ש הרצ"י צשס
רצצ"א וגדולי ראשונים שלא תתן
שיעורא לכל א' וא', אצל מדיני הכשר
מקוב צמעין כ"ש. אלל מלשון ש"ע
שחייב כרת עד שתטבל צמעין מ' סאה,
משמע דאס טצלה צכ"ש חייב כרת, וזה
לא שמענו לפי דעת הש"ע ועור שלא
פסקו רק לחומרא שלא תחלק לריך מ'
סאה, דהרי אס הוסיף למעין כ"ש
שאוצין למ' סאה כשירה, ואין הלשון
מדוקדק ול"ע. זולת לדעת ר"ת מוכח
ד"ת לריכא מ' סאה צמעין, אצל מה
שאנו מחמירין ליתא ד"ת כדמוכח מצ"י
עיי"ש באורק, ול"ע. ופשוט דאס הוא
גדול שאינו מתכסה צמ' סאה לריך

{ב} או מעין וכו'. כתב צ"י משמע וכו'
ופשוט הוא דאל"כ היכא משכחת טצילה
צנברות אף לדעת ר"ת דמכיפי' מצרך,
מ"מ לא הוי מ' סאה צמקוס א' כיון
דזוחלין וע"כ דמלרפין, ועי' מרדכי פ"ד
דשצוותא שהצ"י צשס ראצ"י הלל הוי
קטפרס עיי"ש והוצא צצ"י, ויצוחר
לקמן צדצרינו אי"ה. ועיי' חי' מאירי
מס' שצת דף ס"ה ע"צ ד"ה ממה
שכתצנו וכו', שכ' טעמא דמלתא דמעין
מטבר צזוחלין דחיות מחצרבס אף
צזוחלין, משא"כ נוטפים לריכס אשצורן
כדי שיבי' מ' סאה צמקוס אחד עיי"ש
היעצ, ויצ[נ]אר אי"ה לקמן ציא[נ]ר
דצריו, מ"מ שמענו דזחילתן מחצרבן למ'
סאה צמעין:

{ג} מ' סאה וכו'. כ' צש"ך כ"ש וכו'
ואפי' גופו קטן שמתכסה צפחות ממ'
סאה אין טצילה עולה עד שיבי' מ'
סאה, פי' דלא קרי לי' הכשר מקוב
כלל עד שיבי' זה כשיעור מ' סאה,
כמ"ש צמי פישון, אע"ג דלא נלמד רק
מרחץ את כל צשרו צמים שכל צשר
עולין ששיעורו חכמים מ' סאה ולא
אמרינן דגדול לפי גדלו וקטן לפי קטנו
הע[נ]ס[ם] מדכתיב כל צשרו דמשמע לאו

דשבוטות והראצ"ד והוצא צצ"ח סי' זה. אלא ר"ת השיב והאריך דגם מעין לריך לעבילת אדם מ' סאה כדעת הרצב פוסקים, וכמו שנרא' מרש"י עיי"ש, אצל לחלאין לא עלה על דעת רצינו משולם ז"ל להחיר, כן נ"ל:

להוסיף עד שיכול לעבול צצ"ח, אצל סגי צשאובין דאפי' לדידי (קרה) [קרוין] מקוה כשירה צמ' סאה ודוק.

{ד} ואינו גבוה כ"כ וכו'. כ' הש"ך עי' לעיל סי' קצ"ח סעי' ל"ו ול"ז ולקמן סעי' ס"ו, ע"כ...

מי מקוה

(ג) ושיעורה אמה על אמה ברום ג' אמות וכו'. עיי' שו"ת שארית יוסף סי' ע"ו שנשאל על מקוה שארכו שני אמו ורציעי ורחצו אמה וחצי וגזכו אמה ושמיינית אס הוא שיעור ארבעים סאה. והשיב וזה לשונו, צכאן צ' אמות ורציעי הוה צמרוס צ' אמות כשיעור אמה על אמה מלצד הרציעית שצאורך ורחצה אמה וחצי הוה אומ' החצי אמה צאורך צ' אמות ג"כ אמה לרום הוה אמה על אמה צרום ג' אמות וישאר הרציעי צאורך אמה וחצי מותר על מ' סאה, עכ"ל. ופשוט הוא, דהרי עולה צתצצורת צאמה שוחקת יותר מנ"ה אלף ותתע"א אלצעות שהוא יותר הרצב משיעור מקוה, ודוק ותשכח. ועי' שו"ת דרכי נעם חיו"ד סי' כ"ה צחצצון שיעור מקוה וכו'.

(א) עד שתטבול וכו'. הנה לענין עבילת נדה לצעלה מנ"ל, יש מחלוק' הפוסקים וציאורן היעצ רצינו הגדול צתש' חתם סופר חיו"ד סי' קצ"ד, עיי"ש היעצ צאורך כל הד' שיעת הנאמרים צזה, ועי' מה שכ' צמי מעין ס"ק א'.

(ב) בבת אחת. עיי' שלטי גבורים שסציב המרדכי מס' צצת פרק צמה עומנין דף קס"ג דפוס הארעשאנסקיא, שהציא תש' רצינו משולם לר"ת, שצריך לחלק דדוקא מי מקוה לריך להיות צצ"א ומעין סגי' צעצצ' [לה] לחלאין, עיי"ש צאורך. ור"ת השיב לו צחרי אף דח"ו להחיר עבילה לחלאין עיי"ש (ועיי' שוירי כנה"ג שרמזו). ואפשר לומר כי גם על דעת רצינו משולם לא עלה להחיר עבילה לחלאין ושלם לכסות גופו צצ"א, אלא צא להחיר צכ"ש ושלם לריך מ' סאה אס גופו קטן שמתכסה צפחות ממ' סאה, ולזה קרי עבילה לחלאין, כלומר לגדול לפי גדלו ולקטן לפי קטנו, כמו שנראה מהרא"י שהצי' דמעין מטכר צכ"ש, וכן מה שמיישב הקרא דכתיב גבי צז ורחץ את צשרו צמים חיים וגבי צעל קרי ורחץ כל צשרו, וכוונת' דגבי מי מקוה לריך להיות שמכסה כל גופו צצ"א וצמים חיים לריך רק גופו. ובעין זה כתב הר"ן פ"צ

(ד) במרובע. עיי' שו"ת מהרי"ט ח"צ סי' צ' חיו"ד עיי"ש, ורמזו גם צשו"ת צה"ג עיי"ש. - ועיין עוד שו"ת תשצצ"ן ח"א לשיעור מקוה עגול כיצד עושין, והשיב ע"פ כללם שצידינו מחכמי התלמוד דכל שיש צריצוע ד' יש צעגול ג' דרצוע יתר על העגול רציע, וע"כ אס רחצה אמה ע"כ לריך להיות צגוצבו ד' אמות, וכן אס היא צרום ג' אמות לריך שיכ"י רחצ העיגול ח' טפחים פחות משהו, עיי"ש היעצ סי'

פריכה עלי לא הוה ילפינן מני, וי"ע. ולכאוי היה נראה כן להסביר דברי ה"ג, מדכתיב אחרי ואל אשה בנדת עומאחה, וק' [שה] ל"ל מלת עומאחה ולא ה"ל לכחוד רק ואל אשה בנדתה לא תיקרב עיי"ש, אע"כ גלי לן קרא דכל זמן שהיא בעומאחה אסור לקרב עלי, דאי הוה כתיב ואל אשה בנדתה לא תיקרב הוא רק שהיא בנדתה שדמה זכ ממנה, ע"כ כתיב בעומאחה כל זמן שהיא בעומאחה אסור לבוא עליה, וכיון דהיא בעומאחה עד שתטבול, א"כ מינה מוכח עבילה לצעלה נמי, וא"ש. וזה מוכח גופא נ"ל טעמא דרמב"ם פ"ו מהלכות א"צ שכ' מדכתיב ורחאו במים דזה צנין אצ. ופלוס רב"ג ז"ל בתש"י דגם נדה קרי עמאח מקרא דאל אשה בנדת עומאחה לא תיקרב, ומסת"י לו מלשון רמב"ן פ' שמיני, עיי"ש. אלא נתקשה א"כ גבי ג"ע וש"ד וע"א דקרי עומאח והי' לריך עבילה, ודחיק נפשו בזה כאשר יראה המעיין היטב עיי"ש. ולפע"ד הי' נראה דודאי דמה דכתיב עומאח גבי ג"ע וש"ד וע"א משו"ה אינו נקרא עומאח להיות בכלל צנין אצ דעבילה, דכן ליסנא דקרא דכתיב ועמאו את נפשותיכם אע"ג דלאו עומאח הוא ולא שייכו לדיני עומאח וטברה, אלא בנדת דכתיב בנדת עומאחה, דמשמע מיני' כל זמן שהיא בעומאחה היא בכל תיקרב, ועומאחה שפיר בכלל צנין אצ הוא שטעון עבילה, ול"ק שוב מע"א וג"ע וש"ד, ודוק.

אלא דז"ע לכאורי למ"ד מקור מקומו עמאח...

קב"ע שהאריך בזה. אך אם הוא כחצי כדור לא מלא מקוה לחשוב כמה לריבא להיות, עיי"ש. ושם צסי' קסג שאל...

מי מעין

[א] עד שתטבול וכו'. עיין מ"ש צמי מקוה, והראתי לעיין בתש"י רב"ג ח"ס ז"ל מה שהאריך לבאר שיטת הפוסקים בענין עבילת נדה לצעלה. והנה רב"ג ז"ל שם סיים בתש"י דמי שדעת רחצה יעמיק יותר עיי"ש. ואנא זעירא דמן תלמידי רב"ג שלא הגעתי לקרסוליו מה אומר או אדבר בענין זה יותר מדברי רבינו, רק תורה היא וללמוד אנוכי לריך, ואולי כמקרה הנגס על גבי ענק יקרני, אמרתי ללקוט שבלים ולהעיר איזה הערות קטנות שנתעוררתי בזה מידי שמתי עיני בו.

והנה דעת רב"ג שהוצא בתוס' חגיגה י"א ובכמה דוכתי, ועיין רש"א תכ"א ובסמ"ג הלכות מקואות ובלבד לעיל סי' קל"ז, דמלך ק"ו ממגעה דכתיב עבילה כ"ש נדה ענמה, אלא בתוס' נתקשה דלטהרות חמור מלבעלה דכמה חלינות וכוונה דהוא לטהרות ולא לצעלה, א"כ מנ"ל כלל עבילה, עיי"ש בחגיגה י"א. ורב"ג ז"ל שם ראה לישבם דגם איסור עריות לצעלה נזכר בהאי קרא, דכתיב ותהי' נדתה ודרשינן מינה בשבועות י"ח דלא ליפרש באבר חי, עיי"ש. ודבריו דחוקים לכאוי, דלא שייך אלא כפי שהסביר הוא הק"ו מדלא כתיב בהאי קרא, אצל מה יענה כיון דק"ו פריכה היא, כמ"ש תוס' שם, א"כ מה לי דמרוזא באותה פרשה, ואפי' נדה ענמה לטהרות אילו היה

אגרות מפעטשי-ניידארף לירושלים

קובץ אגרות מרבי נפתלי סופר אל רבי עקיבא יוסף שלעזינגר

רבה של פעטשי-ניידארף, רבי נפתלי סופר, תלמידם הגדול של מרנן החת"ס והכת"ס, נודע בגדלותו ובצדקותו. בימי חייו זכה לפרסם ממעיני תורתו ספרים רבים. כן שרד קובץ מכתבים ממנו [יחד עם שאר מכתבים ממשפחת הסופרים] הממוענים אל רע"י שלעזינגר בירושלים בין השנים תר"נ-נ"ז, ונמצאים כעת בגנזי מר יהודה מושקוביץ.

קובץ מכתבים זה ממשפחת הסופרים העתיק והגיה נצר נכבד מהמשפחה, ה"ה הרבני הצדיק רבי שרגא צבי אלטמן מבני ברק [נלב"ע בש"ט כ"א אייר תשע"ד], שידיו רב לו בהוצאת ספרי גדולי משפחתו, משפחת סופר - אלטמן ותולדותיהם. ולאחרונה יצא לאור ע"י צאצאיו ספרו 'נחל שורק' הליכות ומנהגי אביו רבי שמשון אלטמן אב"ד פאקש. זכורני שבערוב ימיו בעת שישב 'שבעה' על פטירת אחותו מרת הענדיל טיגרמן [אד"ב תשע"ד], בבואי לנחמו, לא חס על טרחתו, קם מכסאו וניגש לארון בכדי להראות לי את התיק ובו פרי עמלו בעריכת המכתבים מבית הסופרים. לכן הרגשתי כחובה וזכות להיות מסייע בס"ד להוציא אל הפועל בפרסום המכתבים שנמסרו ע"י צאצאיו ותשוח"ל.

רש"צ מציין שהם "אגרות בעניני הכלל והפרט - חשיבות קבוצת מכתבים אלו לחוקרי הישוב החרדי הישן בעיה"ק ירושלים, וכל מי שיתבונן במכתבים האלו יראה מתוך תוכנם עד כמה קיימו גדולי הדורות את הפסוק (ירמ' נא נ) זכרו מרחוק את ה' וירושלים תעלה על לבבכם, ואיך ה' אנשי הישוב בירושלים בראש מעיניהם. כן התייחסות והשתתפות בפרטי הפרטים השייכים לתוצאותיהם של כלל ישראל".

נוגע אל הלב להתוודע גם לפרטים אישיים מימי חייו רבי נפתלי, אבדן זוגתו מבלי להשאיר זש"ק, נישואיו בזיווג שני, ובערוב ימיו, בימי זקנה מופלגת זכה לחבוק בן ובת. ראה עוד במאמרו של הרב יש"א רובינפלד, לתולדות הגה"ק רבי נפתלי סופר זצ"ל בעמח"ס מטה נפתלי - בית ראשון ושני ויוצ"ח, עלי זכרון 14 עמ' י-יט. כן מובעת השתוקקותו לעלות לארה"ק, ולבא לעזרת אנשי ירושלים, ביניהם תלמידי החת"ס, אלמנותיהם וצאצאיהם.

בראשו הוספנו מכתב אל רבי הלל ליכטנשטיין אב"ד קאלאמיא, חותנו של רע"י שלעזינגר. יש לציין שכתב היד קשה מאד לפיענוח, ולכן אפשר שישנם טעויות בהעתקה. התודה להרב שלמה וייס על עזרתו בהגהת המכתבים.

בע"ה יום א' פ' כי תצא [ח' אלול] תרכ"ט

לשנה טובה תכתב ותחתם לאלתר לחיים טובים ה"ה ידיד ד' הרב הקדוש המפורסם הבקי בש"ס ובפוסקים, הצדיק וחסיד ועניו העומד להרים קרן צדיקים, כש"ת מ"ה הילל נ"י בעל המחבר ספרי משכיל אל דל, עם כל בני ביתו.

ידיד ה' פלא בעיני כי שלחתי כמה עלים מספרי אשר ה' בעזרי להוציא לאור ויש בו דרשות אשר דרשתי נגד המהרסי תוה"ק ושם בקשתי שמעלתו ישלח לי הסכמה, ולשוא ה' תקוותי, ובעש"ק נגמר ספרי במדפיס, וכאשר אקבל ממדפיס אשלח למעלתו א'.

ועתה רציתי להודיע כי אחי הג' נ"י הודיע לי כתוב שביום ד' י"א אלול הבע"ל יהי יום המשפט על הצדיק' אשר עשו מלחמת ה' במונקאטש ובתוכם אחי הג' [רבי חיים סופר] נ"י, וע"כ אהובי עמדו בתפלה וברחמי' לפני ה' שלא יהי' נגמר הענין ביום א' לרעתם, ואין להאריך, כי בטוח אני בצדקתו שיעשה מה שיש בידו לעשות. ונא ידיד ה' לא ישכח להתפלל בעדי בימים הקדושי' הבע"ל כי אני חלוש, ובעה"ר לא זכיתי עדיין להשלים נפשי כי המקום מצער ואין לי מי שישמע אל דברי, וה' יהי בעזרי ליסע אל עה"ק במהרה.

כ"ד המבקש רחמים וה' יתן לו שנה טובה, ירום קרנו עם קרן כל צדיקים, ויזכה לראות במהרה [בהרמת] קרן ישראל וקרן צדיקים, אוהבו המתפלל בעדו

הק' נפתלי סופר

ד"ש עם ברכת שנה טובה לחתנו הצדיק החריף ובקי סנא מלא ספרא כש"ת מו"ה עקיבא יוסף נ"י ועם בנו הצדיק החריף ובקי כש"ת מו"ה בענדיט [ליכטנשטיין] נ"י עם כל בני ביתם, ה' יתן לכם כתיבה וחתימה טובה, עם כל צדיקים ותתפללו בעדי בימים הקדושי'.

ואי"ה אשלח לכם למזכרת אהבה ספרי בני נפתלי אשר ה' היה בעזרתי והם כ' דרשות, וגם מעט ח"ת מאבי ומאחי ז"ל.

בפ' ראה הייתי בפ"ב אצל אדמו"ר הג' [בעל הכתב סופר] נ"י ב' שעות ובעה"ר יש לו צער בלב וה' יהי' בעזרו, ומצוה לדעתי להתפלל עליו כי יש לדאוג על כמה עניני', וה' יציל אותו ועם כלל ישראל.

*

...

ד"ש לידל"נ הרב המה"ג וכו' מו"ה עקיבא יוסף נ"י עם גמר חתימה טובה וברכת שמחת החג הבע"ל.

בקיץ הזה שלחתי מכתבים אשר ביקש בעד עניים ובעה"ר אין הכנסה בגבולינו, ושלחתי בעדו לפ"ב זהב א' אשר קבלתי מאשה א' בעדו, ושמה האשה מלכה בת שרה רחל ע"ה, והי' לה ילד א' ונפטר והיא עקרה, ונא תבקשו רחמי', וגם שלחה פדיון לחמיו הקדוש [רבי הלל ליכטנשטיין] נ"י.

*

הק' נפתלי בן לאה ע"ה

*

בע"ה יום ב' פ' ויקהל תרומ"ה [כ"ב אד"א תרנ"א] לפ"ק פה פ"ח

החיים וכ"ט וש"פ [ושמחת פורים] למע"כ המה"ג הצדיק נ"י עם כל הצדיקי

הנה אהובי אבקש מכל צדיקי להתפלל בעד אשתי והיא חולנית מאוד ושמה **שרה בת יאכד** והיו אצלה ג' רופאים ואמרו שיש סכנה, ומצוה גדולה להזכירה. [נפטרה ט"ז אד"ב תרנ"א]

עשיתי הספד בעד כמה גאונים והזכרתי גם הצדיק מו"ה **פנחס ז"ל** [הכהן. נפטר בירושלים כ"ז חשון תרנ"א], ובקשתי להטיב עם אלמנה ויתומי' שלו, ואמרת שקבלתי מכתב של האלמנה הנ"ל ובל"נ אשלח על פסח.

כ"ד הכותב בלב נשבר הדורש בשלום כל צדיקי

הק' **נפתלי** ... חופ"ק

*

בע"ה יום ב' סיון מ"ו למב"י תרנ"א פה פ"ח

שכ"ט ונחמות ציון ליד"נ הרב הג' הצדיק וכו' מו"ה **עקיבא יוסף**

אהובי ידי"נ בלתי ספק הגיע לידך מכתבי מק"ק פ"ב אשר הודעתי לך שהייתי אצל אביך הצדיק [רבי **יחיאל שלעזינגער**] שי' ב' פעמי' ה' יאריך ימיו ושנותיו.

מגודל הצער מחמיו הקדוש [רבי **הלל ליכטנשטיין**] ז"ל [נפטר י' אייר תרנ"א] אין לשער, אני הספדתי אותו בדרשה בק"ק ט"ש[?] פ' בחוקותי ובפ"ח [פ'] במדבר, ואולי יהי ה' עמנו אדפוס דרוש לכבוד נשמתו, ועי' מטה נפתלי ח"ב דרוש א' אשר הדפסתי לכבודו בשנת תרכ"ה. [שם בסוף הדרשה מציין וז"ל: דרוש זו דרשתי כאשר קבלנו מכתב מקהל מאקאב [מאקאווא] להרים קרן הצדיק וחסיד אשר שמו מפורסם בכל מדינותינו לשם ולתהלה, שזכה להמשיך כמה אלפים נפשות ולהכניס אותן תחת כנפי השכינה, ה"ה הגאון החרף ובקי בש"ס המפורסם מה' הלל ל"ש נ"י עם כל הצדיקים שעומדים להרים קרן דת ה'...].

הנה אהובי בלתי ספק דיבר עמך הצדיק מו"ה **איצק הרש רצ"ד** [ראצערסדורפר מאנטוורפן] מעניני ואני אצפה על מכתבך. לא ידעתי מה לעשות וכי חיוב עלי ליקח אשה בת בנים, וליקח אשה בתולה ירא אני מפני חילל השם כי הי' על הקדושי' שעשו כן, וע"כ תודיעני במהרה כי אין רצוני לעשות עד שאשמע עצתך.

כ"ד הכותב בלב נשבר

הק' **נפתלי** בן לאה

*

בע"ה יום ד' שלח כ"ה סיון [תרנ"א] י"צ מאחי הג' מו"ה חיים [בעל מחנה חיים, נפ' בתרמ"ו]

ה' ינחם כל אבילי ציון ובתוכם המתאבלי' על קדוש ה' והחסיד מו"ה **הילל ל"ש**, אהובי, אודיע כי אני ובכל מקומי' בסבבינו הספדנו הקדוש ז"ל.

ואודיע כי אתמול קבלתי מכתבך מעה"ק, ואקוה בקרב הימי' אדע אם אמצא מקח [זיווג] בחו"ל, כי מט"ש שלחו אלמנה בת ל"ד שנים ובקשה, ויש לה בנים קטנים ומשפחת אבי היתומי' מקבלי' להחזיקם אצלם.

וה' ינחם גיסך הרבני וכו' מו"ה [יונתן] דוד [ליכטנשטיין בירושלים] בן הקדוש, קבלתי מכתבו, ונתתי אותו לברעזוויץ אולי יקבצו שם.

ואני הייתי בקאשוי באסיפה לבני קאמידאט והייתי מספידו אביו ז"ל, וקבלתי ג' זהובי' בעדו ושלחתי היום להרב הג' מאו"ג [מאונגוואר, רבי אלעזר לעוו] והוא ישלח לכולל בעדו.

ואשר כתב לי אהובי אם אסע לעה"ק יסע אביו עמי, האמת כאשר הייתי בפ"ב הייתי אצל אביו נ"י וראיתי שדבר זה קשה כי הוא חלוש וה' יחזקיני.

ובל"נ אם יהי' מה' ליקח אותה אלמנה, דעתי לישא על תנאי זה, שתלך עמי לאה"ק, ואם לא תרצה לילך יש לי רשות לשלחה. ואשר רמז שאעשה תיקון כבר ידע אהובי כי רבים יאמרו. כ"ה גיסי הצדיק מו"ה שמואל כץ [עהרנטרייא מפרשבורג] מכין א"ע ליסע לעה"ק.

ד"ש להרבני המופלג מו"ה [שלמה] אהרן וורטהיימער [בירושלים], שלחתי היום שני זהובי' להרב מאו"ג, וכבר הודעתי כי לא טוב עשה שביקש לאחרי' שני זהו'.

מהנגיד מו"ה יצחק הרש רצ"ד [ראצערסדורפר] לא קבלתי עדיין מכתב.

כ"ד אוהבו הנאמן נאה דורש לכל ת"ח ולכל מכירי, וה' יודע שרצוני להטיב

הק' נפתלי סופר

*

בע"ה נגהי עש"ק בראשית [כ"ח תשרי] תרנ"ב לפ"ק פה פ"ח

החיים וכ"ט ליד"נ המה"ג הצדיק וחסיד מו"ה עקיבא יוסף נ"י

ב"ה עבר יו"ט בתפילה ומעט דברי מוסר.

וכבר הודעתי לך כי לקחתי לי אשה אלמנה עני' כדי שתעשה רצוני.

והי' אצלי אשה חשובה ושמה אסתר ושם אמה יענטא והיא עקרה ודמעתה על לחיה, ואמרתי לה שאשלח לת"ח באה"ק ונתנה י"ב זהובי', ושלחתי אתמול המעות לפ"ב להרב על שמך, וע"כ תתפלל בעדה, וה' יקבל תפילתינו.

כ"ד אוהבך נפתלי סופר

[כן במכתב הבא הוא מציין שזיווגו השני היתה אלמנה מת"ח. ופלא שעל מצבתה בפרשבורג צוין "בעלה הראשון... מוה"ר נפתלי סופר", ראה עלי זכרון 14 עמ' יט]

*

בע"ה יום ד' פ' וישלח [ט"ו כסלו] תרנ"ב לפ"ק

החיים וכ"ט ליד"נ הרב הג' הצדיק החסיד המפורס' כש"ת מו"ה עקיבא יוסף נ"י עם כל צדיקי' ובני ביתך.

אהובי, אודיע בקיצור, כי שמעתי לעצתך בקיץ העבר, ולקחתי אלמנה מת"ח, והי' חלותר[?] ב"פ"ח, ורבים דברו על לבי ועל לבה, והי' הענין רחוק בעיני ורק קרובי' הסמוכי' הסכימו והי' נגמר והי' חתונה בט"ו מנחם אב, וגליתי לה שדעתי ליסע לאה"ק, וב"ה יש תקוה שאבנה ממנה.

ולכבוד נשמת אשתי הצדקת ע"ה קבלתי לדפוס ספר [לקוטי בית אפרים ממטה נפתלי, מונקאטש תרנ"ב] ויהי' בתוכה הספדה [דרוש ג], וגם לכבוד חמיק הקדוש מו"ה הילל ושאר קדושי' הדפסתי הספדי' ומוסר גדול על כמה עניני' [דרוש ב], וגם הדפסתי מעט ח"ת ממרן מהרמ"ס ז"ל (ח"ת) וראה הסיום על מס' גיטין ראה המוסר שכתב' והייתי אז רך בשנים עכ"ז אמרתי יש חילוק גדול בין סיום על מס' חולין בשנת תקצ"ד, כי אז הי' המוסר שיהיו לומדי תורה לשמה, ובל"נ אשלח לך ספרי'.

והנה באמת אגלה לך, כי בעה"ר אני מרגיש חולשה גדולה ה' יחזקני, ופרנסתי אינו מספיק לצורך ביתי ואשתי היא רגילה בדרך אחר, כמו אשתי ע"ה, ועי"ז הי' בידי לעשות גמ"ח עם קרובים.

בקיץ הייתי ב"פ"ב והייתי ב' פעמים אצל אביך הצדיק נ"י ואז ראיתי כי רק טוב לקיים מה שאמר שלמה ע"ה ולערב אל תנח ירך [זוגתו נפטרה בשנת תרמ"ג], ואתמול כתבתי לפ"ב שייכתבו לי משלום אביך נ"י, ותתפלל עלי ועל אשתי חיה בת רבקה כה יתן לנו.

הכ"ד אוהבך הנאמן הק' נפתלי סופר

ליד המה"ג הצדיק מו"ה עקיבא יוסף שלעזינגר נ"י

*

בע"ה יום א' פ' וארא [כ"ד טבת] תרנ"ב לפ"ק

החיים וכ"ט ונחמה בתוך שאר אבילי ציון ה"ה ידי"נ הרב המה"ג הצדיק הבקי בש"ס ובפוסקי' וכו' כש"ת מו"ה עקיבא יוסף נ"י עם כל בני ביתך ומשפחתך.

אהובי ידי"נ אין לשער מגודל צערי אשר הי' לנו כאשר נודע לי מפטירת אביך המה"ג הצדיק [רבי יחיאל שלעזינגר] ז"ל [נפטר בפרשבורג ל' אב תרנ"א], כי מפ"ב העלימו לי כי ידעו מגודל אהבה אשר הי' לו.

בקיץ הייתי ב"פ"ב והייתי מבקרו כמה פעמי', ואמת הי' מתחרט על שלא לקח אשה אחר פטירת אמך ע"ה.

ואני מזכירו בלימוד משניות נשמתו עם נשמת שאר צדיקי' שנפטרו, ובל"נ כאשר אעשה הספד על צדיקי' אספר צדקותיו אשר טרח עם בני הישיבה.

[illegible]

וּתְמַחֹל לִיתֵן לְהִרְבֵּי מוֹה לֵיב נ"י וְאִם אִפְשָׁר לָךְ לְהַגִּיד לְהַמְמוֹנִים שִׁילוֹה בַּעַד ה' זְהוּבִים כִּי בל"נ אִקְבָּץ סָךְ זֶה מִיַּחֲדִי' כִּי חִיּוֹב עָלִי לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִמּוֹ.

*

בע"ה יום ד' ויקרא [ב' ניסן תרנ"ב]

ה' יתן שמחות החג המצות ונחמה ליד"נ המה"ג הצדיק מו"ה **עקיבא יוסף** נ"י עם כל ב"ב.

אהובי בלתי ספק הגיע לידו מכתבי ע"י הממונים ושם כתבתי מה שנוגע לו. אתמול בא א' ורצה ליתן פדיון כי יש לו אשה חולני' כמה שנים, וענין החולי כי בא פחד בלילה בלבה ואמרה כמה דברי'. אמרתי לו שאבחר ב' צדיקי' באה"ק שיתפללו בעדה, ושמה שרה בת חנה לאה. ונתן לי שני זהובי' לשני צדיקי', וע"כ תבחר עוד א', ומעות אשלח להרב הג' מא"ג [מאונגוואר] ויקר' על שמך. וד"ש להרב [שלמה] **אהרן ווירטהיימער**, כבר שלחתי בעד ספרו לאונ' [גוואר] וגם בעד אלמנה ר"פ [פנחס] כץ זהוב א'.

כ"ד אוהבך המבקש תפילה הק' נ"ס

*

בע"ה יום ד' ואתחנן כ' מנחם אב תרנ"ב לפ"ק פה פ"ח

ה' ינחם כל אבילי ציון ובתוכם כל הצדיקי' המתאבלים, ויתן להם חיים ואריכות ימים ושנה טובה, ובפרט הממוני' על המשגיחי' על הבאים ממקום רחוק.

והנה אהובי' כמו חודש ו' שבועות נסע איש חשוב וצדיק ושמו מו"ה **ליבוש זעלמענאוויץ** והוא מעיר בארדפעלד והוא קרוב לאשתי הרבני', וביקש ממני להודיע לו מיד כאשר ה' יהי' בעזרתה להוליד, וב"ה ילדה לי בת בר"ח אב, וב"ה האם והילדה בטוב. ומצוה גדולה יהי לכם אם תחקרו על איש הנ"ל ותהי' מקרבי' אותו ולהגיד לו שייכתוב לי, ואני דורש לו בשלומו הטוב וברכת שנה טובה

כ"ד הק' **נפתלי סופר** רב בפ"ח והגליל

ואשתי דורשת מז"ט לכל משפחתה.

[ממכתב זה עולה שרבי ליביש זעלמענאוויץ היה קרוב לזוגתו של רבי נפתלי, ולא אחיה כפי שנכתב בעלי זכרון 14 עמ' יז]

*

בע"ה יום ג' פ' שופטים [ל' אב תרנ"ב]

ה' יתן כתיבה וחתימה טובה ושמחת החג הבע"ל ומז"ט לידיד ה' הרב המה"ג הצדיק מו"ה **עקיבא יוסף** נ"י עכ"ב.

אהובי קבלתי אתמול מכתבו מפ' עקב ואתן תודה על ברכתו, וה' יחזקיני לבוא לעה"ק במהרה, ואני אוכל לשער הצער מגידול בנים באה"ק, עוד הם חלושי' מאוד ואני בוכה לרחמי'.

ב"ה הזכרתי נשמת אביו הצדיק [רבי **יחיאל שלעזינגר**] בלימוד משניו' כל השנה וזכותו תעמוד.

ונא זכירני בימי' הקדושי' וגם אני לא אשכח לבקש רחמי' על חבירי'.

כ"ד אוהבו הק' **נפתלי סופר**

ליד המה"ג הצדיק וכו' מר"ה **עקיבא יוסף נ"י**

*

בע"ה עש"ק וישלח [י"ג כסלו תרנ"ג]

שכ"ט ליד"נ המה"ג הצדיק וכו' מר"ה **עקיבא יוסף נ"י**

מכתבך היקר קבלתי בשבוע זו בענין אשר בקשת אם יהי' אסיפת הרבני' לדבר מענין הנוגע ליתומי' מהקדוש **חמיו** [רבי **הלל ליכטנשטיין**] ז"ל.

אודיע לך בקיצור אין אני יודע כלל שיהי', וגם אם יהי' אין ביכולתי ליסע אני איש חלוש, ורק כתבתי מיד להרב הג' מפ"ב [רבי **שמחה בונם סופר**] ולהרב הג' מאו"ג [מאונגוואר, רבי **אלעזר לעוו**] שהם יצוו להממוני' שיהי' ד"ת מב"ד שאינם נוגעי' כלל.

ואם רצונך שאני אכתוב להממונים אני עושה, רק אני ירא שלא יהי' גורם מחלוקת, ואני אוהב נאמן לך ולכל בית הקדוש ז"ל.

בלתי ספק שמעת שנסתלק הרב הצדיק **מרדכי פישל** [סופר אב"ד שארוואר, ג' כסלו תרנ"ג] בן יאכד והוא בן אחי הג' מפאקש [רבי **אליעזר זוסמן סופר**].

אני אתן תודה לך על שאתה מתפלל בעדי ובעד ילדה מלכה יענטיל. ואני משער הטורח מיושבי עה"ק המגדלי' ילדי', כי א"א למצוא מניקות.

כ"ד אוהבו המצפה לשמוע כ"ט הק' **נפתלי**

[הדין-תורה עם ממוני הכולל הנזכר, כנראה המדובר בנוגע לנחלה שרבי הלל ליכטנשטיין קנה בפתח-תקוה ומסרה לכולל שמכרוהו. וראה עוד להלן באגרת מיום ל"ג בעומר תרנ"ד]

*

בע"ה יוס ב' פ' צו ג' ניסן תרנ"ג לפ"ק

ה' יתן שמחות החג המצות הבע"ל לידיד ה' הרב הג' הצדיק ידי"נ וכו' מר"ה **עקיבא יוסף נ"י** עם כל בני ביתך ולכל יושבי אה"ק.

אהובי אין לי לחדש רק בעה"ר אני חלוש מאוד, ולא אוכל לדרוש בגבולי. ואודה לה' על חסדו כי ילדה שלי אשר שמה מלכה יענטיל היא ב"ה בטוב, וה' יאריך ימיה.

והנה א' בא והודיע לי שיש לו משפט וירא שח"ו יהי', ונתן לי לשלוח לצדיקי' שיתפללו בעדו, ואני אשלח ג' זהובי' להרב הג' מאו"ג [מאונגוואר, רבי **אלעזר לעוו**] על שמך, ואת תיקח לך זהוב וחצי וזהוב להרב מר"ה **שלמה זאלצר** [אבי רבי דוד

יהודה זאלצר אב"ד הומנא וחמיו של הגר"ח זוננפלד], וחצי זהוב לאלמנת הצדיק מו"ה **שמעון [דייטש]** ז"ל, ואתם תבקשו רחמי' על שם יחיאל בן בעלה רחל כי יש לדאוג ח"ו ג"כ על חילול השם.

ואשריכם שאתם יושבי' באה"ק ועוסקי' בתורה ובמצות. כ"ד אוהבכם הנאמן החפץ להטיב עם כל עובדי ה'

כ"ד הק' **נפתלי סופר**

*

בע"ה יום ג' מקץ ב' חנוכה [כ"ו כסלו] תרנ"ד לפ"ק פה פ"ח

החיים וכ"ט ליד"נ הרב המה"ג הצדיק וחסיד מו"ה **עקיבא יוסף** נ"י עם כל בני משפחתך.

אהובי שלחתי להרב הג' פ"ב [רבי **שמחה בונם סופר**] בעדך שני זהובי' אשר איזה אנשי' אשר יש להם משפט גדול ושופט אלו"ה הוא רוצה לעשות חמס גדול, והם בסכנה אשר רוצה ליתן בבית אסורים, ושמות אנשי' מרדכי בן צבי, יחיאל בן בלה רחל, דוב זאב בן פראדל, זאב בן רבקה, חיה בת לאה, מצוה גדולה להתפלל בעדם. ממני אין חדשות, ובעה"ר אני חלוש וב"ה ילדה שלי מלכה יענטל בת חיה בטוב ותתפלל עלינו.

כ"ד אוהבך הק' **נפתלי**

*

בע"ה יום ה' כי תשא ט"ז א"ר תרנ"ד לפ"ק פה פ"ח

החיים וכ"ט ושמחת פורים הבע"ל ליד"נ הרב המה"ג הצדיק הבקי בש"ס ובפוסקי' וכו' מו"ה **עקיבא יוסף** נ"י.

אהובי בלתי ספק נודע לך כי הייתי חולה מאוד וכי הרב מו"ה **דוד ניימן** מפ"ב כתב להממוני' וב"ה עלה לי רפואה רק עדיין אני חלוש.

והיום בא א' מעיר אפערעש ושמו ר' נפתלי בן אברהם ושם אשתו טויבע בת הינדא, וביקש להתפלל בעדם וכי אין להם זרע ועבר ח' שנים מזמן חתונ', אמרתי שאכתוב לאה"ק, ונתן לי ב' זהובי' לשלוח ובל"נ אשלח לך ב' זהובי' רק תן 50 צ"ל לאלמנה אשר תתפלל בעדם.

היום קבלתי מכתב [מ**קאלמאי** וחתם שמו אב"ד בק"ק הנ"ל לא ידעתי אם יש שם רב.

כ"ד אוהבך הק' **נפתלי סופר**

*

בע"ה יום א' שמיני [י"ז אד"ב תרנ"ד]

שכ"ט ושמחות החג המצות הבע"ל ליד"נ המה"ג הצדיק וכו' כש"ת מו"ה **עקיבא יוסף** נ"י עכ"ב.

אהובי ידיד ה' קבלתי היום מכתבך ושמחתי בו כי ראיתי שהו...ם לטובת יתומי' ולא שמעתי מזה. זר"ז ב"ה ילדה שלי מלכה יענטל בת חי' ת"ל בטוב והולכת בחצר, ה' יתן כ"ט.

ואודיע ליד"נ בסוד כי לדעתנו התחיל' אשתי להתעבר כמו ג' חדשים, ה' יתן שיהי' בן זכר לאריכות ימים ושנים.

היום קבלתי (היום) מכתב **מקאלמאי** אשר חתם שמו יעקב[?] [בן?] הקדוש שכבר מתרצים[?] על רב"ד, והיות כי אני חלוש א"א לקרא עד שיבוא ב"א [בן אחי] נ"י.

מאשתי חצי צ"ל לאלמנה עלובה **בוימגארטען**.

נשמח בחג המצות הבע"ל.

כ"ד אוהבך הק' נ"ס

*

בע"ה עש"ק שמיני [כ"ב אד"ב תרנ"ד]

שכ"ט ושמחות החג המצות הבע"ל ליד"נ הצדיק המה"ג נ"י

בלתי ספק קבלת האנווייזונג. היום נתן לי הקצין ר' **משה וואלף** [אולי: יואל] ... 1/4 לחלק לד' ת"ח צ"צ [יאהרצייט] בנו ר' **בער ע"ה**, יהי' לך 1.5, [ה]צדיק מר"ה נח 1, בני ר' **שלמה זאלצער** 1, אלמנת [רבי **פנחס**] כץ 1, אלמנת מר"ה **יונה ליב** [מנדלזון] ויתומי' 1, מר"ה **יואל** 1 קראנה אשר קבצתי 1 לחלק **לאביגדור** - אלמנת ר' **משה** [בוימגרטן-קרעמזיר] - אלמנת פישר?

כ"ד המברך בשו"ט אוהבך הק' נ"ס

*

בע"ה יום ה' פ' בהר ל"ג בעומר ח"י אייר תרנ"ד לפ"ק

שכ"ט ושמחות מתן תורתנו הבע"ל ליד"נ הרב הצדיק הבקי בש"ס ובפוסקי' המה"ג וכו' כש"ת מר"ה **עקיבא יוסף** נ"י עם כל בני ביתך ומשפחתך.

אהובי ה' יודע כי קשה לפני הכתיבה והקריאה, עיני חלושי' ועד עכשיו הי' לנו תלמיד' קטנים הייתי מוסר להם מכתביי כי לא היו מביני' הענין והי' הכל בסוד, וכעת שלחתי הבחור' מפני כמה טעמי', וגם הי' לי צער על שלא באו להתפלל בזמן תפילה, וחשבתי שיבואו אחרי', וע"כ צריך אני לשלוח מכתבי' לבני אחי הדרי' סמוכי' או להמתי' עד שיבואו לפ"ה.

ואבקש בכל [לשון] ידידי. שמע לדבריי מה לך לעשות מחלוקת באה"ק [ראה למעלה באגרת מיום י"ג כסלו תרנ"ג], וכבר טעמת בזיון גדול באה"ק, לא את לבדו אלא כל אשר הי' מקרבנו וברוך ה' שנשכח הכל, אני שואל אותך גם אם ישלחו הממוני' מי יהי' הב"ד בחו"ל, אני לא ידעתי א' מהזקיני' אשר יהי' מכניס [לענין], הרב הג' מפ"ב [רבי שמחה בונם סופר] הוא חלוש וטרוד ... ודי לך בדברי' אלו. וטוב עשית לעורר לב הממונים שיהא ד"ת, אבל מה לעשות מריבה שאין ב"ד בא"י יכולי' לדון, כי אין

אדם חוטא ולא לו, כי יש שם ב"ד אשר אינם מרוויח או מפסיד' בנחלה. וגם ראיתי בעלי הנדפס כי הרעש הוא כשיהי' נתחלק ב"צ [ביארצייט] על שם הקדוש [רבי הלל ליכטנשטיין]. אני אומר לך במחילת כבודך, כי זהו לצחוק בעיני, הלא ה' יהי' יודע למי הזכות מהנחלה, אשר יהי' נתחלק על שמו באמת. פלא בעיני כי אתה מקבל עליך לעשות בזיון לת"ח, כי העלים הנדפס' גורמ' בזיון גדול, ידעתי אם חמך הקדוש ז"ל ה' יודע מהם, לא ה' מסכים והי' מוחה. ע"כ עליך נאמר אשרי הדור אשר הגדולי' שומעי' לקטנים כמוני, ואם שמוע תשמע לדברי ישמח לבי כי הייתי מסייע לשלום, ואם לאו אבקש ממך שלא תבקש ממני לכתוב מזה ענין לשום אדם, וב"ה אם שאני יודע שאין בי לא תורה ולא יראה, אבל יש לי שכל טוב וישר להבין מחלוקת, ואני סומך על מכתב רבינו מהרמ"ס [החת"ס] זצ"ל שכתב עלי חכם ומסיק שמעת' אליבא דהילכת', וזה כתב עלי בשנת תקצ"ז, ואם מסופק בזה אשלח לך ש...

מהמנוח מו"ה שלמה זאלצר [נפטר ט"ו ניסן תרנ"ד] הודיע לי בנו [רבי דוד יהודה זאלצר] הרב מהומנא, [ואני] מזכירו בלימוד משני' כל שלושי' כי ה' עבד נאמן לפני בק"ב [קאדלבורג], וגם ה' מיגע מאוד לגדל בניו לת"ת, וע"כ בלימוד ש"ק ברבים כדרכי הזכרתי כי ה' נתקיים בו מה שכתב מ"ר פ' ויצא, גדולה מלאכה יותר מזכות אבות, כי ה' זוכה לבני' ת"ח ובפרט לחתנו המה"ג מו"ה [יוסף חיים] זאנענפלד, זה ה' זוכה לפי שהי' עושה.

אשתי וילדה שלי ב"ה בטוב, ותזכיר אשתי חיי' בת רבקה תי' כי יש לי תקוה אולי אזכה לבן והיא בחודש ה' ה' יתן כ"ט.

תתפלל עליי ועל אחי הרב הג' ר' זוסמן [סופר] נ"י כי הוא צריך ליסע לווען שיעשו לו הרופאים אפריציאן [נתוח], ה' ירחם עליו כי הוא סובל יסורים רבים.

בסאנץ נשרפו רוב בתי יהודי', כמה ס"ת נשרפו וספר' שווי' כמה מאות וכמה אלפים נפשות צעקו ללחם, הייתי שם ב"צ [ביארצייט של ה'דברי חיים' ביום כ"ה ניסן], ולבי נשבר, וטרחתי וכתבתי יותר מחמישי' מכתבי', ומעט שמעו לדברי, ועיני חלושי'.

50 צ"ל אשר הם בידך תתן לאיזה אלמנה אשר היא צריכה מאוד. בר"ח תמוז ביום ב' י"צ [יארצייט] מאבי ז"ל מרדכי אפרים בן רבקה חוולה.

הנה אשלח מכתב להממונים שיהי' תדע שלא רמזתי שום עניין.

וגם גיסך מו"ה [יונתן] דוד [ליכטנשטיין] נ"י ה' פה זמן מועט, ולא ה' בידינו להטיב עמו רק ס"ה צ"ל, וביום אחריו דברתי עם הקצין ר' משה וואלף קבלתי זהוב א', כי ע"י שריפה בסאנץ לא ה' בידי לעשות לו.

כ"ד אוהבך הנאמן המברך אותך בשמחת מתן תורה

הק' נפתלי סופר

י"צ [יארצייט] מאמי בש"ק ערב שבועות, לאה בת מלכה

[אודות השריפה בצאנז, השוה 'משפחת סופרים' עמ' מו-מז: ...ויסע [רבי נפתלי] איזה ימים קודם היארצייט, והנה ביומא דהילולא יצא אש מאת ה' על צאנז ועלה על מוקדה כל אשר בעיר, ותלהט גם בבית מועד לכל חי, ויאחז האש בציון על קבר איש האלקים ותבקע המצבה...]

*

בע"ה יום א' מו"מ כ"ה תמוז תרנ"ד לפ"ק פה פ"ח

ה' ינחם כל אבילי ציון ובתוכם המה"ג הצדיק וחסיד מו"ה **עקיבא יוסף** נ"י

בלתי ספק הגיע לך אנווייזונג על 6 קר' אשר הוא להתפלל על הכלה נעכה רחל בת מרים ושם אביה ... ויהיו לך שני זהובים, וזהב א' לאלמנת המנוח מו"ה **יונה ליב [מנדלזון]**, חצי צ"ל לאלמנת מו"ה **משה קרעמזיר [בוימגרטן]**, אלמנת מו"ה **שמעון [דייטש]** ז"ל, ולא צריך לשלוח לי קוויטונג, רק גם הם יתפללו בעד הנ"ל. ותבקש רחמים על אשתי חיי בת רבקה כי היא בחודש ח', וה' יעשה חסד, ואני חלוש ומצפה על חסדי' ואין להאריך.

כ"ד הק' נ"ס

דעט [כהנ"ל] שני זהובי' לאלמנת מו"ה **פנחס כץ** ז"ל קבלתי בעדה ע"י מכתבי' הנדפסי' ששלחה לידי שעושה חתונה, ה' יהי' בעזרתה. הק' נ"ס

*

בע"ה יום ג' פ' כי תבוא [י"ז אלול תרנ"ד]

ה' יתן כתיבה וחתומה טובה לאלתר לחיים טובי' וגמר חתימה טובה ושמוחו' החג הבע"ל לידיד ה' המה"ג הצדיק מו"ה **עקיבא יוסף** נ"י עם כל ב"ב

יש לפני טרדות אשתי תי' היא קרובה ללדת, וע"כ ידיד ה' תתפלל עלי ועל זרעי, ואני חלוש מאוד ה' יחזקיני. וא' נתן לי זהוב להתפלל בעד בנו אשר צריך לכונוס בימי' קדושי' לאנשי חייל ושמו מרדכי זאב בן חנה, ואשלח לך, תתפלל עליו. לאלמנת מו"ה **פנחס כץ** תאמר שלחתי כל מכתבי' שלה ולא שלחו. אני אבקש כח(?) עלי ועל כל צדיקי'.

הק' נפתלי סופר

*

בע"ה יום ד' נצבי' [כ"ה אלול תרנ"ד]

ה' יתן גמר חתימה טובה ושמחת החג לידיד ה' המה"ג הצדיק נ"י עם כל בני ביתך.

אבשר טוב שאשתי מ' חיי' בת רבקה הולידה ביום א' בן זכר ואקוה להכניסו לבשא"א בער"ה, ידעתי כי אתה היית מברך אותי ומתפלל.

קבלתי לחלק מצדיק ט' זהובי, קח לך
ג"כ זהוב א' אני שולח לך תחלק לח'
עניים ואלמנות, אתה נאמן ולא צריך
קוויטונג.

נא תתפלל עלי שאזכה לגדלו
לתוחמע"ט.

*

בע"ה יום ה' פ' וירא [תרנ"ה?]

שכ"ט לידיד ה' הרב המה"ג הצדיק נ"י

קבלתי מכתבך עם השאכטל (קופסא)
ושמחתי מאוד עם ברכת' ידעתי כי הם
דברי' היוצאי' מלב טהור. וב"ה הילדים
הם בקו הבריאה, ויש לי מניקת יהודי'

שיש לה בעל א' קדוש ותורני[?], ואני טורח בכל לילה לאחר חצות לחמם לה
משקי'.

ויש אשה א' ושמה רחל בת מרים והיא כלה עם בחור חשוב ויש לה חולשה בראשה
שאינה יכולה ליקח לו ויש צער גדול לאביה והוא בן תורה ועשיר, ואשלח לך ב'
זהובי'.

גם בת מר"ה פישל סופר [בן רבי יעקב שלום סופר מטאפאלטשאן] ושמה לאה בת
עלקעלע היא חולנית מאוד ובאה לבית אביה, ובעה"ר יש לה חולי בושט, כבר הי'
בווען, נא תתפלל מאוד עליהם וה' יחזקיני...

*

בע"ה יום א' פ' וירא [ט' חשוון] תרנ"ו שושן לפ"ק

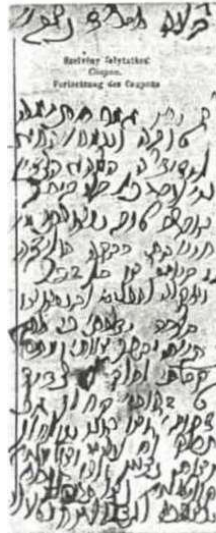
החיים וכ"ט ליד"נ הרב המה"ג מר"ה עקיבא יוסף

פלא בעיני מכתבך מפ' נח שלא קבלת ממני מכתבי, מחרת יוכ"פ שלחתי לך וגם של
הרב הג' מאר"ג [מאונגוואר, רבי אלעזר לעוו].

אני טרחת בעדך וחלקתי מכתביך ולא קבלתי כלום. גם הנגיד בפ"ח אשר דרכו
ליתן לו לא קבלתי פרוטה, כי בכל יום באו מכתבי' נדפסים. תאמין לי טרחתי.

אחי הג' ר"ז [אלעזר זוסמן סופר] נ"י הוא בסכנה קצת תתפללו עליו. הרב הג'
מפ"ב [רבי שמחה בונם סופר] הוא חולה בראשו. ב"ה בני ביתי הם בטוב, אני חלוש
מאוד מאוד, ואין לי כח לקרא מכתבי', אני דור[ש] לך מז"ט על חתונת בתך[?].

*

בע"ה יום ג' כי תשא י"א אדר תרנ"ו לפ"ק

שכ"ט ושמחות החג המצות הבע"ל ליד"נ המה"ג הצדיק החסיד מו"ה עקיבא יוסף
נ"י עם כל ב"ב

אהובי בלתי ספק הגיע לך בחורף זה אשר שלחתי לא"ג ולפ"ב. אני חלוש מאוד
ונותן הודיה לה' על כל יום ויום, כי לפעמי' אין בלבי רוח להוצי' ליחה.
גם שקשה הי' לפני לכתוב להנגיד מו"ה יצחק רצ"ד [ראצערסדורפר] בעבור גיסך
הרבני ר' [יונתן] דוד [ליכטנשטיין] שיתן לו דירה רק ע' בנך [?] אולם שמו [?]...
ותתפלל עלי אני צריך רחמים. ב"ה ילדי בטוב כולל [?]...

*

בע"ה יום א' ת"מ יד למב"י [כ"ט ניסן תרנ"ו]
שכ"ט ליד"נ הצדיק המה"ג נ"י.

אהובי עבר י"ט ב"ה בטוב וישבתי עם ילדי בסדר, וב"ה למדתי עם רבי' [ם] ב"ט,
הגם שאני חלוש מאוד וה' יחזקיני.

א' שלח ליד 5 ז' לחלק זהוב לעני' ממדינת גאליציען וד' זהובי' לשני ת"ח, וביקש
לכתוב כל שמות משפחתו, ושלחתי לכולל הממוני' 5 ז' וגם 5 ז' אשר יתנו לידך
לחלק כאשר כתבתי, שם הנותן ישראל בן רבקה, אשתו חיי' שרה בת ליטשע ושם
אביה ר' יצחק, הילד נחמן והילדה גיטל לאה הילד צבי בן חיי שרה, הילד הוא חולה
וצריך רפואה ה' יודע כל טורח נפשי.

הק' נפתלי

*

בע"ה יום ג' עקב ח"י מנחם אב תרנ"ו לפ"ק

כתיבה וחתימה טובה ונחמות ציון ליד"נ הרב המה"ג הצדיק הבקי בש"ס וכו' מו"ה
עקיבא יוסף נ"י עם כב"ב.

רצו"ב [אולי ר"ד..] קבלתי מכתבך קודם ת"ב, ואתן תודה לך ולכל צדיקי' אשר
התפללו עלי, ואמת הייתי חולה מאוד רק תפלת צדיקי' שמע ה', וב"ה יכולתי
להתענו' בת"ב, וה' יחזקיני. ב"ה ילדי בטוב הילדה שהיא בת שנים אומרת ק"ש ולא
אוכלת בלא ברכה, והילד משה שמואל שיחי' הוא ג"כ כך ילד חכם. וה' ירחם עלי כי
לבי נשבר מאוד ... רק בה' אבטח...

הק' נפתלי סופר

*

בע"ה יום ב' פ' תצוה [ו'] אדר ראשון תרנ"ז לפ"ק

החיים וכ"ט להרב הגאון המפורסם הראשון לציון עה"ק הבקי בש"ס ובפוסקי' ובנגלה
ובנסתר הראש לכל...

ידעתי מך ערכי כי איני כדאי לכתוב למעלתו רק אני בוטח על גדולתו וצדקתו שיאמין לי כי כוונתי לש"ש, וגם מעלתו יוכל לחקור עלי כי באמת אני למדתי אצל מרן הקדוש מהרמ"ס [החת"ס] וכ"כ הוצאתי כמה חלקים ספרי מטה נפתלי לאור. בקשתי לפניו כי ראיתי מכתבו הקדוש אשר כתב ... מהרבני' כי טוב מאוד... אחדות] [?]

על המעטפה: י.ש. אלישר גראנד ראבינער ירושלים [ראה באגרות הבאים]

*

בע"ה יום ב' תצוה ו' אדר ראשון תרנ"ז לפ"ק

החיים וכ"ט ליד"נ הרב הג' הצדיק הבקי בש"ס ובפוס' וכו' כש"ת מו"ה עקיבא יוסף נ"י עם כל בני משפחתך.

אהובי בלתי ספק נודע לך כי כמה פעמי' הייתי חולה מאוד, ה' עשה חסד עמדי, ובעה"ר אני חלוש מאוד מאוד, ואתן תודה לה' על החסד שנתן לי בת א' ובן א', וב"ה הם בקו הבריא'.

ב"ה אני לומד מעט בכל יום איזה שעות עם בחורי' קטנים גמר' וש"ע, אבל לא כל היום.

היום יהי' הקבורה מהרב הג' הצדיק אב"ד בק"ק טשאט [רבי שרגא צבי טעננבוים בעל 'נטע שורק'] שנפטר ביום א' [בשב"ק ד' אד"א].

והנה אודיע כי הראש לציון באה"ק כתב מכתבי' לרבנים במדינתנו שיהי' עושי' אחדות עם כת חדשי', וח"ו אם יהי' אתם, אתה יודע הטיב מה יהי' עי"ז. ובקשו ממני כמה אנשי' שאכתוב להרב ראש לציון שח"ו אם יהי' נעשה אחדות ח"ו יהי' נשכח תורתנו רק שמתי אל לבו אם ... ואין בי כח להאריך וגם לא יבין לעולם, ע"כ אשלח לך מכתבו וראה אותו הטיב הטיב, ואח"כ תן אותו לקאפערט [מעטפה] להרב ראש לציון...

ואני אשלח לך ממכתב אשר כתב הרב הג' ראשון לציון וגם מכתב שוה"ד [שומרי הדת'], ובטוח אני בצדקתך שלא תגלה לשום אדם. וכתוב לי תשובה ואני אשלח לך מעות בד... בשכר טורח

כ"ד אוהבך הק' נפתלי סופר

[השוה שו"ת דור רביעי ח"ב סי' פו אל ר"ש אלישר: ...ותהום ארץ הונגריא וינועו אמות הסיפים... כי יאמרו אחינו שונאינו מנדינו... אחות יש לנו בבית המלך, לאמר, גם הארז הגדול... נותן ידו אתנו...]

*

בע"ה יום ד' ויקרא ו' אדר [ב'] תרנ"ז לפ"ק

החיים וכ"ט שמחת החג הבע"ל ושמחת פורים ליד"נ הרב הגאון הצדיק וכו' מו"ה עקיבא יוסף נ"י עם כב"ב

מכתבך היקר קבלתי ע"נ, והי' לי צער כי טרחתי לכתוב **להרב הידוע** [הראשון לציון הנ"ל], ואני אומר טוב השתיקה, ועצתך לעשות מכתב גלוי, איך אני אוכל לכתוב לרבני' והרב הג' **מפ"ב** [רבי שמחה בונם סופר] רוב החורף אינו במדינתנו, והוא יבוא לביתו בשבוע זו.

אני שלחתי לך בשבוע זו לפ"ב 3 זהובי' עם מעות כולל.

ב"ה ילדי בטוב, ואני חלוש מאוד ה' יחזקיני ותתפלל עלי.

כ"ד המברך בשמח' וכ"ט הק' **נפתלי סופר**

*

בע"ה יום א' שמיני כ"ב אדר שני תרנ"ז לפ"ק פ"ח

החיים וכ"ט וחג המצו' תחוג בשמחה ה"ה ידי"נ הרב המה"ג הצדיק בן צדיק חסיד וכו'

מו"ה **עקיבא יוסף** נ"י עם כב"ב

אודיעך כי קבלתי לפני איזה שבוע' מכתבך ושלחתי מיד ע"י הב"ד [?] להודיעני מה אשיב לך, וכעת השיבו לי כי כבר **חזר הרב** [הראשון לציון הנ"ל] ממכתבו, ואני אשמח שלא הי' צריך להטריחך אותך.

ב"ה עבר פורים בטוב כי שמחתי עם ילדי שי' ולא באו אהובי כי אין לי שמחה בדברים או בעניני אכילה וה' יחזק אותי.

שלחתי לפ"ב בעדך שני זהובי', אני חלוש מאוד ותתפלל עלי תמיד ועל זרעי.

הק' **נפתלי סופר**

*

בע"ה יום א' אחרי ח' למב"י [כ"ג ניסן] תרנ"ז לפ"ק פה פ"ח

החיים וכ"ט ליד"נ הרב הגאון הצדיק בן צדיק הבקי וכו' מו"ה **עקיבא יוסף** נ"י עם כל

בני ביתך ולכל מכירי היושבי' באה"ק.

ידי"נ ב"ה זכיתי לדרוש וללמוד עם רבים בהלכ' וזכיתי לספר יציאת מצרים לילדתי הבת אשר היא ברוך ה' נבונה [?] ושאלה מה נשתנה.

והנה מענין הרב אשר קיבל המתנה, תאמין כי לא ידע מקודם יום שיהי' לובש אותן, ולא הראה לשום אדם.

אשר כת חדשים נעשה אילמים עם כי הדת הוי בסכנה גדול, וגם כשהי' כמעט סכנה אשר נסעתי לפעסט בחורף ב"ה נעשה שלום(?) בין החסיד' אשר באו, וה' נתן לי חן בעיניהם ... וכת חדשי' הם מצער ... מלחמה.

כ"ד אוהבך הק' **נפתלי**

ביום ד' אייר י"צ [יאהרצייט] **מאחי** ז"ל ושם אחי ז"ל הב' **אברהם ליב**.

*

בע"ה יום ב' דברים [ד' אב] תרנ"ז לפ"ק

ה' יהפוך ימי האבל לימי שמחה ויבנה בה"מ ב"ב, ידי"נ הרב הגאון הצדיק נ"י.

אקוה שקבלת ד"ש שלו' ע"י הממוני'.

אני יושב בביתי לבדי, אשתי במרחץ, אני ירא לילך ממקומי ובפרט קשה לי עם ילדים, ב"ה הם בטוב, ואני לומד עם בתי תי' שהיא בת ה' שנים, וילד שלי ה' יאריך ימיו עדיין הוא בתוך זמן שאסור ללמוד.

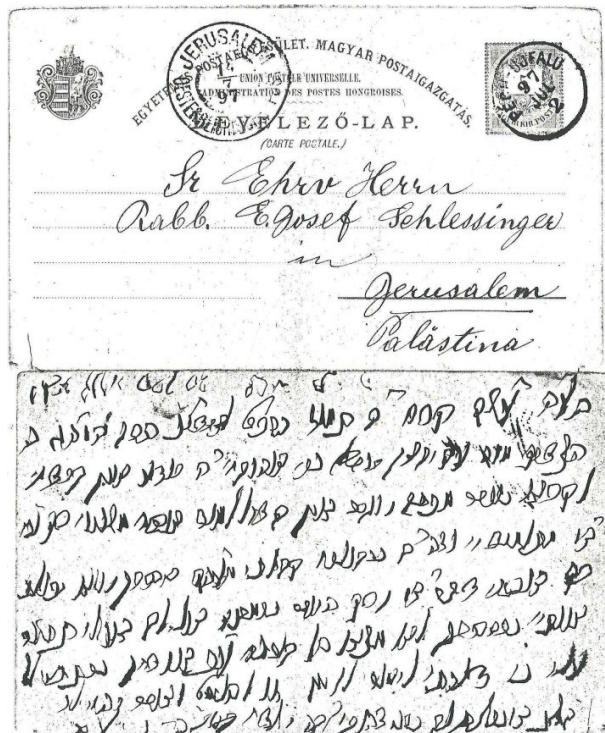
אני מופרש מכל עניני' משוה"ד [מ'שומרי הדת'] וגם שבוע זה אחר(?) שנבחר הרב מסאנטאב [רבי ארי' ליב ליפשיץ לראש הלשכה האורטודוקסית]. אחי הרב ר"ז [אליעזר זוסמן סופר] נ"י הוא חלוש והוא במרחץ. הרב הג' מפ"ב [רבי שמחה בונם סופר] הוא באשכנז(?), והרב מו"ה דוד ניימאן במרחץ באדען. ה' ירחם על כלל ישראל.

נפתלי סופר

*

בע"ה עש"ק קרח ד' תמוז [תרנ"ז]

שכ"ט ליד"נ הרב המה"ג הצדיק מו"ה עקיבא יוסף נ"י.

אהובי ה' יודע אין ביכלתי לקרוא שום מכתב, וגם אין בידי ללמוד אפי' משניות רק ע"י א' מתלמידי.

וזה ב' שבועות קבלתי מעה"ק ספרך ולא יכולתי רק אראה [לראות] דבר א', רק היום שמתי אל לב אולי תחשוב אותי שספרך לא מצא חן בעיני ע"כ אודיעך שנתתי לב עליו. כן(?) דעתי ליסע לוויין או לפעסט לצורך בריא'. בל"נ אשלח לך שני זהובי'. ב"ה ילדי בטוב.

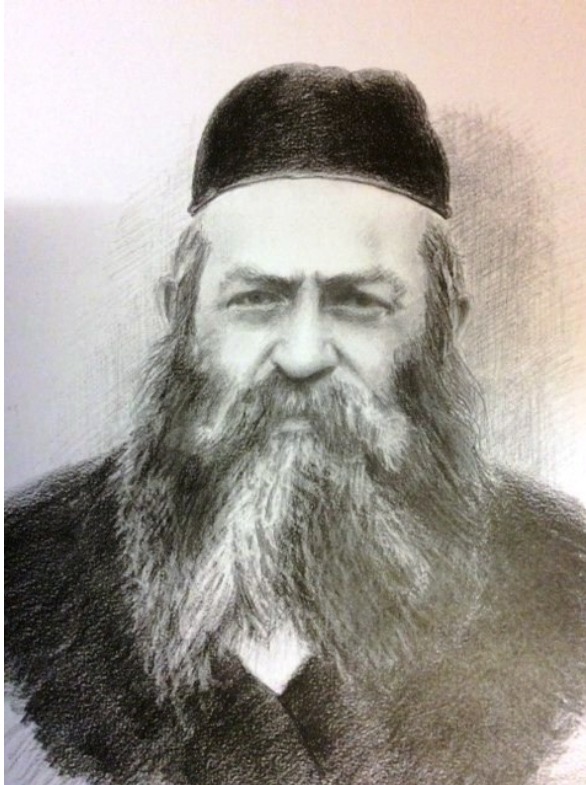
נפתלי סופר

וגם אחי הרב ר"ז ...

הרב שמעון דייטש – קרית יערים

רבי משה סופר בן בעל ה'כתב סופר'

ר' משה נולד בפרשבורג [ברטיסלבה בירת סלובקיה] ביום א' של פסח בשנת תר"א לאביו רבי אברהם שמואל בנימין סופר בעל ה'כתב סופר', כשנה וחצי לאחר פטירת החתם סופר. נימול ע"י דודו רבי דוד צבי עהרנפלד וע"י רבי הרש יפה [היה מקובל לחלק את מצוות המילה בין שני מוהלים] ונקרא על שם סבו הגדול מרן החתם סופר.

רבי משה סופר

משחר ילדותו היה בן יקיר לאביו נתגדל על ברכיו וקבל ממנו רובי תורתו ונמנה על בחירי תלמידיו המצוינים וכפי שאביו מכנה אותו בחיבה תלמידי הבחור המופלג השנון.

עוד בהיותו צעיר לימים נתגלה כספרא רבה המחונן בכישרון רב להביע בעט סופר מהיר ובלשון לימודים את ההשקפה התורתית המקורית ואת רעיונותיה של היהדות החרדית הנאמנה, והיה לספרא וסייפא אשר לחם את מלחמות ה' בעוז ובתעצומות במאמרו השנונים שהתפרסמו בעיתונות החרדית ובמיוחד ב"איזראעליט" שיצא לאור

במיינץ ע"י הרב מאיר להמן ז"ל.

בשנת תרכ"א בהיותו כבן עשרים נעתר לבקשתו של הרב להמן ופרסם את הביוגרפיה של החתם סופר מעל דפי ה"איזראעליט", "למען יתחזק הדור וישאף לחיות חיי רוח דומים לאלה" [כלשונו שם]. הרשימה נתפרסמה בהמשכים במשך ארבעה חודשים. ככל הידוע זו הביוגרפיה הראשונה שנכתבה על החתם סופר והיא מהווה את הבסיס לספרו החשוב של אחיו רבי שלמה "חוט המשולש".

בית חמיו

בשנת תרכ"ד השתדך עם מרת רבקה בתו הבכירה של הנגיד המפורסם מו"ה אלימלך רוזנפלד [בני דורו כינו אותו הקצין ר' אלימלך סעפלאקער], שהיה ת"ח גדול ויר"ש מרבים והיה בעל אחוזה בכפר ק. סעפלאק אשר בזיבנבירגן [האזור מכונה כהיום טרנסילבניה ברומניה].

ר' משה סיפר שאביו מרן הכת"ס זצ"ל אמר לו לפני נסיעתו לביתו אחר שבעת ימי המשתה, כי אמנם חותנו ר' אלימלך הוא בעל שדות וכרם אבל רובם קנה מערלית א' בזול מאוד, כי היא מכרה את הכל על תנאי כפול שכל ימי חייה תהיה לה לבדה הזכות לכל ההכנסות, ולה לבד הרשות למכור כל הפירות, ויען כי היתה לה מחלה אנושה והרופאים נתיאשו מיכולתם לרפאותה, חשב ר' אלימלך זצ"ל שלא תאריך ימים, אבל א' הרופאים יעץ לה ליסע לעיר הבירה וויען אולי ימצאו לה שם רפואה וכן היה, וחיתה עוד שנים רבות למרות שזקיני ר' אלימלך פנה לכל האדמורי"ם שיתפללו על מיתתה. ומרן הכת"ס כאשר שמע ענין זה מפי מחותנו אמר לו אני חשבתי שאתה "מלך עליון" ועתה אני רואה שאתה רק "מלך אביון"...

ר' אלימלך נפטר בכ"ט טבת תרס"ה, ומנו"כ בטורדא. זוגתו מרת שרה בת צבי נפטרה ב"ד אדר (פורים).

לר' אלימלך היו שני בנים [אין לנו מידע רב על בניו, האחד נקרא ר' יהודה זעלקי, ויתכן שהשני נקרא ישראל אריה], ושש בנות וזכה לשדך את כל בנותיו לבניהם של ששה רבנים גאוני ארץ.

מחותנו הראשון ה"ה מורנו הכתב סופר אב"ד פרשבורג. בנו רבי משה נשא לאשה את מרת רבקה ע"ה.

מחותנו השני ה"ה הג"ר ישראל איציק אהרן לנדסברג זצ"ל אב"ד גראסווארדיין, בנו רבי יהודה ליב [אב"ד סעגהאלם, מחבר ספרים רבים וביניהם אלה תולדות, חקרי לב, תולדות התנאים], נשא לאשה את מרת מלכה ע"ה.

מחותנו השלישי ה"ה הג"ר אשר שמואל פאנעטה זצ"ל אב"ד הידאלמאש, בנו רבי יחיאל מאיר נשא לאשה את מרת ... ע"ה. לאחר פטירת אשתו נשא את אחייניתו בת הר"ר משה ראה להלן. ר' יחיאל מאיר שימש ברבנות בק"ק בושטום, ולאחמ"כ מילא את מקום אביו בהידאלמאש עד יום פטירתו ביום ה' אדר תש"ד. זוגתו השניה מרת העניא נעקד"ה ביום ה' סיון תש"ד. עצמותיהם הועלו לארץ ישראל בי' אלול תשל"א ונטמנו בהר הזיתים.

מחותנו הרביעי ה"ה הג"ר בנימין זאב מנדלבוים זצ"ל ראב"ד סאטמר, בנו הר"ר אליהו נשא לאשה את מרת ... ע"ה.

מחותנו החמישי ה"ה הג"ר כלב פייבל וועזעל זצ"ל אב"ד טורדא, בנו רבי בן ציון נשא לאשה את מרת שיינדל ע"ה. שימש ברבנות בק"ק דיטשא-סענט-מארטון,

לאחמ"כ בק"ק בראשוב, טורדא. כמו"כ שימש כנשיא לשכת הרבנים בטרנסילבניה. נפטר בכ"ד אדר א' תרצ"ח, זוגתו מרת שיינדל נפטרה בכ"ג אלול תרפ"ב. מחותנו השישי ה"ה הג"ר יצחק גליק זצ"ל אב"ד סענט-פעטער, בנו הר"ר יעקב נשא לאשה את מרת אסתר ע"ה.

ר' אלימלך העניק לחתנו אחוזת שדה ובית בכפר וואמוש-אודווארהעלי הסמוך לסעפלאק, והיה ברור שר' משה יעבור להתגורר בסמוך לחמיו. גם החתונה נקבעה להיות בגרוסוורדיין אשר בזיבנברגן.

בוואמוש-אודווארהעלי

המעבר לזיבנברגן לא היה פשוט כלל ועיקר. כי בעוד שפרשבורג היתה עיר גדולה לאלוקים מלאה חכמים וסופרים הרי שאזור זיבנברגן היה מרוחק מאוד ומורכב מכפרים קטנים וישבו שם מעט מאוד יהודים. והיה הדבר לפלא בעיני בני דורו האיק הסכים אביו הגאון שבנו ר' משה שהיה יד ימינו ילך לגור במדינה רחוקה. אך כמובן שמאת ה' היתה זאת כפי שהתברר לאחמ"כ גודל המהפכה הרוחנית שעשה במקום. ואכן מאז שקבע מושבו במדינת זיבנברגן נהגו אחיו הגאונים ומשפחת בית אביו לכנותו בשם "ר' משה זיבנברגן", כינוי זה הלם אותו ביותר כי הוא זכה להטביע את חותמו על כל יושבי חבל ארץ זה.

ר' משה עצמו התכונן רבות לקראת המעבר לזיבנברגן. וקודם חתונתו למד על בוריו הלכות שחיטה, כי ידע שעתיד הוא לגור בכפר שלא היה בו שוחט קבוע אלא שוחט שדרכו להסתובב פעם אחת בשבוע בכמה וכמה כפרים ולא רצה לסמוך עליו.

הנסיעה לחתונתו בזיבנברגן בלויית אביו הגאון בעל הכתב סופר היתה למאורע חשוב ליהדות החרדית באזור כולו ואף עיתוני הזמן הפליאו לכתוב הוד והדר הנסיעה ההיא כאשר בכל תחנה על הדרך הארוכה באו ונקבצו תלמידי מרן הכת"ס לקבל פניו. ובכל תחנה נתעכבה הרכבת הרבה ומנהיגי הרכבת בעל כרחם ענו אמן למראה הגדול אשר ראו עיניהם ביקר תפארת התורה וכבוד המלכות מאן מלכי רבנן.

ר' משה התחבב מאוד על תושבי הכפר ועד מהרה קיבלו אותו עליהם לרב ואב"ד. במקביל עסק ר' משה בפיתוח המשק החקלאי שלו ואף שלח ידו במסחר.

אכן למרות המרחק הרב מעיר הולדתו, עמד ר' משה בחילופי מכתבים תכופים במר"מ של הלכה ופלפולא דאורייתא עם אביו הגדול אשר שמח בהם מאוד ונ"נ בהם באריכות [ראה שו"ת כת"ס או"ח לח, קלו, חו"מ כה, יו"ד כב, קטו, אה"ע צג-ד, ועוד]. בתשובותיו מביע אביו הגאון את רגשי חיבתו היתרה אשר נודעים לו ממנו, ואת הערכתו אשר הוא רוחש לו, ומתארהו בתארים כגון בני מחמד נפשי תלמיד

הרבני המופלג מלא ברכת ה' מורג חרוץ בעל פיפיות. ובתשובה אחרת הוא מביע את שמחתו הרבה מחידו"ת של בנו וז"ל: והנה שש אנוכי על אימרתך אמירה נעימה בעמלה של תורה. ובתשובה נוספת כותב לו אביו באתי על העיון מפני האהבה הדוחקת להפיס דעתך ולהסיר צער מלבבך במה שנתקשית וכו'.

וסיפר הג"ר עקיבא סופר, שכאשר זקינו הגאון בעל כתב סופר התחיל ללמוד עם תלמידי ישיבתו פרק אלו טריפות, נוכח לתימהונו לראות, כי באותו פרק זמן הגיעו אליו כמה וכמה שאלות מאת בנו ר' משה, כולם בענייני דרוסה אשר נתעוררו במקום מושבו בזיבנברגן בעת שעדרי הצאן של היהודים בסביבתו הותקפו ע"י זאבים שהיו מצויים שם בהרים. עד כי חשב הכת"ס שיפסיק את הלימוד בפרק זה, לפי שדבר דומה ארע בפרשבורג בזמן החת"ס שכאשר למד מסכת ב"ק פרצו שרפות בבתי היהודים בעיר עד שהפסיק את הלימוד בזה.

'מחזיקי הדת'

בשנת תרח"ס הקים ר' משה את אגודת "מחזיקי הדת" בזיבנברגן שהתנהלה כגוף כשרות מפואר. חברי האגודה שעברו הסמכה היו מסתובבים מכפר לכפר ומבית לבית והגיהו ותיקנו את הסת"ם (העניים קבלו את השרות חנים) והשגיהו על ייצור התפילין ועל הציציות שיהיו נעשים בכשרות ולשמה. וכן פקחו על תעשיית המזון.

גולת הכותרת היתה האסיפה השנתית של "מחזיקי הדת". בכל שנה בתחילת חודש סיון היו מתאספים יחדיו כל חברי האגודה ליום שלם של התעלות רוחנית. היו מופיעים בפניהם רבנים חשובים שנשאו נאומים לחיזוק הדת ותיקון הדברים העומדים על הפרק. בסוף היום היו חוגגים את סיום הש"ס שנלמד ע"י החברים במשך השנה ועורכים גורל על חלוקת הש"ס לשנה הבאה. כל חבר היה צריך לסיים את המסכת שנפלה לו בגורלו, ומי שהתקשה בכך היה מחויב להודיע ליו"ר הוועד על מנת שיחלק את הדפים הנותרים בין שאר החברים. מקום הכינוס היה משתנה משנה לשנה, כאשר בכל שנה השתדלו לקיימו באזור אחר כדי לקרב קהלים נוספים ל"מחזיקי הדת".

כאן המקום להביא פרפרת נאה שהובאה בשמו בספר דעת סופר עה"ת פ' ואתחנן, וז"ל: מדרש פליאה מובא בספר לוח ארז אמר הקב"ה למשה אני כתבתי עליך שחכם אתה כדכתיב חכם לב יקח מצוות ואתה מבקש ליכנס לארץ ע"כ. ונ"ל הכוונה עפ"י מה ששמעתי מדודי הרב מוהר"ר משה נ"י, שדקדק דהיה לו לומר חכם לב לוקח מצוות לשון הווה ולא יקח מצוות לשון עתיד אלא הכוונה דבמדרש אמרו (שמ"ר פ' כ' אות י"ז) דהפסוק נאמר על משה, והנה משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו לעולמי עד, ובכל מצוה ומצוה שעושים ישראל יש למשה חלק בו, יען שהוא מסר להם את התורה וע"י נצטוו לשמור ולעשות, על כן אמר חכם לב יקח מצוות, שגם לעתי לדור דורים יקח מצוות והבן ודפח"ח. ואומר לפי"ז, דהנה

אמרו ז"ל (סוטה יד ע"א) למה נתאווה משה ליכנס לארץ ישראל וכי לאכול מפריה הוא צריך, אלא אמר משה יהא רעווא שאקיים מצוות התלויות בארץ, ולפי האמור באמת לא היה צריך משה משום כך ליכנס לארץ ישראל כיון דמשה ציוה להם המצוות שיקיימו בארץ ישראל, אם כן יש לו בלאו הכי שכר וחלק בכל מצוה שיקיימו. וזה כוונת המדרש פליאה אני כתבתי עליך שחכם אתה כדכתיב חכם לב יקח מצוות שאף לעתיד יקח מצוות אם כן למה אתה מבקש ליכנס לארץ ונכון בעה"ת.

המוהל

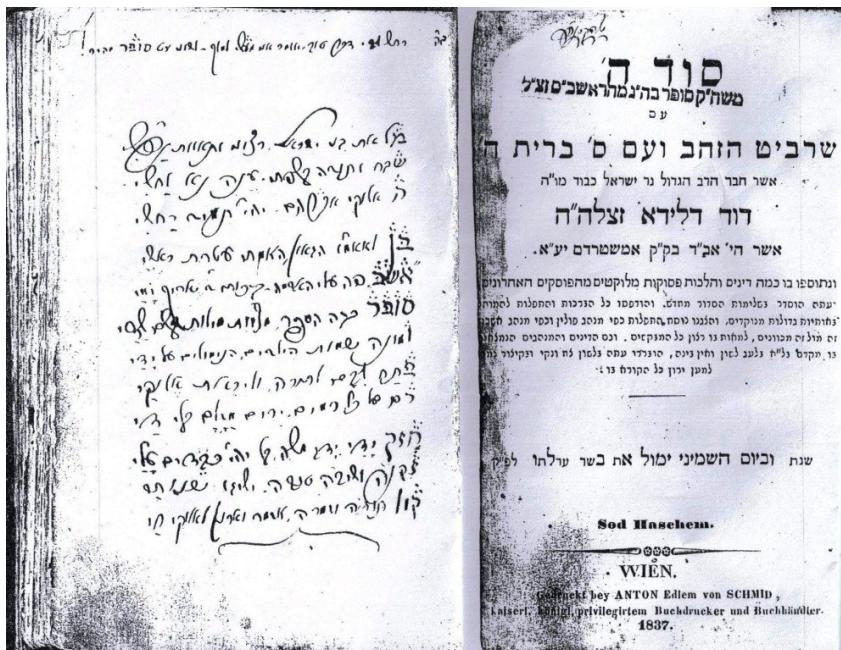
ר' משה השתוקק למול ילדי ישראל ולזכות להכניסם בבריתו של אאע"ה, כפי שנהגו סבו הגדול ר' עקיבא איגר זצ"ל וסבו החת"ס. ר' משה למד כל הלכות מילה על בורין קודם החתונה, וגמר אומר כי לאחר החתונה יאמן את ידיו וירגילים במלאכת המילה. ואכן עוד בשבעת ימי המשתה שלו נזדמן בכפר סעפלאק ברית מילה ורצה ר' משה למול. אך אביו שהיה הסנדק מנעו מזה באמרו שחושש שבפעם הראשונה יכול ח"ו לבא לידי מכשול מרב פחדו ומוראו מאביו ורבו. אך לא עבר זמן רב, עד שיצא שמו בכל הסביבה כמוהל מומחה וזכה למול ילדי ישראל מאות פעמים.

אביו הגדול המליץ עליו את הפסוק "שכם אחד על אחיך", כלומר ש"ם ר"ת שחיטה כתב מילה שכאמור ר' משה היה בקי בהם ביותר, כאשר כתב הכוונה לכך שהיה מחונן בכישרון הכתיבה כנזכר לעיל.

ר' משה זכה למול עד זקנה ושיבה יותר מארבע מאות ילדי ישראל והיה מוכן לכתת את רגליו אף למקומות מרוחקים, ומעולם לא אבה ליטול אפילו דמי הוצאותיו. את כל הבריתות שערך רשם בדייקנות בפנקס הנימולים שלו, כשהוא מתבל את הרשימה בפרפראות ובגימטריות ובברכות לרך הנולד ולמשפחתו. זכינו שספר זה נשאר לפליטה מאש השואה.

בפתיחת הספר כתב תפילה קצרה בלשונו המליצית:

רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למל - לשוני עט **סופר** מהיר / מל את בני ישראל רצוני ותאוות נפשי / שבח ותודה בשפתי ענה נא לחשי / ה' אלוקי אברהם יהי תמיד רחשי / **בן** לאאמ"ו הגאון האמתי עטרת ראשי / **אש"ב** פה על האדמה בזכותו ד' יאריך ימי / **סופר** בזה הספר מצוות מולות בשם שדי / ומונה שמות הילדים הנימולים על ידי / פתח ליבם לתורה וליראת אלוקי / רם על כל רמים ירום מזלם בלי די / חזק ידי ידי משה בל יהי כבדים עלי / זקנה ושיבה טובה ישיגו שנותי / קול תודה וזמרה אזמר וארנן לאלוקי חי.

מעשה נפלא שארע עימו בעת שהלך למול את נכדו בן לבנו ר' שלמה עובר במסורת במשפחה וכדלהלן:

הברית נועדה להיות ביום א' (פר' ויחי עשרה בטבת תרנ"ה) בבוקר בכפר הידאלמאש ולפיכך עשה את השבת אצל בנו ר' אש"ב בקלויזנבורג הסמוכה. מיד בצאת השבת עלה לרכבת שעשתה את דרכה להידאלמאש, אך בטעות לא ירד בתחנה בה היה צריך לרדת והמשיך לנסוע עד התחנה שאחריה. ר' משה העריך בדעתו שהמרחק אינו רב וניתן להגיע בהליכה רגלית ממקומו עד העיירה הידאלמאש. אך עד מהרה התברר לו שיער גדול מפריד בינו ובין מחוז חפצו. ר' משה לא אמר נואש והחל לחצות את היער בשביל המסומן, אך בשל החשיכה הוא איבד את השביל והחל לטעות במעבה היער. השעה כבר היתה אחר חצות הלילה ור' משה אמר לעצמו בעצב שגם אם הוא יצא מהיער הזה בשלום לברית הוא כבר לא יספיק להגיע. לפתע מתוך חשכת הלילה הופיע לקראתו יהודי בעל הדרת פנים ושאלו בחביבות לאן פניו מועדות. ר' משה השיב לו שהוא רוצה להגיע להידאלמאש. היהודי אחז בידו והעלה על דרך המלך. וכאשר רצה ר' משה להביע תודתו לאיש המטיב עמו, ויפן כה וכה וירא כי אין איש, אז הבין כי אין זה אלא אליהו מלאך הברית אשר בא לקראתו להראותו הדרך הנכונה כדי שיוכל להגיע בזמן לקיים מצוות מילה. זאת סיפר לאנשים שהתאספו באותו לילה לסעודת הוואכנאכ"ט כשהוא מלא בהתרגשות.

קהל גרים בעזעד-אויפאלו

בסוף פנקס המוהל ערך ר' משה רשימה נוספת שכותרתה "קהל גרים" ושם הוא מונה "את הנפשות אשר עשיתי בישראל בעזרת אלקי אברהם זכיתי להיות משלוחי דאאע"ה להכניס תחת כנפי השכינה בצירוף בד"צ עמי ונימולו על ידי יד אומן ב"ה הלא המה" וכו'. שורות אלו מקפלות בתוכן מעשה נורא הוד כפי שהוא מופיע בספרי קורות היהודים בטרנסילבניה.

הכפר ביזיד אויפאלו שבחבל זיבנברגן היה מורכב ברובו מגויים חסידי אומות העולם שהיו מוקירי דת ישראל וחובבי עמנו יותר מחמש מאות שנה. הם שמרו שבת, וביום הכיפורים היו צמים ומתפללים. הגויים אשר סביבותיהם הציקו להם ורדפו אותם כל העת בשל אמונתם.

בשנת תרכ"ח הם קבלו החלטה להפוך ליהודים גמורים ע"י גיור כדת משה וישראל. הג"ר משה סופר נבחר להיות המוהל שימול אותם בשל מומחיותו הרבה במעשה המילה. ר' משה העניק להם שמות יהודיים כשהוא משתמש בעיקר בשמות של אביו הגדול אברהם שמואל בנימין.

מיד לאחר הגיור נקראו כל תושבי הכפר לעמוד לדין בפני בית המשפט העליון, בטענה שהמרת דת מנוגדת לחוק. אך בעיקר ניסו לברר האם היה מי ששידל אותם להתגייר, כשהחשוד העיקרי היה כמוכן ר' משה סופר שמל אותם.

ביום המשפט לבשו כל אנשי הכפר בגדי חג ובשמחה וצהלה הגיעו לבית המשפט הם לא חששו ששיימו אותם במאסר כי הלא גם אבות אבותיהם הושלכו למאסר עבור אמונתם.

זקן הכפר סיפר לשופט כי אבות אבותיו היו שומרי שבת ואוכלי כשר זה כמה מאות בשנים ותמיד סבלו הצקות מהגויים שבסביבה שלא הסכימו לכבד את אורח חייהם השונה. ולכן החליטו להתגייר אולי דבר זה יעזור להם שיפסיקו להציק להם. אך בשום אופן אף אחד לא שידל אותם לזה.

השופט לא הסתפק בתשובה ואמר להם שהוא עצמו ייסע לכפר שלהם ושם יחרוץ את משפטם. הגרים שכבר הסכימו לקבל על עצמם כל עונש אשר יושת עליהם בעבור אמונתם, המתינו בכיליון עיניים לבואו של השופט אל כפרם. כאשר הגיע השופט הוא הקריא בפניהם את החלטתו: "כל מי שרוצה להישאר בדת ישראל יוחרם כל רכושו לטובת הממשלה".

רק זה כל העונש! - קראו בשמחה - הם כבר חשבו שיקבלו מאסר או עינויים קשים דוגמת אבותיהם. מיד מיהרו כולם לביתם והובילו כל מקניהם אל השופט כפקודתו. השופט הביט עליהם בפנים שוחקות והצהיר בקול רם: "בשם הקיסר פרנץ יוזף הראשון, הרשות נתונה בידיכם להישאר באמונתכם ורכושכם קחו ולכו. לא רציתי

להרע לכם, רק ביקשתי לבדוק האם הנכם דבוקים באמונתכם בכל לבבכם. השם ישמור ויברך אתכם".

בשנת תש"ד הבטיחו להם הנאצים ימ"ש חופש מגירוש בתנאי שימירו דתם בחזרה אולם הקדושים הללו העדיפו למות על קידוש השם ולא ידוע על מי מהם שחזר מאושוויץ. הי"ד.

פטירתו וצאצאיו

ר' משה נפטר בשם טוב בש"ק משפטים כ"ו שבט תרפ"ז בשנת השמונים וששה לימי חייו. הלווייתו התקיימה ביום ב' כ"ח בשבט בכפר מושבו וואמאש-אודווארהעלי, שם הספידו גיסו מוה"ר יצחק וועזעל שהיה יד ימינו בניהול מחזיקי הדת. זוגתו מרת רבקה נפטרה על פניו ביום כ"ו תמוז תרע"ו.

על מצבתו נחרט: "פ"נ / הרב הגדול פאר מדינתינו / מו"ה משה סופר ז"ל / בן הרב הגאון / מו"ה אברהם שמואל בנימין זצ"ל / בעל כתב סופר / מ'גזע תרשישים יצאת חוטר איש מישרים ואמונים / ש'רית והטיבות לשם אלקים ואנשים רבות בשנים / ה'יית מופת לרבים ובזרועך כוננת חברת הש"ס להגדיל תורה בתבונה / ס'ופר מהיר היית לייסד חברת מחזיקי הדת להרבות ולהשריש אמונה / ו'רוממות אל בגרוןך בעמדך לפני התיבה בתפלה / פ'פיות חרב בידך לזרוק למאות דם המילה /

ר'בו מעשיך הטובים על כן יודוך ויאמרו אך יש פרי לצדיק ואחרית לאיש שלום / הלך לעולמו בש"ט בן פ"ו שנים כ"ו שבט תרפ"ז / הובל לקברות בכבוד גדול ובמספד רב כ"ח שבט / תנצבה"

הניח אחריו זרע ברך ה' הלא המה:

בתו מרת רחל ע"ה אשת הגה"צ מו"ה יהודה ליב אויש ז"ל.

בנו מו"ה שלמה ז"ל (ה' אייר תר"ל -). אשתו מרת הענא פארגעס ע"ה מהידאלמש.

בתו מרת **סערל** ע"ה אשת הרבני מו"ה בנימין הלוי פארקאש ממאקאווע.
 בנו מו"ה **אברהם שמואל בנימין** ז"ל (כה' כסלו תרל"ו - י' מנ"א תרע"ה). אשתו מרת
 לאה העלמאן.

בתו מרת **הינדל** ע"ה אשת הרבני מו"ה משולם ראזענפעלד ז"ל מקישקענד.
 בנו מו"ה **שמעון** ז"ל (אלול תרמ"ד - כ' סיון תש"ד). אשתו מרת בלימא בת רבי ניסן
 יהודה מרמורשטיין ז"ל.

בתו מרת **הענא** ע"ה (נעקד"ה ביום ה' סיון תש"ד) אשת הרה"ג מו"ה יחיאל מאיר
 פאנעטע זצ"ל אב"ד הידאלמאש. [בזו"ר היה נשוי לבתו של ר' אלימלך סעפלאקר
 אחות אשתו של ר' משה, ראה למעלה].

בתו מרת **פראדל** ע"ה אשת מו"ה מענדל שטרנפלד מגראסווארדיין.
 בתו מרת **מינדל** ע"ה אשת מו"ה יצחק אייזיק בנימין ז"ל. [הלא הוא הסבא רבא
 אביה של סבתנו מרת רבקה ע"ה].

בתו מרת **חווה לאה** אשת מו"ה צבי שטערנהעלל ז"ל.
 בפנקס המוהל נזכר בן נוסף בשם **יצחק יהודה** שנולד בחודש שבט תרל"ח, אך לא
 זכה להאריך ימים ונפטר על פני אביו ביום כ"ח תשרי תרמ"ב.

נספח א - מכתב מהגאון רבי משה סופר זצ"ל

אל הגאון רבי יוסף ליב סופר זצ"ל אבד"ק פאקש

במכתב זה מבטא הגאון ר' משה זצ"ל את קשרי הידידות שרחש לו אביו של
 מקבל המכתב ה"ה הגאון בעל ספר המקנה זצ"ל.

שלום ושמחת החג אני אומר, לאהו' י"נ הרב הג' המאה"ג לממשלת התורה
 והחכמה, חו"ב בע"פ תל תלפיות שהכל אל חיבוריו פונות, כש"ת מו"ה **יוסף ליב**
סופר נ"י, אבדק"ק **פאקש** יע"א,

לא אטבול עטי עט סופר בצוף דבש המליצה, רק אבוא מיד אל תכלית הנרצה
 להודות על כל הטובה, ואין טוב אלא תורה, שהטיב עמי לשלוח לי חנם אין כסף
 אשר נכסוף נכספתי חיבוריו היקרים והמפורסמים. והנה אני אומר ישר כוחו וחילו
 לאורייתא, עוד יוסיף וירבה להפיץ מעיינותיו חוצה בקרב מחנה ישראל אכ"ר.

והנה בל אנוח ובל אשקוט עד אשר יצליח בידי לספח אל ביתי גם ח"ר [-חלק
 ראשון] מ"לקוט סופר".

והנה מה אומר ומה אדבר, יקרה אהבתו לי כרותה מאבות לבנים, ה"ה עוד כתבי
 אביו הקדוש טמונים תחת ידי למזכרת עולם. והלא כה דבריו עמי: "אורה ושמחה
 לינ"פ המאה"ג מו"ה משה נ"י, עם כל בני החברה ה' יברכם. שמחתי בראותי כי ב"ה
 לא אלמן ישראל, מדי שנה בשנה מעלין בקודש. כה לחי. ישוטטו רבים ויתרבה

הדעת, ואשר לידנ"פ נ"י. משה זכה וזיכה רבים, והי' יהי' עמו תמיד לזכות רבים ולהרים קרן התורה והיראה, חותם באהבה רבה הק' זוסמן באא"פ".

ועוד יש תחת ידי מכתב ארוך שמורה בכל וערוכה: "ג"ה קבלתי לעונג, ואודה לה' שלא עמלתי לריק כי ב"ה גדולי תורה עוסקים בספרים אשר חנני ה' בזכות הורי ומורי הקדושי' ז"ל, והנה אשלח לינ"פ, ח"ב וח"ג מ"עט סופר". ח"ד אין לי עוד וכו'. גם אבקש מינ"פ נ"י באסיפה אשר יש לו כל שנה אם ישתדל שרבים יקנו הספרי' ואתן בזול – למצוה גדולה יחשב. **חותם באהבה גדולה באהבת אחים כי אב אחד אדונינו רבינו קדוש ד' זצ"ל**, וגודל זכותו יעמוד לנו וכו'".

הנה העתקתי דברי קדשו למען יראה עין בעין אהבתו אלינו, וכן אני מדגיש ברגשי אהבה וידידות לבני היקרים, ומי בראש ה"נ אהו' י"נ נ"י אשר שמחתי לראות עמו פא"פ בפעם הזאת בפעסט בעת אסיפת שרי מאות.

והנני ידידי ואוהבו ומוקירו לנצח מברכו בשמחת חג השבועות לשבוע שובע שמחות ורב ברכות

משה"ק סופר בה"ג מהראשב"ס ז"ל

נספח ב - הספד על מו"ה רבי משה סופר זצ"ל

ע"י ידידו מו"ה רבי בנציון קאסטנער זצ"ל

אבל כבד

בקובץ תורני 'בית ועד לחכמים' שנה שישית אדר שני תרפ"ז חוברת ז': בש"ק פרשת משפטים כ"ו שבט נפטר הגאון הצדיק מו"ה משה סופר זצ"ל (בן הגאון, מופת הדור, רבן של ישראל מו"ה אשב"ס בעל כתב סופר זצ"ל) בשנת הששה ושמונים לימי חייו, בכפר מושבו וואמאש אודווארהעלי. הובל לקבורה ביום ב' כ"ח שבט ונספד מאת חתנו הגאון המפורסם אב"ד בהידאלמאש, הגאון המפורסם אבדקה"י בטורגה-מורעש, הרב המאוה"ג אב"ד בסענזשארץ, הרב וכו' אב"ד בד.ס. מארטיין.

ידידנו הנגיד ר' בנציון קאסטנער נ"י מד.ס.ט מארטיין הי' ידיד נאמן להרב הנפטר זצ"ל, וגם הוא הספידו הספד גדול, ונציג כאן תוכ"ד:

כתוב בתורה (שמות כה, יא) "ועשו ארון עצי שיטים וגו' וצפית אותו זהב טהור, מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב, ואמרו בגמ' (יומא עב:) אמר רב יהודה שלש ארונות עשה בצלאל אמצעי של עץ תשעה, פנימי של זהב שמונה, חיצון של זהב עשר ומשהו. וראוי לעורר כיון דרוב בנינו של הארון היה של זהב, למה נקרא 'ארון עץ', אדרבא, משום כבוד התורה "ארון זהב" היה לו לקרותו?

ואולי י"ל, כי תורתנו הקדושה יורה לנו, כי הארון יהי' משל על ת"ח אשר גם בו התורה, ולהורות שיהי' הת"ח בתורתו ובכל מעשיו כזהב טהור. מבית ומחוץ תצפנו,

הכוונה, מבית - מבפנים בקרש, בינו לבין הקב"ה ומבחוץ - בינו לבין האדם, כלי זהב טהור יהי, מבלי שמץ דופי, ואף גם בהיותו במדרגה הרמה הזאת, יערוך עצמו לפחות הערך, ולזה יקרא ארון עץ, ללמד על ענותנותי של ת"ח שהוא עיקר, ואולי על זה ירמוז הגמ' דיומא פנימי של זהב שמנה, להראות כי בקודש פנימה, כבוד השי"ת ותורת 'עליו' כדיוקו של המדרש, ועשית 'עליו' זר זהב, שיהי' כתר התורה, מעולה מכל הכתרים, כלומר, שהתורה יהי' כתר והדור בראש כל שאר מעשים טובים.

וכל זה היה בנפטר, הרב הגאון הצדיק מו"ה משה סופר זצ"ל, כל חייו הי' עוסק בתורה, וטרח ביגיעה רבה לחזק הדת ביסודו החברה "מחזיקי הדת", ועשה בפעלים ללמוד וללמד הש"ס ובסיומו ברבים והתאמץ ברוב הוצאות וטרחות במצות אומנותו, להכניס ילדי בני ישראל בבריתו של אברהם אבינו, ויראתו יראת ה' היתה יראת התרוממות ותמים במעשיו ביען אדם לחברו, והעולה על כלנה, כי האיש משה היה עניו מכל האדם, ויש לקרוא עליו: הי חסיד! הי עניו!

ואמרו בגמרא (סנהדרין מו:): איבעיא להו הספידא יקרא דחיי הוי או יקרא דשכבי. ומסקי ביקרא דשכבי. ואפשר יהי' כוונתם ז"ל, כשנספיד אדם גדול, אשר היה חי חיי הנפש, וכל ימיו שווים בתורה ומעשים טובים כמנו הנפטר ז"ל, ויהיה די שבח וכבוד להעלות בהספידו שבחיו עצמו, יחוס עצמו, אשר רכש לו ע"י מעשיו הטובים בהיות חי חיי הנפש, ע"ז בא התשובה: כי מלבד יקרא דחיי, שבחיו עצמו, בתורתו ובמעשים טובים של הנפטר, עוד מצוה עלינו לספר ביקרא דשכבי, המה שבהחי אבותיו, דשכבי מכבר, ובפרט אבותיו של הנפטר הנעדרים מכבר, אשר גדולתם ותהלתם מלאה העולם, אביו הרב הגאון רשכבה"ג מרן בעל כתב סופר זצ"ל, ואבי אביו רבינו מופת הדור מרנא בעל החתם סופר זצ"ל. ואחי הנפטר הגאון המפורסם ע"ה רבי שמחה בונם זצ"ל בעל שבט סופר, אשר כלם היו רועי ישראל בתור אב"ד בעיר ואם ישראל פרשבוגר המעוטרה. צדיקים, יסודי עולם, מרביצי תורה בקדושה וטהרה בישבתם הרוממה, אשר ממנה יצאה ויוצאת הוראה לישראל, ואני קורא עליהם דברי הנביא: לבך יהגה אימה, איה סופר ואיה שוקל (ישעיה לג, יח) אימה ופחד יאחזני בעלותי על לבבי גדולתם וקדושתם של הסופרים האלה בתורה ויראה, ומקוים עליהם מאמר הגמרא (חגיגה טו:): על הפסוק הנ"ל: איה סופר שהיו סופרים כל אותיות שבתורה איה שוקל שהיו שוקלים קלין וחמורין, שהיו הסופרים האלה דורשים בבקאותם וחרפותם כל אותיות שבתורה, ושוקלים במאזני שכלם הישר כל הקלין והחמורים, שאלות ותשובות לאמיתתה של הלכה, - שבתורתנו הק', ותרדנה עיננו דמעות בראותינו עתה, בעתות האחרונות, איך ירדנו פלאים! ועלינו לזעוק בלב מר: "איה סופר ואיה שוקל?" איה הסופרים ההם אשר שבקו לנו חיים? אמנם, יקרא דשכבי יהי' במה שנלקח מוסר מהסופרים הנעדרים האלה, ונלך גם

אנו בדרכיהם, דרך התורה והיראה, ובזה נעשה נחת רוח ומנוחה נכונה על כנפי השכינה לנעדרים מאיתנו. ת.נ.צ.ב.ה.

נספח ג – קטעים מספר הזכרון - 'לומדי ש"ס'

כפי שהבאנו למעלה בשנת תרח"ם הקים ר' משה את אגודת "מחזיקי הדת" בזיבנבירגען, כמסופר בתולדותיו באריכות, ובנוסף גם חברת 'לומדי ש"ס', ואנו מעתיקים מספר קטעים מתוך ספר "הזכרון" (דראהביטש תרנ"ד) שיצא לאור ע"י האגודה, ובו התקנות שתקנו חברי האגודה לאלו הרוצים להימנות על בני החבורה הקדושה.

[הקדמה]

שיל"ת

דבר אל הקורא!

במה אקדם ד' אכף לאלהי מרום, מלתי כבר אמורה, בשפה ברורה, במערכה ראשונה ושניה, ועוד בה שלישיה, אל בגרונו, להקדים ברכת קוני, ועתה מה אומר ומה אדבר, במעט סגר עלי המדבר, כי אם ליתן איזה אמרי שפר, כתובים מעטי עט סופר, לעורר לב החברים אשר למודי ד' המה, מגודל תכלית חברתינו היקרה, אשר ראשיתה ומטרתה, להגדיל תורה ולהאדירה, להופיע קרני כבודה ברוח כביר ואהבה נאמנה, להרבות לומדיה לשמה, ובקרב מחנה ישראל להפיצה.

כי מי כעם ישראל מפוזר ומפורד בין העמים בארבע כנפות הארץ, אין עיר וממלכה אשר נדחי ישראל לא ימצאון בה, פה יצהלו וירוונו מטוב לב, כי נתנם ד' לרחמים לחן ולחסד בעיני העם ושריו אשר ישבנו בתוכם, ופה ישתוחחו ויהמו תחת משא הצרות והיגונות, כי ירדפום שכניהם באף וחימה, - השמחה והזעקה תקיפנה את כל גבולות ארץ, בטובת אחינו הישרים בליבותם, יעלוזו ישראל בכל מקום פזוריו, וגם בכל קשי יום יתערבו קולות נדיבי עמנו, ורגשי חמלה וחנינה יתעוררו בם, לצאת לישע אחיהם, כי כן כל ישראל ערבים, חברים ואחים המה קשורים ודבוקים בכבל עתיק יומין, שרשרת בה טבעות חזקות, אשר שן הזמן לא תכלם, וכל מערות וכתות שונאיו לא ינתקו אותן.

והיא היא תורתנו הקדושה מקור כל ברכה ומטמון ישע, המחברת את כל החלקים הנפרדים לבשר אחד ומחזקת את כל האברים המדודלים ממזרח שמש עד מבוא. עוד תחזקם ותאמצם לקום על עמדם ולהוסיף אומץ, להחיות ולהתפתח למרות מבקשי נפשנו לספותה, וחברתנו היקרה היא עמוד גדול לשמירת התורה ולקיום האמונה מכף כל אויב ואורב, גדר וחומה למחסה ולמסתור מפני זרם העת השוטף בחרי אף וחימה, ובעזרתה ועזרת ד' בגבורים נלך ונסע לאורה, כי אור לנו בציון, מצוין בהלכה להאיר לנו הדרך נלכה בה לעטרת תפארת ישראל.

שנת תרנ"ד לס"ק

לזכרון בהיכל ד' — היכל ד' המה

בזה

ספר הזכרון

(שנת הששית)

אשר לפני ד'

יראי ד' וחושבי שמו

שמו לחוק ומשפט החבירים הנעימים, בפז ופנינים מסולאים, תורה
וחכמה מצומדים, ויראת ד' אוצרם, בערי עדוים אחוים, ואגודתם עלי
ארץ ברית חברתנו היקרה „לומדי ש"ס" במחוז „קוקל"
ואנפיה, ללמוד ולגמור הש"ס תלמוד בבלי ככל שנה
ושנה, והתאסף יחד ראשי עם קודש המה, היה הרבנים הגדולים
יושבי מדין, עם אלופי לומדי ואוהבי התורה לחוג באהבה ואחוה,
בגיל ורננה, בזמן אסיפה כללית בשמחת מצוה סעודת
מרעים את חג סיום הש"ס ביום ד' ר"ח סיון למחרתו
נסה עלינו אור פניך ד', תרנ"ג לפ"ק.

במקום התיכון של מחוז „קוקל" ואגפיה

פה באללאוואשאר י"א.

—*—

נדפס בדפוס א. ה. זופניק, דראהאביטש (גאליציען).

Druck von A. H. Zupnik, Drohobycz (Galizien).

והנה ברוך אל עליון ביום ד' מחרת ר"ח סיון שנת תרנ"ג התאספנו יחד בבית ידידנו בית ועד לחכמים בנוי לתלפיות ובכל סביבותיו הופיע נהרה וזרח אור וברגשי גיל ורנן סיימנו את הש"ס ובשרנו צדק בקהל קדושים רב כאשר גמרנו אומר אמירה נאה ויאה להרים דגל דת תורתינו הקדושה, ולימוד רבינא ורב אשי אשר בקדושתם ורוחב לבם ערכו לנו את התלמוד בבלי, כל חמדתינו וצבי עדיינו.

ומה מאוד תגל נפשי באלהי ותשיש ביצועת ד' שזיכני לקבל פני החברים היקרים, בכל נקבצו באו יחדיו מרחוק ומקרוב בקול תודה ודברי תורה, אשר כל אכפיל עוד הפעם להעלותם פה על הספר, ואני הגבר אשר בד' תתהלל נפשי, דברתי על לב החברים הנעימים כל יהיה דבר חברתינו קל בעיניהם, כי איך לא יפול ללבבנו בראותנו איך לימוד בתורה בכלל הולך הלך וחסור, ואיך רודפים רבים ושלמים אחרי חמודות תבל, הבל הבל המה אשר בגללן תפוג התורה ה"י, - ועתה עם ד' עת לעשות לד', חזקו ונתחזקה להציל שארית פליטת תורתנו הקדושה, **אמצו והתאמצו להגדיל תורה** ולהאדירה, ולהרים דגל לימוד הווית **דאביי ורבא** בכלל, ובסביבותינו בפרט וסיימנו בחידושי שמעתתא כפי אשר חנני ד' בסוגיא דשליח נשעה עד אשר יעדנו ללומדה בעיון לכבוד יום הגדול **סיון הש"ס** ואשר בה דרשו לשבח ולתהלה גם הרבנים המאורות הגדולים יושבי מדין ודאורי באור תורתם בלבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר.

ואחרי ברית האסיפה הכללית ותפלת מנחה עשינו משתה גדול לכל אנשים הנאספים ברוח נדיבה, ערכנו שלחן מלא מעדנים, ומה מאד נהדר היה המראה מסיבת הרבנים הגדולים ותלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, ידידות רעים ואהבת אחים, ששים ושמחים לעשות רצון קונם, אשרי עין ראתה כל אלה, ואשרי גם למשמע אוזן ששה כל נפש היודעת דברי תורה אשר השמיעו הרבנים הגדולים דרושים נחמדים מענינא דיומא ושמחה כל נפש השומעת את שיחת חולין של תלמידי חכמים הרבים האלה, כל לב חם מאמונה חכמת התורה, לדעת יראת ד', נתפעל כאילו עינו חזה כמעט השכינה שהיה ביניהם, חש כי כאלו אוכל הנהו משולחנו של מקום ב"ה, עת נדברו יראי ד' איש אל רעהו לפלפולי וסלסולי דאורייתא, וגם דברי אגדה המושכת רבות ב"א, נאמרו עלי השולחן אשר לפני ד' בטוב טעם ודעת, ובהתעוררות נמרצה, וכלם יעידון ויגידון מגדול עטרת תפארת יקר חברתנו הקדושה אשר תתגדל ותתקדש למעלה בקודש.

ובטוב לב המלך מאן מלכי רבנן ביין חמרא והיו לפום רבני ותלמידהון ותלמידי חכמים ד' עליהם יחיה ושמחו בקול רנה הודות והלל לד' עד כאור הבוקר להגיד בבוקר חסדך, חסד אל כל היום.

ובצאתי אשא כפי לד' בתפלתו תפלה למשה לנורא עלילה הטיבה ד' לטובים ולישרים בליבותם, תן להם כפעלם, וכטוב לבם תרעם, ובתבונות כפיך תנחם על

מי מנוחות, בשובע שמחות תנחלם, כעתירת עבד לעבדי ד' שש ושמח בהרמת קרן התורה הקדושה וחברתינו היקרה והנעימה כי תורה ותפלה המעלה מעלה למען דעת כי שם ד' נקרא עלינו, ויתן מציון ישועת ישראל.

שנת לישועה וברכה לפ"ק

משה"ק סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל

ראש ומנהיג החברה

פה וואמאש אידווארהעלי יע"א, פאסט קאראד סטרמארטאן.

במדינת ארץ הרים סביב לה [=זיבנבירגן]

[התקנות]

בעזהש"ת

אלה התקנות

קיימו וקבלו עליהם החברים היקרים גם באסיפה הכללית, **זוכר יצוריו לחיים, תרנ"ג** לפ"ק כאשר ראו ומצאו שכולם שווים לטובה, גם העיר ד' את רוחנו לעלות מעלה במסילה העולה בית אל, גדול הלימוד - שמביא לידי מעשה - ללמוד גם דבר הלכה הליכות עולם להורות לנו הדרך נלכה בה והמעשה אשר נעשה, ללמוד בכל שנה ושנה ח"י סמנים בשו"ע אורח חיים, וחי חי נעמוד לפני ד' למען נזכה לברך על המוגמר לגמור ולסיים ש"ע ארבעה ולשמור ולעשות ככל הכתוב בו, זולת זה הדפסנום ככתבם וכלשונם כבשנה שעברה.

תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב

ואלה הדברים אשר תקנו בעלי האסיפה חברת האנשים חיברו חברים מחוכמים אשר קימו וקבלו על עצמם לשמורם ולקיימם לטהר לבבם ולתקן נפשותם לכבוד יוצרם וקונם - ונעשה ונשמע אמרו כאחד כלם:

יסוד העבודה ועמוד היראה הוא לימוד התורה, כמו שאמר נעים זמירות ישראל 'ובתורתו יהגה יומם ולילה', וגם אמרו חכמז"ל ת"ת כנגד כלם, וגדול הלימוד שמביא לידי מעשה, ועץ חיים היא למחזיקים זה, ומקיימים תרנ"ג מצוות שבה, אולם רוב הטרדות מעול הפרנסה אשר השתרגו עלי אדם המה בעוכרינו ועומדים לשטנו להיות מיושבי אהלים על התורה ועל העבודה, וכדי שלא תשתכח התורה הקדושה מאתנו עוררנו את עצמינו וזרזנו זה את זה ועמדנו על נפשנו לקבוע עיתים לתורה יום יום, והתאספנו יחד בכנסיה שהיא לשם שמים וסופה להתקיים, לעשות ולייסד חברה ללמוד ולגמור ולסיים ש"ס בכל שנה ושנה, ולתקן את נשמותינו.

תקנות קבועות שנו כאן:

א. כל מי שרוצה להיות חבר להחברה של לימוד הש"ס צריך להיות ירא וחרד על דבר ד' ותורתו, ולא ישמע עליו ח"ו שום שמץ דבר עבירה, הן בין אדם למקום,

והן בין אדם לחברו, למען כל יבואו בני החבורה לביזיון וחרפה על ידו, כי זה כבוד התורה שיהיה יראת ד' חופף עליו כל היום, ויקוים בו מקרא שכתוב, ואהבת את ה' אלוהיך שיהיה שם שמים מתאהב על ידו.

ב. יתחלקו כל הש"ס תלמוד בבלי לכל בני החבורה, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, וכל אחד יקבל עליו ללמוד המסכתא באמת ובאמונה, אשר נפלה בגורלו, ולסיימה עם יום בא עת הסיום.

ג. עפ"י הסכמת ראשי החברה, יוקבע בכל שנה ושנה יום אחד המיוחד שיבאו כל בני החבורה יחד ברוב עם הדרת מלך, ויעשו סיום ללימוד הש"ס, ויעשו איזה משתה ושמחה של מצוה מקופת החברה, לקיים מאמר הגמרא, תיתי לי כד מסיים חד מרבנן מסכתא עבדינא יומא טבא לרבנן, ומי שכחו יפה ידרוש איזה חידושי תורה, הן בשמעתא לפי כחו וחילו באורייתא, והן באגדה שמושכין לבו של אדם מענין לענין באותו ענין, לעורר לב השומעים לתורה ועבודה, וכל אחד ואחד יגמור המסכת שלו קודם הסעודה.

ד. יבחרו מתוך בני החבורה בכל שנה ושנה באסיפה כללית ביום הסיום, שבעה אנשים טובי החברה אשר אחד יקרא בשם – ראש ומנהיג החברה – והב' בשם מזכיר, והג' לגבאי צדק, והד' לרואה חשבון, ושלושה הנשארים המה קרואי מועד, ועל פיהם יצא ויבוא כל דבר הגדול הנוגע להחברה, בכל שנה ושנה יתנו ח"צ על ההוצאות והכנסות לפני אסיפת בני החברה, ושמות הנבחרים יכתבו בפנקס לזכרון טוב.

ה. כל אחד מבני החבורה יתן חצי זהב כסף לקיים דבר תורה מעות קונות (איינקייפגלד) וחצי זה"ב בכל שנה ושנה מעות השנה (יאהרעס-בייטראג) העשיר ירבה והדל לא ימעט – והמעות האלו יהיו לצרך הוצאות החברה לפי ראות עיני ראשי החברה.

ו. גם אנשים אוהבי התורה ולומדיה אשר אין בידם או אין דעתם משגת ללמוד בעצמם, וינדבו לבם הטהור להיות חבר לכל אשר יראוך, יכולין לבוא בברית החברה, וראש החברה ישית עליו סך מסוים בעד לימוד מסכת אחת, אשר יתן ללמוד לאחד מבני החבורה, אשר מלבד לימוד מסכת שלו ילמוד גם מסכת על שם המתנדב, ותהיה נקראת על שמו, ומלבד זה יקבלו עליהם תקנות החברה, להיות מיראי ה' וחושבי שמו.

ז. כל אחד מבני החבורה יהיה לו דף מיוחד בפנקס החברה, ועל אותם הדף יכתב גם שם המסכת אשר קבל עליו ללמוד ובתמים בכל שנה ושנה כדי שיהיה לזכרון עולם לטוב לו עד עולם.

ח. אם סמוך לזמן הקבוע לסיום הש"ס, יראה איזה חבר מבני החברה שלא יהיה די באפשרי לגמור מסכת שלו עד עת המוגבל לסיום הש"ס, אזי מחויב להודיע את

אונסו לראש החברה, והוא יחלק הדפים לשאר בני החבורה ללמוד ולגמור אותם עד יום הקבוע לסיום – והאיש הזה מחויב לשלם איזה סך מסוים כפי אשר יושת עליו מראשי החברה לטובת החברה.

ט. בעת אסיפת החברה בכל שנה ושנה צריך המזכיר לקרות כל התקנות הללו לפני בעלי האסיפה, ואם יראו ויעוררו החברים לשנות ולעשות איזה תקנה חדשה לטובה, או איזה אופן לחזק בדק החברה, יכולין לחדש ולהוסיף על התקנות הללו, אחרי הסכמת רוב מבני האסיפה.

י. אם אחד מבני החברה לא שילם בשנה ראשונה מעות הקצוב [באות ה'] אזי מחויב לשלם בזה השנה כפלים בעד שנה ראשונה, מלבד תשלומי כסדרן כל שנה ושנה, ואם גם בשנה השלישית לא יעשה התשלומין, אז אחר שהזכיר אותו המזכיר לשלם, יאבד זכותו לגמרי מהחברה.

יא. אם שיהיה צורך לראשי החברה לאסוף לבוא ביחד להתייעץ באיזה ענין הנוגע לטובת ולתועלת החברה, אזי רשות נתונה ביד הראש החברה לבחור המקום שיתאספו שמה, ולפי ראות עיניו ישולם הוצאות הדרך לכל אחד מן זהב אחד עד שני זה"ב ולא יותר, ואם נדבו לבו של אחד מהם שלא לקבל המעות, אזי סך שהיה מגיע לו ישאר לטובת החברה במתנה, ויכתב בפנקס לשמו הטוב.

יב. ואם ח"ו יתנהג אחד מבני החבורה באופן שיהיה ח"ו ביזיון לבני החבורה, יאיימו עלי ראשי החבורה ויקבל על עצמו שיתנהג מהיום והלאה עפ"י דרכי התורה והיראה, ואם ח"ו לא יקבל עליו דברי חבירות כראוי לחבר לחברה קדושה הלזו, ידחו אותו מהחבורה, ואת חצי הדף שלו מפנקס החבורה ישלחו לביתו, וחצי השני מהדף ישאר שם, למען ישמעון ויראו ולא יזידון עוד.

יג. אחר אריכות ימים ושנים של כל אחד מבני החבורה ה' יחיים ויברכם, מחויבים ראשי החברה לשכור אחד מבני החברה, אשר ילמוד שנה תמימה בכל יום פרק משניות. וקודם ואחר הלימוד יאמר היהי רצון לזכות נשמתו – ואם ח"ו אין לו בנים יאמר ג"כ קדיש עבור נשמתו, ומאז והלאה ביארציט אשר נכתב בדף שלו לזכרון עולם יאמר קדיש, ובכל שנה ושנה בהאסיפה בסיום הש"ס יתפללו בעד נשמתו התפילה אמ"ר – וגם מי שלא בבא בברית החברה עוד בעד חייתו, ומניח קרן קיימת להש"ס חברה מחמישים זה"כ ולמעלה, אז יתנדבו היורשים הבאים אחריו ליתן סך הנזכר, אזי עפ"י הסכמת ראשי החברה, ינתן לו זכות וכח ויתרון כשאר בני החבורה.

יד. ואם ח"ו מחמת איזה סיבת אונס נתפרדה החברה לגמרי, אזי ראשי החברה יעשו ויגמרו ח"צ שידעו סך המעות הנקבץ עד עת ההיא, ויציעו כל הענין לפני שלשה רבנים מפורסמים, אשר שנים מהם מרבני הגר ואחר מרבני זיעענברגרען ועל פיהם יצאו ויבאו לעשות איזה דבר מצוה עם המעות שישאר בקדושה.

טו. אלו התקנות י"ד נעשו ונגמרו לתת לנו י"ד ושם ושארית בישראל, באסיפה כללית הראשונה במקום באללאוואשאר, שבעה ימים לחודש אדר במעמד כ"ח גברא אנשי חבורה חברת לומדי הש"ס בשנת תרח"ם ציון לפ"ק.

הק' יששכר בער בר"י	משה"ק סופר
אבדק"ק ערדיסענזשארץ והגליל	בה"ג מהראשב"ס זצ"ל
מייסד החברה	ראש ומנהיג החברה
הק' יצחק בר"ז הלוי הירש שו"ב המזכיר	

[דברי ברכה מאחיו הגר"ל סופר]

מה מאד גדלה שמחתי, שמחתי לראות דברי נכבדות, תוכו רצוף אהבת התורה וחברתינו היקרה, ערוכים אלי ובכל שמורה מאת אהו' אחי יקיר לבבי הרב הג' מעוז ומגדול הגביר המפורסם לשבח ולתהלה, תורה וגדולה במקום אחד יחדיו מצומדים כש"ת מו"ה **יצחק ליב סופר** נ"י נשיא א"י ונשיא הנשיאים של חבורה הקדושה "**מחזיקי הדת**" במדינת גאליציען. – וכה דברי נשיא אלוהים בתוכינו במכתבו אלי:

"גם אנכי אהי' ברצות ד' מן המנויין לדבר מצוה רבה לקחת חבל להיות חבר לחברת הש"ס אשר נתייסדה מאת אחי וראש הרב וכו' וכו' מו"ה משה סופר נ"י במדינת זיעבענברגען וחבלים נפלו מלי בנעימים להיות נמנה בניהם וחבר אני לכל אשר יראוך ואי"ה אלמוד בלווית אהו' בני שי' את המסכת אשר יעלה עלי הגורל, ואתן בכל פעם בל"ג גם לכסף מוצא כפי חוק התקנות.

דראהביטש א' לסדר קחם נא אלי ואברכם, תרוח"ם לפ"ק

אחיק אוהבך בלונ"ח הק' **יצחק לייב סופר**

בה"ג מהראשב"ס זצ"ל

גורל אחד לד' ולומד תורתו הקדושה, לוחם מלחמות ד' שעה, מס' שבת נפלה במתנת חלקו ונועם גורלו, וד' יתמוך תמיד גורלו, על ישראל הדרתו, ותפארת גדולתו יהי' לעטרת ישועתו.

[דברי ברכה]

חכמת נשים בנתה ביתן

משגרין כוס של ברכה להני **תרי גיסות נשים צדקניות** מנשים באוהל של תורה תתברכו אשר בצדקתם ובנדבת לבם נדבו כל אחת חמשים זהוב לקופת חברתינו לקרן קיימת ומלבד פירות הנושרין ממעות ק"ק, עוד נותנות לכסף מוצא חמשה זהוב כל א' בכל שנה ושנה להשכיר ת"ח אשר המה מבני בעלי ברית חברתינו ללמוד מסכתא על שמם וזכרם, תורה עץ חיים היא לכל מחזיקים בה ותומכיה מאושר, דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, כן נשים צדקניות דוברות! גם להם יש חלק ונחלה בנחלת אחוזת חברתינו וכל זכויותיה, והן המה יהיו למאורות

להאיר לאנשים ונשים, הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון לבוא בשערי חברתינו ולבוא בברית התורה אתנו, כי להפיץ יראת ד' מטרתינו.

ומה מאד נמלצו עליהם ועל כיוצא בהם אמרי יושר כתב יושר דברי אמת, מ"ר רות: לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא כותבה, עכשיו אדם עושה מי כותבה, אליהו ומלך המשיח, והקב"ה חותם על ידיהם הה"ד אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ד' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ופי' מרי"א סוף מלאכי שעל ידם יהי' הגמול לכל אחד עפ"י מעשיו, אם לחיים בזמן קיבוץ הגליות ע"י מלך המשיח, ואם למתים ביום התחיה ע"י אליהו.

[דברי סיום]

ובזה אשים קנצי לברך על המוגמר לאל הגומר עלינו, יגמור עוד לטובה בעדינו, גושו חושו עושו עם לימוד המסכתות ומאלוהיכם תשאו ברכות והצלחות, חזק ונתחזק למען המוסדות, ולהרחיב ידיעות חברתינו, ובזכות זה יחיש ה' גאולתינו, וימהר פדות נפשינו, ולא ימוש התורה מפינו, ומפי זרעינו וזרע זרעינו עד עולם, הכ"ד משה עבד ד' ולתורתו הקדושה, המתפלל בתפילה קצרה לפני שוכן מעונה ונורא עלילה, בעדו ובעד החברים היקרים, יהיו נא אמרינו ולימודינו לרצון לפני אדון כל, יהי ד' אלוהינו עמנו כל יעזבנו ובל יטוש לנצח חסדו מאתנו, וישקיף ממעון קדשו וירוק על ראשינו משפעת ברכתו החיים והשלום עלינו, ברכת ד' ממעל והצלחה עד בלי די, ועבד לעבדי ד' חותם באהבת התורה ולומדיה לשמה בשנת יבוא צדיק נושע', תרנ"ד לפ"ק.

משה"ק סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל

ר"מ החברה

פה וואמאש אידווארהעלי יע"א, פאסט קאראד סטרמארטאן.
במדינת ארץ הרים סביב לה, זיעבענבירגען

ציור מרבי משה סופר עם אביו הכת"ס וזקניו החת"ס ורעק"א

עוללות

לעלה 11 - רבי משה שלמה יונגרייז וחמיו רנ"נ טייטלבוים

בעלי זכרון מס' 11 עמ' לג בקשר לרבי משה הלוי יונגרייז, נכתב שזוגתו הרבנית שרה בת מרת שיינדל אשת רבי חיים פריד אב"ד ס' פעטער. אך העיקר חסר מן הספר, כי הרבנית שרה אמנם היתה בתה של מרת שיינדל, אך לא היתה בתו של רבי חיים פריד, שהיה בעלה של מרת שיינדל בזו"ש.

הנכון הוא כי הרבנית שרה היתה בת רבי משה שלמה הלוי יונגרייז ז"ל מק"ק העדילא-מאדע בן רבי שמואל זאב הלוי יונגרייז ז"ל, אב"ד נאדי-באיאם. בן רבי אשר אנשיל הלוי יונגרייז אב"ד טשענגער בעל 'מנוחת אשר'. וזו' מרת שיינדל ע"ה [נלב"ע ז' אדר תש"ד] ב"ר נתן נטע טייטלבוים ז"ל מק"ק העדילא-מאד. לאחר פטירתו [לפני תרס"ח] נישא זו' לרבי חיים פריד אב"ד דק"ק סט' פעטער.

בספר מנוחת אשר ח"ב שנדפס בשנת תרס"ח מוזכר "ולהבדיל בחל"ח יזכר שם בנו החרף מר"ה משה שלמה זצ"ל תנצב"ה. - גם בן היה לו לרבי משה שלמה הלוי יונגרייז, ה"ה רבי אריה ליבוש הלוי יונגרייז אב"ד סיקסא [ליד תר"ס], חתן דודו רבי מנחם מענדל שיק אב"ד סיקסא.

חמיו רבי נתן נטע טייטלבוים היה תלמיד הקול אריה וראש הקהל בק"ק ה' מאד. זו' מרת אסתר ע"ה. הקול אריה כותב עליו [הקול אריה פרק ג' עמ' פא]: במכתב מיום א' שלח תרל"ז, "תלמידי חביבי הרבני המופלג הנגיד מר"ה נתן נטע טייטעלבוים נ"י אשר הוא כעת הראש הקהל". ובספר אילה שלוחה וכתבי הר"ן, מכתב ל"ד, מהבית נפתלי להגאון ר' נתן נטע הלוי לנדא ז"ל ראב"ד ק"ק אשפצין, כותב עליו: "הנה הוא מראשי ונכבדי קהלתינו, מופלג בתורה וגם תלמיד נאמן לאאמר"ה הגאון"ק ז"ל... ויכולים לסמוך על נאמנותו". נפטר בן ע"ב שנה ביום י"ז ניסן תר"ע, ומנו"כ במאד.

על מצבתו נחרט: פ' נ' / איש יקר נודע בשערים למופלא באנשים / נתן צדקה בלב ונפש חפצה / נטע בבנים ובבנות תורה ויראה / תורה למד וכדי

מידתו מצא / טובות וגמ"ח עשה ואהוב לכל איש היה / נבחר לרה"ק כמה שנים באהבה וחיבה / עשרים וחמשה שנים לראש בח' קדישא / בנותיו השיא ללומדי תורה ויראה / חיים של חסד ימי מגוריו היה / זכה לראות בוב"ב עוסקים בתורה / ה"ה הרבני המופלג בתורה וביראה / הנגיד המפורסים / מו"ה נתן נטע במו"ה / חיים טייטלבוים ז"ל / נפטר בשם טוב א' דחה"מ פסח / שנת כ"ת'מ"ר' י'פרח / ושם אמו וויטא חוה / ת'נצ'ב'ה'. - מיוצ"ח בנו רבי חיים טייטלבוים בק"ק מאד, נלב"ע ביום ש"ק ר"ח אב תר"ץ

גם אביו רבי חיים טייטלבוים ז"ל ואביו אביו רבי אברהם ז"ל היו ראשי קהילת מאד.

ארון הקודש בה' מאד

רבי אברהם בנה מממונו את ארון הקודש בבית הכנסת, כאשר נרשם שמו עליו לטובה: ז"נ הנגיד מו"ה ר' אברהם ואשתו הנגידה פרידה טייטעל בוים. לפרט ת'רומם ק'רן ע'בדך א'ברהם" (שנת תקע"א). [הקול אריה, פרק י' עמ' תמד. - בשיפוץ מחדש של הארון קודש כתבו בטעות 'מפני ידם' במקום 'מ' פריידה', ראה כאן הצילום].

רבי אברהם נפטר בשנת תקפ"א ומנו"כ בה' מאד. על מצבתו נחרט: פ' נ' / הנגיד המפורסם / מו"ה יוסף אברהם / בן מו"ה חיים ז"ל / נפטר ביום א' / ר"ח מרחשון / התקפ"א ליצירה / תנצב"ה.

גם אלמנתו
מנ"כ שם, ועל
מצבתה נחרטו
השורות הבאות:
פ' נ' / אשה יקרה
בשערים מהוללה
/ צדקות אהבה
/ וישרות היללה /
לפעול טוב בכל
עז הגבירה /
עטרת לבעלה
ותפארת לבניה /
היתה מעודה כל
משך חייה / גם
במותה ברכה

ושם השאירה / לטוב יזכר שמה / פריידה טייטלבוים / אשת הגביר המנוח / מו"ה
אברהם ט"ב ז"ל / יצאה נשמתה אך עצמותיה נקברו / בתשעה לחדש כסליו בשנת
תר"ה לפ"ק / תנצבה.

חיים ארי' רייניץ – ירושלים

לעלה 19 - ר' משה צבי עהרנרייך

מה שהביא הרב שמחה בונם יוסף סיימון נ"י מבני ברק, בעלה 19 דף י', מכתב
יוחסין של ר' חיים קלונימוס שווארץ ז"ל מנאנאש, שכותב אודות זקני ר' משה צבי
עהרנרייך ז"ל מריבניצע, שהיה נכד של בעל נזר הקודש על המדרש רבה, וציין
שרבים מפקפקים בייחוס זה לבעל נזר הקודש, כן נראה לי ג"כ שזה טעות, כי נכדו
ה"ה כ"ק דו"ז הגאון רבי שלמה זלמן עהרענרייך זצ"ל הי"ד אבד"ק שאמלויא
בהקדמה לספרו שו"ת לחם שלמה חלק או"ח, כותב על אביו (שהיה בן אחר בן לר'
משה צבי הנ"ל), וז"ל: "ואזכור את אבי מורי המנוח הרבני המופלג בתורה וביראה
מו"ה יעקב נ"ע מגזע הגה"ק בעל שפע טל זי"ע", ואילו היה אביו ר' יעקב גם מגזע
בעל נזר הקודש היה מביאו.

אגב אציין, שחותנו של זקני ר' יעקב עהרענרייך הנ"ל, ה"ה זקני הגה"ק בעל קול
אריה זצ"ל, הוא היה נכד לבעל נזר הקודש, שכן נחרת על מצבת זקנו ר' משה הכהן
ז"ל מזאמבור (אבי אביו ר' פנחס זעליג הכהן ז"ל ממאד), וז"ל: "זאת קבורת משה
עבד ה', מצבת איש צדיק תמים, שם בתורה לילות כימים, השיב נפשות אביונים

ויתומים, כבוד הרבני הקצין הישיש היחסן וכו' מו"ה משה הכהן זצ"ל נין ונכד לבעל נזר הקודש".

נפתלי עהרענרייך הרב ממאד - ברוקלין

לעלה 19 - ר' אברהם משה ברוין-העברי ואחיו

הנני להעיר בנוגע מה שנכתב אודות ר' אלי' ברוין-העברי ואביו הרה"ח ר' אברהם משה ז"ל בגליון 19 עמוד מ"ג.

הנה אביו של ר' אלי' הנזכר הרה"ח ר' אברהם משה ברוין ז"ל, נולד תרכ"ד בבאלקאן, ונעשה חתן בשנת תרמ"ז אצל הרה"ח ר' טובי' הלוי (בן הצדיק ר' שמעון) ליכטענבערג ז"ל מה' מאד. אחר כך היה מתושבי סערענטש ובסוף ימיו באוהעל ושם מנוחתו כבוד. אמנם אולי היה גם לזמן מה מתושבי עיר סאטמאר.

אגב, היה לו לר' אברהם משה ז"ל אח בסאטמאר שהיה חסיד מפורסם, הרה"ח צבי ברוין-העברי ז"ל. נלב"ע ביום י' שבט שנת שב"ת ושם מנ"כ.

עוד אח היה לו, הרה"ח ר' יצחק דוד ברוין-העברי ז"ל אשר נולד בשנת תרכ"ו, ונשא בשנת תרמ"ח עם זוגתו מרת אסתר בת הרה"ח ר' יעקב ווייסבערג מטערצאל. גם הוא היה לזמן מה מתושבי סערענטש, אך אחר כך עבר משם והתיישב במהאיפאלווא. נפטר בעיר וויען ביום כ' כסלו תרפ"ט ושם מנ"כ.

מכל משפחתו של ר' יצחק דוד ברוין, נשרד לאחר המלחמה רק בנו הרה"ח ר' ישראל חיים ז"ל שו"ב בטעגלאש. אחר המלחמה התיישב בארצות הברית והמשיך בעבודת הזביחה, והוא אביהם של יבלח"ט ר' יצחק דוד ואחיו הרב יעקב יודא שליט"א דומ"ץ בקרית יואל.

כיון דאתי לידן, נזכיר גם האח הרביעי והמבוגר מכולן, הרה"ח ר' יודא ליב ברוין ז"ל מזענטא, אשר היה חסיד מופלג ומעורב בהעלילת דם הנודע לשמצה בטיסא עסלאר.

יהודה ארי' טעסלער - אנטווערפן

לעלה 19 - משפחת מאטצען

בעלי זכרון גליון 19 (עמ' ע') בשולי מכתבו של רבי דוד לייב זילבערשטיין, כתב שם על הרמן מוטצען "נשואיו בשנת תרנ"ה (כנראה זיו"ש) רשומים שם: הרמן מוטצען מבאניהאד תלמודיסט בן 58, בן המנוח איזאק מוטצען ואנה [כנראה רבי יצחק מוטצען דיין בבאניהאד, אבי רבי אברהם חיים מוטצען דיין בהאלמין תלמיד החת"ס, ראה 'החת"ס ותלמידיו' בערכו], עם הבתולה נעטי קרויס מבאניהאד בת 43 בת המנוח הרמן קרויס ופאני מוטצען".

לפי ידיעתי שם זוגתו של רבי יצחק (הדיין בבאניהאד) היתה רבקה, וברשומת הנישואין במאטריקל הנ"ל של הרמן מוטצען מופיעה שם אמו 'אנה' שהיא בדרך

כלל כינוי להשם חנה, ואולי מדובר ב' זיווגים. רבי אברהם חיים מוטצען (הדיין בהאלמין) נולד סביבות שנת ת"ר לאמו רבקה, ולפי החשבון שהרמן היה בן 58 בשנת תרנ"ה נמצא שנולד כשלש שנים לפני רבי אברהם חיים בשנת תקצ"ז. - ומעניין שנעטי קרויס זוגתו של הרמן מוטצען גם היא היתה נצר למשפחת מוטצען, לפי שם אמה שמופיעה ברשומה הנ"ל פאני מוטצען.

על מקור משפחת מוטצען יצויין מה שכתב האדמו"ר מהאלמין הג"ר שלום יודא גראס שליט"א "אבי הרה"ח מוה"ר ר' ישעי' זאב ז"ל ה' חתן הרה"ג ר' זאב וואלף מוטצען ז"ל שו"ב מאראד, ובסוף ימיו ה' בא"י שו"ב מוהל מומחה ומלמד בישיבת יטב לב דסאטמאר בירושלים עיה"ק, בן הרה"ח ר' שלום מוטצען, בן הרה"ג ר' אברהם חיים מוטצען. שהיה תלמיד רבינו משה סופר זצ"ל מפרעסבורג בעל החתם סופר, והיה דיין ומו"צ בק"ק האלמין (עיין אודותיו בספר שם הגדולים דגדולי הגר ובספר זכרון צדיקים), נפטר ביום ה' ניסן, ויש אומרים ביום ד' דחול המועד פסח שנת תרנ"ב לפ"ק, היה בן ר' יצחק שטעמפעל (מוטצען) שהיה דיין ומו"צ בק"ק באניהד יצ"ו, והיה גאון מופלג והניח אחריו הרבה חידושים בכ"י, ולמעלה בקודש ה' חוטרים ממשפחת מוטצען שנקראו על שם עירם ק"ק "מיטץ" יצ"ו (א"ה, לכאורה מדובר מעיר מעטץ על גבול גרמניה וצרפת), מחמת מעשה שה' כי פעם נגזרה גזירה על כל יושבי העיר להפיר דתם ר"ל, והמשפחה הנ"ל היתה היחידה שעמדו בפרץ ואמרו ניהרג ואל נעבור את פי ה', וכאשר נתבטלה הגזרה ב"ה אז ניתן להם שם על שם העיר לגאון ולתפארת ולמזכרת נצח."

יצחק צבי מארגירעטען - מאנטריאל

בשולי המכתב: על מצבתו של רבי אברהם חיים מאטצען בהאלמין נחקק: בן אסתר. צילום מצבתו בספר 'החת"ס ותלמידיו' בערכו עמ' יג. וראה כאן צילום נוסף, ולידו מצבת גיסו רבי מרדכי ב"ר יעקב זאב רוטשטיין, אף הוא דיין בהאלמין מח"ס בית ועד לחכמים ושא"ס.

לעלה 19 - ר' אברהם קאטה מב' יארמוט וצאצאיו

בעלה י"ט עמ' ל"ו מביא שני מציבות מר' אברהם קאט ואשתו מרת לאנא, והנה העתיק את המציבות שר' אברהם נפטר ביום עש"ק כ"ג תמוז תר"ט, ומ' לאנא נפטרה א' דסוכות תר"ח. והנה הרואה בנוסח המציבה של מרת לאנא, יראה שמתארה כאשת ר' אברהם קאטה נ"י, תואר שאינו מתאים כמובן כ"א לאיש החי, והאיך אפשר הדבר שהיא אשתו של ר' אברהם הנזכר אם הוא נפטר בשנת תר"ט, ואפשר שצריכים לאחר את שנת פטירתו. ויותר מסתבר כן שכן היא נפטרה צעירה לימים עוד בחיי אביה כפי שרשום גם עליו נ"י, והרי במציבתו של ר' אברהם כתוב שהיה בן שבעים ושנים.

ניסן ווייס - מאנסי נ.י.

בשולי המכתב: על מצבת ר' אברהם נראה ברור שנת פטירתו תר"ט (בעש"ק כ"ג תמוז), ראה כאן צילום נוסף (ברור יותר) ממצבתו בב' יארמוט שקבלנו מהרב חיים ארי' רייניץ. והעירני הרב יואל וויינשטאק, שבעלי זכרון 19 עמ' סה, מובא שנינו ר' אברהם קאטה (ב"ר אהרן ב"ר משה אלי' ב"ר אברהם) שנקרא על שמו נפטר

בפוטנאק בשנת תרפ"ה בגיל ס"ט שנה, הרי שנולד לפני שנת תר"ח, תאריך פטירת זוגתו של אבי-זקנו ר' אברהם קאטה. כך שטעות מה שנחקק על מצבתה שבעלה נ"י, וכנראה גם טעות שנחקק כן גם אצל אביה. מצבתה נראית משופצת מחדש, ואולי אז נעשתה הטעות.

אגב, הרב רייניץ מסר לנו גם צילומים ממצבות המשפחה בפוטנאק, ועל מצבת ר' אברהם הנ"ל צוין שנפטר בן ס"ז שנה, הרי שנולד לכל המאוחר בשנת תר"ח. ועש"ק כ"ג תמוז' חל בשנים אלו רק בשנת תר"כ.

כאמור בפוטנאק מנ"כ של רבי אברהם ב"ר אהרן קאטה ועל מצבתו נחרט: פ"ט / אדם כשר ירא ד' הלך בתמימים / בצרכי ציבור הרבה עמל ועסק באמונים / רבים חיזק מהונו יתומים ואביונים / הדרך בניו לתורה ויראה ולעשות חסדים / מרום יקבל שכרו וחלקו מאת הצור תמים / ר' אברהם / בן ר' אהרן קאטה / נפטר י"ב אדר ת"ר פ"ה / ס"ז' לימי חי' / ואמו מרים / ת'נ'צ'ב'ה'.

לידו נקברה זוגתו, וזה אשר חרות על מצבתה: פ"נ / האשה הצנועה הצדקת / משכלת המפורסמת / מרת גיטל ע"ה / אשת כ"ה אברהם קאטה ע"ה / נפטרה בש"ט כ"ג' אדר שני ת'ר'צ"ב' / שם אמה רבקה / גברת עדינה ראש לחבורת נשים / ידיך לאביונים בכל עת היו פתוחים / טוהר לבך ונדבת רוחך לכל נודעים / לתורה וליראה גדלה בנים ובנות / ת'נ'צ'ב'ה'.

ומצדו השני קבורה אמו: פ"נ / האשת חיל מרים בת יהודה / ע"ה אשת אהרן קאטה שהלכה / לעולמה בשם טוב ובשיבה טובה / ביום כ"ו אדר תרע"א לפ"ק / שני חייה ע"ח שנים / ושם אמה יטל / ת'נ'צ'ב'ה' בעלה ר' אהרן קאטה נפטר שם ביום ט"ז טבת תרפ"ז בן צ' שנה, כמובא בעלי זכרון 19 עמ' סה.

גם בנם רבי יהושע קאטה התגורר ונפטר בפוטנאק. נמנה בין תלמידי ה'חתן סופר' אב"ד מאטערסדארף וה'נהרי אפרסמון' אב"ד פוטנאק. ת"ח מופלג, והרבה מחידושי תורתו נתפרסמו במאסף התורני 'יילקט יוסף' שיצא לאור בזמנו. על מצבתו נחרט: פ' נ' / עטרת ראשינו / הרבני הנעלה חריף ובקי / ירא ותמים מו"ה / יהושע קאטה / בן כ"ה אהרן ע"ה / נפטר בש"ט ה' אלול תר"ץ / בן ס"ט שנים / שם אמו מרים / ימים ולילות עסקת בתורה / הפלית לעשות בפלפול וסברה / ולימדת שיעורים

בלשון צחה ונעימה / שכרך הטוב במרומים לך
צפונה / יען ירך ולבך לאל ה' אמונה / עדי עד
יזכירו אותך לטובה / ת'נ'צ'ב'ה'

עוד בן של ר' משה אלי' ואחי ר' אהרן נטמן
בפוטנאק, הב' ליפמאן קאטה. [מצאנו זכרו שם
בשנת תרנ"ט, שו"ת בית נפתלי ברשימת דמי
קדימה]. על מצבתו נחרטו השורות הבאות: פ"נ
/ הבחור היקר המושלם / במעלות טובת החכם
/ כ' ליפמן בן
מהו' / משה אלי'
קאט מיארמוט /
מאוד מאוד הי'
לך רוח נמוכה
ולא הלכת אחר /
תענוגי עולם
הזה, רק קיימת
כל ימי חיך /
כיבוד אב ואם
אך עכשיו נטה
ליבך הטהור /

מחמת כיבוד אח הגדול ועזבת אותנו לאנחות /
והלכת למקום רחוק אל עיר פוטניק / למנוחות / כי
שם בא השמש בצהרים כי בן / נ"ג(?) שנים חיית
ונאספת אל עמך ביום ג' [ד-?] כ"ב טבת שנת
ת'רפ"צ(?) לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה'.

בטירנא התגורר בן נוסף של ר' משה אלי', ר' יוסף
קאטה [בן מרת דושנא, נפטרה י"ד אייר תרנ"ג]. כיהן כראש הקהלה החרדית במקום.
נפטר שם ח' אד"א תרע"ט. זוגתו מרת בלימלה בת ר' אברהם חיים געלטנער
מווערבא נפטרה י"א אד"א תרפ"ט. אביה היה חתנו של ר' דוד בר"ק (בראק)
מווערבא, שנפסד ע"י מהר"י אסאד בשנת תרט"ז (זכרון אהרן' בסוה"ס): "חד
מחריפי דפומבדיתא, הרב החרוץ ונגיד, מופלג צדיק תמים, עוקר הרים, כקש"ת...
פאר הקהלה בק"ק ווערבוי, נודע למשגב שמו כי שם הי' תורה וגדולה במקום אחד.
ומלבד גדלו בתורתו ובמעשים טובים, צדקת פזרונו לרוב, הי' מחזיק גדול בלומדי
תורה". חתנו של רבי יעקב הלוי קעלין [נפ' בשנת תקצ"ג] בן בעל ה'מחצית השקל'.

לעלה 18-19 בעלזא - פרשבורג

בעלה מס' 19 פורסם מכתב שכתב ידידי ר' בצלאל אסטרייכער הי"ו בנוגע למאמר שפורסם בעלה 18 על ביקורו של ה"שבט סופר" אצל כ"ק מרן מהר"י מבעלזא זי"ע בעיר וויען. במכתבו מסביר שכותב המאמר טעה בשם הרבי מבעלזא וכתב שמו "ישראל זלמנוביץ יפה", כי החליף העיר בעלזא בגאליציה בעיר בעלז במולדובה ששם כיהן ברבנות רבי ישראל בן רבי שניאור זלמן יפה. אכן בהסבר איך שהחליף כותב המאמר שמו של הרבי מבעלזא נראה שהצדק עמו, אך לפום ריהטא, ומבלי להיכנס לפרטים, סיים את מכתבו "שאר הפרטים אכן נכונים ומקוריים".

אמנם, נכון הוא שהגה"ק ה"שבט סופר" זי"ע ביקר אצל כ"ק מרן מהר"י מבעלזא זי"ע בווייען. יש לנו על זה ידיעות מכמה מקורות. אבל יתר הפרטים נראה שהם אינם נכונים ואינם מדויקים, ואולי המאמר שפורסם בהונגריה אינו כלל פרי עטו של הרב יו"ט ליפמן צבי פייגל תלמיד ה"שבט סופר", אלא פרי דמיונו של איזה כתב עיתונאי ששמע כנראה דברים וחצאי דברים – יתכן מפי הרב הנזכר - אודות ביקורו של ה"שבט סופר" אצל הצדיק המפורסם מבעלזא בעת ביקורו בעיר וויען, ושמע עוד שהחליט מרן זי"ע לבוא לווייען לדרוש ברופאים ולעבור ניתוח למרות החששות של מקורביו ובני ביתו שעלול הדבר להזיק לו חלילה וכרוך הדבר בחשש סכנת נפשות ממש, כי הרגיש שמחלתו מונעת ממנו עבודת הבורא יתברך כדבעי והיכולת להתפלל בגוף נקי כראוי (וכפי שהדגיש הגה"ק בעל 'ערוגת הבושם' בהספדו, שנדפס בספרו). יתכן שאף שמע מאותו תלמיד שהביע ה"שבט סופר" את חוות דעתו שבכגון דא לא היה דעת אביו הקדוש הכתב סופר זצ"ל נוחה שיעשו ניתוח מסוכנת, אך כלל לא ברור אם אכן אמר כן למרן זי"ע או שרק אמר כן ה"שבט סופר" לתלמידיו.

בנוסף לכך שמע כנראה שלמרות שהניתוח עבר בהצלחה נסתלק מרן זי"ע בדרכו חזרה לגליציה, ושהובילו אותו ברכבת - בקרון מיוחד שנשכר בעבורו באדיבות הבארון רוטשילד (אך לא ברכבת מיוחדת, כי לאיזו מטרה יצטרכו להעמיד לרשותו רכבת מיוחדת - קטר עם קרונות רבים?!), גם שמע כנראה שבעת פטירתו השאירו אותו כשהוא מלוכב בבגדיו עד שירדו מן הרכבת כדי שלא ירגישו פקידי הרכבת בדבר פטירתו. כל הפרטים האלה היו גלויים וידועים ופורסמו בשעתו בהרחבה בעיתונות היהודית. והכתב שילב את הידיעות וחלקי הידיעות יחד בתוספת ציצים ופרחים משלו ורקם ועיצב מהם סיפור יפה.

למעשה ידוע מכמה מקורות שאכן ביקר ה"שבט סופר" אצל מרן מהר"י זי"ע בווייען, אך למעשה שהה מרן זי"ע כמה שבועות בווייען טרם שנכנס לבית החולים בתחילת פרשת משפטים, וה"שבט סופר" ביקר אצלו בתחילת פרשת בשלח (וכפי שגם

מבואר בספר "שאל בחיר ה'" בהיותו עדיין בבית אכסנייתו ולא בבית החולים, ולא ביקר שוב אצל מרן ז"ע.

אודות הביקור מובא בתולדות המחבר בספרי "שבט סופר", בספר "וירא ישראל", ובתולדות המחבר בספר "באר צבי" עה"ת להרה"ג רבי צבי קינסטליכער אב"ד הערמאנשטאט-סעבען זצ"ל שזכה להצטרף לביקור רבו אצל מרן ז"ע, ואף מוזכר שמרן מהר"ד ז"ע היה נוכח בעת הביקור, (אך בהתחשב שהיה באותה עת קרוב לגיל ארבעים וחמש קשה להתאים לו התואר "בנו הינוקא"). מסופר גם שאחרי ששוחחו בדברי תורה ביקש מרן שיוציאו כל איש מעליו, ונשאר לבדו עם ה"שבט סופר". כשעתיים ישבו ביחידות ואין איש יודע את תוכן הדברים שהחליפו ביניהם. כשחזר ה"שבט סופר" לאכסנייתו, סיפר שדברו "בעניינים גבוהים ובדברים העומדים ברומו של עולם", אך את תוכן הדברים לא רצה לגלות. ואמנם בשום מקור נאמן לא מוזכר דבר ולא חצי דבר מהשיחה המתוארת במאמר ההונגרי.

[אגב, בהקדמת ספר "באר צבי" מובא, וכן סיפר תלמידו הרה"ג רבי אליעזר דוד פרידמן שליט"א, שבעת ששוחחו הצדיקים ביחידות ניצל מרן מהר"ד ז"ע את ההזדמנות לשוחח בד"ת עם תלמידו הרה"ג רבי צבי קינסטליכער זצ"ל, שנחשב לתלמיד עילוי, ומאז נתקשר רבי צבי במרן מהר"ד ז"ע בעבותות אהבה רבה וכל ימיו המשיך לנסוע לבעלזא. רבי צבי סיפר עוד שרבו שלח קבוצה של מטובי תלמידיו שיבקרו אצל מרן ופקד עליהם שימסרו דרישת שלום בשליחותו].

על הכל, מה שלא יתכן כלל הוא שהגיעה להם שמועה לפרעשבורג על דבר פטירתו של מרן ז"ע והם מיהרו לנסוע לווינן והם הספיקו עוד לנסוע לווינא ולתפוס המחזה הנורא איך שהובילו את גווייתו הטהורה כשהוא מלובש בבגדיו ומהרו אל תוך הרכבת. ולא רק משום שתיאור זה סותר את כל הפרטים והעובדות שנמסרו מפי מקורות נאמנים ומכובדים, רובם מפי אותו מנין יהודים שהיה נוכח בעת יציאת נשמתו הטהורה בתוך הקרון המיוחדת ברכבת, כאשר העשירי במנין היה הרופא שהתלווה עמם כדי לטפל בחולה בעת הנסיעה, ואשר החזירו מרן ז"ע עוד לפני הניתוח לאמונה שלמה בה' ובמשיחו. גם זקני הגאון רבי חנוך דוב פדווא זצ"ל אב"ד לונדון היה רגיל לספר מה ששמע מפי זקנים בווינן שיציאת נשמה היתה מיד אחרי שעברה הרכבת את התחנה פלוריסדארף, שהיתה התחנה הראשונה אחרי שיצאה הרכבת מתחומי העיר ווינן, כהיום הוא בתוך תחומי העיר ונקרא האזור ה-11.

דבר זה מוזכר גם בכמה מההספדים שנאמרו ע"י הרבנים בשעתו. בהספד שאמר הגאון רבי יחיאל מיכל היבנר זצ"ל אב"ד ניזנוב על מרן מהר"י ז"ע ונדפס בספר שו"ת הד"ר סי' יח כותב בזה"ל:

"והנה כי כן ראוי להיות מיצר ודואג על אשר עלה לשמים שיאו של רבינו הקדוש מבעלזא טרם נשלמו שנותיו בנעימים. ולא די לנו כל הצער הזה, שנלקח מעל ראשינו עטרת מלכינו, עוד נוסף על יגוננו שלא מת בעירו ובביתו, רק על מרכבת הברזל סמוך לקהלת וויען".

הנה מה שכותב הרב מניזנוב תואם בדיוק מה שאמר זקניי שנסתלק זמן קצר אחרי שיצאו מתחומי העיר וויען.

כמו כן הגאון מהרש"ם מבערזאן זצ"ל בהספדו (נדפס בקונטרס הספדים אשר בספרו "תכלת מרדכי") קונן על כך שנסתלק מרן זי"ע בדרך על הרכבת, והסביר את הדבר שהיה מאת ה' להיות למשל ולתופעת מוסר לבני דורו, וז"ל:

"וזה שנאמר: נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ד', נשא לבבינו אל כפים אל א-ל בשמים, כי הנה אם אדם נוסע לדרכו ע"י עגלה, אין השעה והרגע דוחקתו להחזיק חפציו מוכנים ביד. לא כן במרכבת הקיטור. האיש אשר ירצה לנסוע בו ימהר להכין אמתחת חפציו לבל יאחר את מועד הליכתו. ומה גם כשמוע קול צלצול הפעמון פעמיים ושלוש, כי אז כל אחד יאחז אמתחתו בידו לעלות על שבילות המרכבות. וכאשר ישום החי אל לבו את דרכו דרך כל הארץ, אשר לא ידע האדם את עתו, ומי יודע אם רגע הבאה יהי בחיים חיותו, לכן האדם הנלבב יכין את אמתחתו בידו. ואמרו חז"ל: אין מלוין את האדם אלא תורה ומעשים טובים בלבד... ולכן מחויב לעמוד על נפשו, ולאמץ את לבבו שיהיה נאמן לד' ולתורתו בכל עת ועונה, פן פתאום יקראוהו אל בית המלך מלכי המלכים.

"וזה שנאמר: נחפשה דרכינו – את אשר קרנו בהסתלקות נפש צדיק הדור על דרכו, אשר לא דמינו ולא עלתה על לבינו, ובפתע פתאום קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים. ומזה יקח מוסר, אם בארזים נפלה שלהבת מה יענו אזובי קיר, ונחקרה ונשובה עד ד'. נשא לבבינו - היא אמתחת החפצים אשר יכין לו האדם בידו בשובו אל האלוקים, אל כפים אל א-ל בשמים - שיהיה לבבינו נכון באמונת אומן בדתי האמת, ומינה לא יזוע".

וכן חרוט על מצבתו (צילומו בקובץ 'אור הצפון') של הרה"ח ר' יקותיאל צבי ראטה ז"ל (נפטר י"ג שבט תרפ"ח) העומד עדיין על תילו בביה"ח בעיר וויען שזכה להיות עשירי במנין בעת שנסתלק כ"ק מרן מהר"י זי"ע על הרכבת סמך לעיר וויען: "זכה להיות

במחיצתו של הגה"ק מרן מהר"י מבעלזא זצוק"ל בעת שנסתלק נשמתו לגנוי מרומים בדרכו מווינא לבעלזא".

אולם בעיקר נראה לי ברור שעצם הסיפור בדוי בעלמא, כי אם כבר נפוצה והגיעה עד לפרעשבורג השמועה שנסתלק מרן זי"ע, איך יתכן כלל שהיו מסוגלים החסידים להסתיר דבר פטירתו ולהערים על השלטונות ולהביא הגוף בהסתרה לתוך הרכבת באופן שלא ירגישו בכך פקידי הרכבת כאשר השמועה נפוצה כבר לכולם? ובכלל אין לי ספק שלא היו מעיזים להוביל כך נפטר לתוך הרכבת כאילו הוא חי בתקווה שלא ירגישו בדבר פקודי הרכבת. ראשית כל, הרי אפילו סתם חולה שעבר ניתוח יום קודם היו מובילים במטה או באלונוקה, וכל שכן צדיק גדול ומנהיג ישראל לא היו "סוחבים אותו תחת זרועותיהם" בין חי ובין מת! ואם היה מת האם יעלה על הדעת שהיו סוחבים אותו כך בביזיון? ובכלל, איך לא התחשבו מה יהיו התוצאות והחילול השם שייגרם חלילה אם אכן יבחינו בכך פקידי הרכבת?!

אלא ברור לי שהאמת הוא כפי שסיפר זקני הגאון רבי העניך זצ"ל ששמע מפי זקני החסידים בווינא, והוא אף הכיר לפחות אחד מהמניין המצומצם שנוכח בעת יציאת נשמתו הטהורה בתוך הרכבת, וסיפר שאחרי הפטירה השאירו אותו שוכב במטה שהתקינו לו בתוך קרון הרכבת, ונעמד הרופא ליד הדלת אל תוך הקרון המיוחדת, וכל פעם שהקונדוקטור ניגש אמר לו שהחולה ישן כעת ואי אפשר להיכנס ולהפריע לו, וכך הצליחו להסתיר דבר הפטירה עד שהגיעו לתחנה בה ירדו מהרכבת – בעיר יערסלוב בגאליציה, שם הודיעו על דבר פטירתו, ומני אז כבר טיפלו בו אנשי החברא קדישא המקומי.

והוסיף זקני זצ"ל שבעת שפורסם בעיתונות שבעצם כבר נסתלק הרבי סמוך לווינא אלא שהסתירו הדבר עד שהצטרכו לרדת מן הרכבת, חשבו השלטונות לתבוע אותם לדין על שהעבירו בר מינן ברכבת נוסעים ואף עברו אתו את הגבול מאוסטריה לגאליציה מבלי להשיג על כך רישיון מיוחדת. הם הזמינו את הרופא לחקירות, והוא אמר להם שלמרות השמועות שהופצו בעיתונות, הרי הוא הרופא שנסע עם הרבי, והוא מעיד שהיה חי עד שהגיעו ליעדם בגאליציה, ובכך בוטלה חקירה ונסגר התיק.

אגב, בגליון 19 עמ' כב הובא שר' יעקב קאפל הרמן מסענץ מסר מעיל הגשם שלו שיתנו לכ"ק מרן מהר"א זי"ע בבירחתו מפולין דרך סלובקיה, כאשר עבר את הגבול סמוך לעיר מגורתו סענץ ומשם לבודאפעסט. עלי לציין שמעולם לא עבר מרן מהר"א זי"ע דרך סלובקיה בדרכו לעיר בודאפעסט, ולא הגיע בכלל בגלילות פרעשבורג וגלאנטה והעיר סענץ, אלא נסעו מחופשים לקצינים שבויים בתוך רכב צבאי דרך שטח פולין ועברו את הגבול הישר לתוך הונגריה סמוך לעיר אונגוואר בדרכו לבודאפעסט.

לגבי מה שמובא בהמשך שלא היה שום שחר בשמועות שהופצו בהונגריה כאילו שאמר מרן מהר"א זי"ע שאין ליהודי הונגריה מה לחשוש ושלא יגע בהם ידי הנאצים ימ"ש, אכן נכונים הדברים שמעולם לא נאמרו דברים כאלה מפי מרן זי"ע, וטוב עשה אם ניסה ר' יעקב קאפל להכחיש שמועות הללו, אלא אציין שכנראה הופצו שמועות אלה מאוחר יותר, אחרי שכבר נסע מרן זי"ע מפעסט בדרכו לאר"י ת"ו, ולא סמוך מיד אחרי שהגיע להונגריה, אך אין בזה סתירה לעצם הסיפור שהובא אודותיו, אלא יתכן שסדר הדברים היו שונים, שתחילה נכנס אל הקודש כפי שיעצה לו זוגתו ושמע מפי מרן זי"ע מה ששמע, ואחרי כן נפוצה השמועה הלא נכונה שידע הוא להכחיש.

עקיבא אשר פדווא - לונדון

מחבר ספר "האר"י שבחבורה" תולדות האדמו"ר מרן מהר"י מבעלזא זי"ע

התיאור על ביקור השבט סופר אצל המהר"י מבעלזא ופטירתו, שהובא בעלה 18 עמ' עא, מעניין מאוד, ובפרט הסיום, שכך שמעתי מאממו"ר זצ"ל האב"ד נוה-אחיעזר כמה וכמה פעמים, וכנראה כך היה מפורסם בהונגריה, שלמרות שבעתונות פורסם שנפטר בתחנה הראשונה אחרי וינא, בכל זאת ידוע שנפטר בבית החולים, ולא רצו לעכבו שלשה ימים כחוק, לכך הלבישוהו כחי והכניסוהו על גבי כסא לקרון של רכבת מיוחדת ששכרו, ויהודי וינא באו לתחנת הרכבת להפרד מהמהר"י, והמהר"י עמד בחלון או בפתח ועישן סיגריה, ואמר שמברך את כל הנפרדים בשם אביו, וסיים שידוע שלמי שיש שכל נוסע לבעלז. והמבינים עלו מיד לקרונות הסמוכים. ואח"כ הוציאו קול שנפטר תוך כדי נסיעה ליד התחנה הסמוכה לווינא. ואין זה סותר את הסיפור הידוע שהמהר"י הביא את הרופא להאמין בביאת המשיח, כדי שיהיה מניין מאמינים ביציאת נשמתו, כי יתכן והוא היה העשירי בחדרו בבית החולים.

אגב, מה שנכתב במכתב הקודם בעניין מעבר הגבול, למיטב ידיעתי לא היה בשנים ההם גבול בין אוסטריה וגליציה, וא"כ חקירת הרופא היתה על שהעלוהו כחי לרכבת.

יצחק ישעי' וייס

אב"ד נוה-אחיעזר - בני ברק

הסיפור שהובא בעלי זכרון 19 עמ' כב שר' יעקב קאפל הרמן נתן את מעילו שהיה נחוץ להבריא את כ"ק מרן מהר"א מבעלזא בדרכו מפולין דרך סלובקיה כאשר עבר את הגבול ליד סענץ ומשם לבודפעסט, צריך בירור. כי לפי המציאות לא היו דברים מעולם, העיירה סענץ נמצאת ליד פרעשבורג, ומרן מהר"א מבעלזא זי"ע כלל לא עבר בגלילות זו בדרך בריחתו.

אולי כוונת הכותב היא לפי התוכנית שהיתה להגאון רבי מיכאל בער ווייסמנדל זצ"ל, להבריא את מרן זי"ע דרך סלובקיה ומשם להונגריה, שבסוף לא יצא לפועל, ואולי בגלל זה לקחו ממנו המעיל.

אהרן אסטרייכער - מערכת 'עלים לתרופה'

תגובת כותב המאמר: את סיפור המעיל שהשתמשו בו להבריא את האדמו"ר מבעלזא מגעטא באכניא דרך סלובקיה לבודפסט, לקחתי מתוך הספר "עיירתי סענץ" עמוד 41, מאת הסופרת מרת חוה ברונשטיין-הרמן תחי' והמעיל היה של אביה הי"ד.

שוחחתי כעת עם מרת ברונשטיין וזה תוכנה: את המעיל לקח מאביה ר' משה פוקס שהיה גר בעיר סענץ, וכפי שכתוב בעלי זכרון 14 עמוד ח' בשורה האחרונה שר' יעקב פוקס שהיה אביו של ר' משה היה ג"כ גר בווארטבורג [סענעץ]. וכן היא כותבת בהמשך הסיפור שר' משה פוקס אירגן את הברחה מפולין דרך סלובקיה לבודפסט. אחרי שהאדמו"ר מבעלזא עזב את הונגריה הוא השאיר את המעיל בבודפסט, והיא ראתה את המעיל אחרי המלחמה על יהודי בשם ארנפלד. אין לה מושג מה עם זה היום.

בקונטרס עתיקות גליון ה' של מכון שמן רוקח שיצא לאור שבט תשע"ו, עמוד קצ"ו קצ"ז, מתאר הרה"ג ר' יצחק דוד פרידמאן ז"ל ראש הכולל פאפא וויליאמסבורג המוזכר בעלי זכרון 14ע"ט ובעלי זכרון 17 ע"י, את השבת האחרונה פרשת שמות תש"ד ששהה האדמו"ר מבעלזא זי"ע בעיר בודאפסט. ובתוך הדברים כותב על דודו ר' משה פוקס שגם הוא מוזכר שם בעלי זכרון, שר' משה התעסק רבות בהבאת האדמו"ר מגעטא באכניא לאונגארן.

יתכן שמה שכתבתי שעברו ליד סענץ לא מדויק, צריך לברר מיודעי דבר את מסלול הברחה המדויק. החותם בברכה ובתפילה שלא יצא מכשול תחת ידי

ברוך פריינד - ירושלים

לעלה 19 - משפחת בעהם

בעלי זכרון עלה י"ט נכתב דברים נכוחים על רבי מנחם מענדל בעהם, והוזכר שם בעמ' 49 שמו של רבי מנשה בעהם כבנו. אך באמת ר' מנשה היה נכדו של ר' מנחם בעהם (בן לבנו ר' דוד הנזכר שם). ר' מנשה היה גיסו של סבי רבי יוסף שמעון פאללאק בעל ראשי בשמים משום שהיה נשוי לאחותו מרת מלכה ב"ר אברהם פאללאק מסיביו [הערמאנשטאדט]. ולכן בצדק כתוב בראשי בשמים שר' מנשה הוא גיסו של בעל הראשי בשמים. אבל הוא היה גם בן דודו, משום שהיה בנו של ר' דוד בעהם אח של אשתו מרת אסתר [הסבתא שלי].

מנשה יוסף מילר - ירושלים

רבי אברהם מנחם פרייז

לעלה 9, 17 – ר' אברהם מנחם פרייז, משפחת אבעלעס

1. לרשימת תלמידי הערוגת הבושם בעלה מס' 17 רשימה א מס' 65: אדולף פרייס, אוסיף כמה פרטים עליו.

שמו ר' אברהם מנחם ע"ש סבו ר' אברהם פרייז שנולד בבאטאני (Battonya) והשם מנחם הוסיפו לו כי סבו נפטר בצעירותו. נולד בשנת תרכ"ח, כנראה בטשעטשאוויץ (גאלסעטש Galszees) מחוז זאמפלען (אין לי הוכחות ע"ז, אבל 3 אחיות שלו נולדו שם). עלה לאר"י בשנת תרמ"ח. נשא לאשה את מ' גיטל יוספזון בשנת תרמ"ט בעיר חברון. היה גבאי בבית הכנסת פרושים בבתי אונגריין. נפטר ו אלול תרצו ונטמן בהר הזיתים.

ילדיהם: א. הרה"ג משה יצחק, נפטר בגיל 28 מוסמך להוראה. ב. מ' אסתר נשואה לר' יהודה רובינשטיין ת"ח וביבליוגרף. ג. שלמה זלמן. ד. יעקב יששכר נהרג בגיל 13. ה. שפרה רבקה אבניאל.

2. בעלה 9 במאמר על משפחת אבעלעס נדפס רשימה של צאצאי ר' גבריאל אבעלעס [וראה גם עלה 19 עמ' עא]. ברישומי הנישואין של סערדאהעלי מצאתי בת נוספת, רגינה אבעלעס בת גבריאל וסאלי בת 21 שנישאה ביום יד אדר תרכה לוויילהם רענער בן משה ופעפי בן 21. לאור זאת שניהם נולדו בשנת תרד.

בנימין אקשטיין - ירושלים

לתולדות ה'לקוטי חבר בן חיים'

כתבנו ותיארנו פרקים נבחרים לתולדות הגאון ר' חזקי' פייבל פלויט זצ"ל בעל לקוחב"ח בקוביץ בית ועד לחכמים (תשרי תשע"ג עמ' שלח-שמו), הרבצת התורה; בקובץ אור ישראל (ניסן תשע"ד עמ' רמה-רג), משא ומתן בהלכה עם גדולי הדור; בקובץ בית ועד לחכמים (תשרי תשע"ה עמ' רצו-שה), פעולותיו לחיזוק הדת. [ראה גם מה שכתבנו בעלי זכרון 12 עמ' סד על צוואתו]. יש להוסיף:

(א) מכתב בקשה שנכתב בשנת תרכ"ד לקיסר פראנץ יאזעף, לבטל מזימות הראבינער-סעמינאר, שחתום עליו יחד עם עוד כמה רבנים יראים, נדפס בס' אוצרות ייטב לב מכתב סז.

(ב) חתימתו על כרוז שנשלח ע"י הגאון ר' זלמן שפיטצער זצ"ל בשנת תרל"ב, שאסור להיות בקהלה אחת עם הכופרים, וחתמו עליו ארבע מאות גדולי ישראל

מכל המדינות. טופס הכרוז נדפס בס' וכתוב לחיים, אוצרות ייטב לב ועוד בשאר מקומות.

ג) כשעלה על הפרק חוק שמחייב את הילדים לילך לבית הספר, ובכלל זה ה' יום השב"ק שהוצרכו לכתוב ולחלל שבת, השתדלו הרבנים אצל השר לבטל החוק, ושלחו מכתב בקשה בשנת תרמ"ו בחתימת 43 רבנים, ובתוכם חתימת רבינו. נדפס בעלי זכרון 7.

יונתן בנימין בוכינגער - קרית יואל מאנרא

לעלה 19 - רבי דוד גראס

ב'עלי זכרון' מס' 19, בפרטים על זקני הגה"ח רבי דוד גראס זצ"ל, בעמ' מה בקטע שני ד"ה לאחר זמן וכו', כתב וז"ל: "ובמשך עשרים שנה שימש כדיין ומורא הוראה בזענטא" - עכ"ל. נא לשים לב, כי באותו עמ' מובא צילום מצבתו, שכתוב שם וז"ל: "כארבעים שנה היה רוענו ומאורנו". כפי הידוע לנו ה' מקודם רק שר"ב, ובמשך הזמן נעטר כדיין - תאריך מדויק לא ידוע.

מנחם מענדל ויזניצר - בני ברק

לעלה 7 - הלימודים בשבת בבתי הספר

ראה שם מאמר מפורט על גזירת הלימודים בשבת בבתי הספר, ופעילות הרבנים לסיכולו בחתמם על כרוז משותף בשנת תרמ"ז שנמסר לשלטונות. העיר הרב זאב ברס שכבר נאספו חתימות משלש מאות רבנים עוד בשנת תרמ"ה, אולם לא נמסרו לשלטונות, וכפי שכתב בשו"ת רשב"ן (חאו"ח סי' קכא) בתוה"ד:

"בשנת תרמ"ה כאשר יצא החק מן השר קולטוסמיינסטער יר"ה שבני ישראל ההולכים לבית הספר גימנאזיאום ושאר בתי חכמות, מחויבים לכתוב גם בשבתות וימים טובים, אם לא שמביאין כתב שלומדים על מנת להיות רבנים. אז קמו הרבנים היראים לבא בכתב בקשה לפני השר לבקש ולהתחנן, שבני ישראל הרוצים לקיים השבת והמועד, לא יה' מוכרחים לחלל השבת גם אם לא ירצו להיות כהנים [=רבנים], יען כי בני ישראל כולם הם ממלכת כהנים וגוי קדוש. ובראש הרבנים שקבצו החתימות מכל הרבנים אשר במדינה, עמד הרב הגאון [רבי שלום קוטנא] מאייזנשטאט קהל ארטהאדאקסען, והרב הגאון [רבי אברהם זינגר] מוואר-פאלאטא קהל שטאטוסקווא. ואחר שקבצו כשלש מאות חתימות מן הרבנים, לא הסכימו הראשים [של מרכז הקהלות האורתודוקסיה] למסור אותם לשר, יען כי אסור לבא בבקשה בחתימת הרבנים אשר מכת שטאטוסקווא".

לעלה 10 - כולל שומרי החומות באמעריקא

ראה שם בראש העלה אודות רבי ד"ר הלל קליין שייסד את משרד (האופיס) של כולל שומרי החומות - עסטרייך אונגארן באמעריקא ועמד בראשו. מהרב נפתלי

רייכמאן מוויליאמסבורג קבלנו צילומים מקופת הצדקה (ה'פישקע') מתקופה ההיא, ועליה מתנוססת שמו של ה"נשיא הר' הג' דר' קליין".

נערך ע"י

הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער

מאמרים, תגובות ורשומות יתקבלו ברצון

כל הזכויות שמורות

ניתן לקבל העלה במייל 3446@okmail.co.il